

294.30712

น 643 7

ร. 3

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรม
สร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

ปริศณานิพนธ์

ของ

นิรมล จาลอง

๒๒ พ.ค. ๒๕๔๐

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

มีนาคม 2540

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๓๙๔๗

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรม
 สร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

บทคัดย่อ

ของ

นิรมล จาลอง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
 ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

มีนาคม 2540

การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนและความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี" อำเภอโพธิทอง จังหวัดอ่างทอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 80 คน มาแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน และกลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มควบคุมสอนโดยการสอนตามคู่มือครู ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ คาบละ 50 นาที ดำเนินการทดลองโดยใช้แผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย แผนการสอนตามคู่มือครู แบบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน มีค่าความเชื่อมั่น .85 แบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา มีค่าความเชื่อมั่น .85 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของวิชาพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

A STUDY OF LEARNING ACHIEVEMENT IN BUDDHIST ACTIVITIES
AND FEELING TOWARD BUDDHISM OF MATHAYOM SUKSA I
STUDENTS USING BUDDHIST CHARACTERISTIC
PROMOTION LEARNING KITS

AN ABSTRACT

BY

NIRAMOL JUMLONG

Presented in Partial Fulfillment of the requirements for
the Master of Education degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University

March 1997

The Purpose of this study was to compare Mathayom Suksa I students achievement in buddhist activities and feeling toward Buddhism.

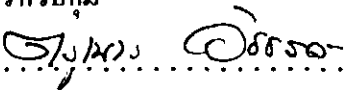
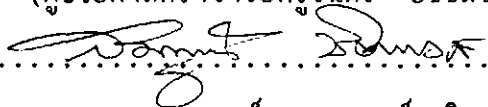
The sample in this study consisted of 80 Mathayom suksa I students of Phothong Jindamanee School, Amphoe Phothong Angthong, during the second semester of the 1997 academic year. The students were equally divided into the experimental and control groups. The experimental group was treated with Buddhist Characteristic Promotion Learning Kits, whereas the control group was taught through methods in the 50 minutes. The randomized control group pretest - posttest design was used in the study.

The instruments used to collect data were the Buddhist Characteristic Promotion Learning Kits lesson plans and Teacher's manual lesson plans, The achievement test (Reliability = .85). The Feeling Toward Buddhism test (Reliability = .85). The test was used to analyze the obtained data.

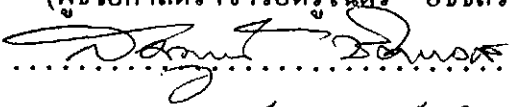
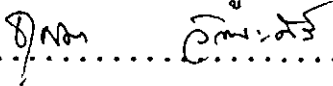
The results of this study revealed that achievement in Buddhist Activities, in Buddhist of the experimental and control groups was significantly different at .05 level. The Feeling toward Buddhist of the experimental and control groups was also significantly different at the .05 level.

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..........ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์)
..........กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)

คณะกรรมการสอบ

..........ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์)
..........กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์)
..........กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินา วัฒนะศิริ)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..........คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริภา พูลสุวรรณ)

วันที่...14...เดือน...กุมภาพันธ์...พ.ศ. 2540

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์ และความเมตตาจากท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เนตร อักษรสวัสดิ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุดิมา วัฒนศิริ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือชี้แนะ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอนทุกท่านในความเป็นครู แม่แบบ และขอขอบคณาจารย์สามารถ สุขาวงษ์ อาจารย์เจลิยว ผดุงวงษ์ อาจารย์กัญญา พรหมานอก อาจารย์สุภาวรรณ ด้านสกุล และพี่น้องชาวการมัธยมศึกษาทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือมาโดยตลอด

กราบขอบพระคุณ ท่านผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิทอง "จินดาบดิน" และขอใจ นักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล

กราบขอบพระคุณคุณพ่อสาราญ คุณแม่เกษร ทัดเทียม และครอบครัวจำลองทุกท่าน ที่ให้ทั้งกำลังใจ และคอยคำจูงใจเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์จากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบอบแด่ ครู - อาจารย์ ทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยสร้างพื้นฐานการศึกษาและอบรมสั่งสอนให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา

นิรมล จำลอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	6
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	6
ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า	11
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	11
ความหมายของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	11
จิตวิทยาที่ใช้ในชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	15
องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	15
ขั้นตอนในการสร้างชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	20
คุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม	22
เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการสอนในชุดกิจกรรมเพื่อปลูกฝัง	
สร้างเสริมลักษณะนิสัย	<u>27</u>
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดทางด้านความรู้สึก	35
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในทางพุทธศาสนาและ	
ความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี	<u>39</u>
ความหมายของจริยธรรม	39
องค์ประกอบทางจริยธรรม	40
หลักและวิธีการพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา	43
ปัญหาและทางแก้ปัญหามิในทางพุทธศาสนา	46

ความหมายของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชน	50
ศาสนธรรมและจริยธรรม	51
ความสำคัญของการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาต่อสังคม	53
หลักการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา	54
กระบวนการพัฒนาพุทธจริยธรรม ✓	55
ความรู้คู่บารมี	57
กิจในอริยสัจ	58
อริยมรรคมีองค์แปด	61
หลักจริยศึกษาสำหรับความเข้าใจในเบื้องต้น	63
ความหมายตามหลักอริยมรรค	65
การปฏิบัติตนในแง่ของจริยธรรม	67
การเป็นพุทธศาสนิกชน - เป็นผู้สามารถเดินตาม พระศาสดาไปได้	67
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือครู ✓	67
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	90
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	97
3 วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	98
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	98
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ	99
ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ	99
การดำเนินการทดลอง	106
การวิเคราะห์ข้อมูล	107
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	108

4	การวิเคราะห์ข้อมูล	112
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	112
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	113
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	115
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	115
	สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า	115
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	115
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	117
	อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	118
	ข้อเสนอแนะ	119
	บรรณานุกรม	121
	ภาคผนวก	137
	ภาคผนวก ก	138
	ภาคผนวก ข	148
	ภาคผนวก ค	167
	ประวัติย่อของผู้วิจัย	180

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น จะต้องพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไปพร้อม ๆ กัน เป็นระบบสัมพันธ์องค์รวมเชื่อมโยงกัน ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม จากการสรุปผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ผ่านมามีพบว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน (สุเมธ ตันติเวชกุล. 2537 : 52) การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถกระทำได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่น การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงค่านิยมจากการทำความดีเพื่อความดี มาเป็นการทำความดีบังหน้า เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนอย่างไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม (ลิปพนนท์ เกตุทัต. 2537 : 12)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงห่วงใยในปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมมาก จะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ที่ประชุมยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ และในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักรว่า

...ในบ้านเมืองเราทุกวันนี้ ความคิดจิตใจของคนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อม ความประพฤติที่เป็นความทุจริตหลายอย่าง มีทำที่ที่จะกลายเป็นสิ่งที่คนทั่วไปพากันยอมรับ และสมยอมให้กระทำกันได้เป็นธรรมดา สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคน มีคัมภีร์ลงไป เป็นปัญหาใหญ่ที่เหมือนกระแสคลื่นอันโหล่น่าเข้ามาท่วมทั่ว ไปหมด จำเป็นต้องแก้ไขด้วยการฝึนศีล เป็นหน้าที่ของชาวพุทธจะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง แต่ละท่านแต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำสิ่งใด ๆ ที่ชั่วที่เสื่อม กล้าและบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อให้ผลความดี ประพฤติปฏิบัติชอบ บังเกิดเพิ่มพูนขึ้นและคำจูนส่วนรวมไว้มิให้เสื่อมทรุดลง หากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้น

ได้เป็นลำดับ นอกจากนี้ชาวพุทธควรเอาใจใส่ศึกษาศาธรรมะให้เข้าใจ ทั้งปฏิบัติให้ได้ผล จนสามารถจำแนกและเลือกหันมาใช้เป็นแนวทางนำชีวิตให้ประสบความสำเร็จ เมื่อได้เรียนธรรมะ รู้ธรรมะ และปฏิบัติอยู่ในธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยถูกต้องมั่นคงแล้ว ความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมก็ใช้เหตุที่น่าวิตกอีกต่อไป ส่วนการปฏิบัติธรรมนั้น พระองค์ทรงปรารภในการประชุมยุวพุทธิกสมาคม ครั้งที่ 19 ว่า ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดหรืออยู่ในภิกขาไสยใดล้วนถือปฏิบัติในกายวาจาใจให้เป็นอย่างเดียวกัน คือยอมพยายามที่จะรักษากายวาจาใจให้สะอาดด้วยระเบียบปฏิบัติอันสุจริต ที่จะประดับประดาให้สงบด้วยความมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลาและที่จะใช้จิตใจอันสงบนั้นพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งโดยถูกต้องตามความจริงชาวพุทธที่แท้จริงเป็นผู้คิดชอบปฏิบัติชอบอยู่เป็นปกติ อยู่ ณ ที่แห่งใดก็ทำให้ที่นั้นสงบร่มเย็นมีแต่ความปรองดองและสร้างสรรค์

(พระราชทานแก่สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ และพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย. 2518, 2534) จริยธรรมเป็นเครื่องมือที่จะควบคุมพฤติกรรมของคนให้เป็นมนุษย์ที่ดี เพื่อยึดถือปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามแนวทางของจริยธรรม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2537 : 117 - 136) การพัฒนามนุษย์จำเป็นต้องดำเนินการให้สมบูรณ์รอบด้านทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับ ความคิด ความรู้สึกและการกระทำการพัฒนาเพียงด้านใดด้านหนึ่งย่อมทำให้เกิดคุณภาพของคนที่ไม่สมบูรณ์ เช่น คนที่คิดเก่งแต่มีความรู้สึกที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องทางองค์คุณธรรม หรือคิดดี แต่ไม่ลงมือกระทำตามความคิด ไม่กล้าที่จะทำ เป็นต้น (โกวิท ประวาลพุกษ์. 2533 : 12 - 16) และ ความฉลาดที่ปราศจากคุณธรรมจะทำความร้ายทั้งตนเองและสังคมด้วย (หน่วยศึกษานิเทศกรรมสามัญศึกษา. 2534 : 14) การพัฒนาคุณภาพของประชากรจะต้องพัฒนาสมรรถภาพทางสมอง คือสติปัญญาไปพร้อมกับการพัฒนาทางด้านคุณธรรม ดังคำกล่าวที่ว่า "ความรู้คู่คุณธรรม" การสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีจุดหมายที่ต้องการเน้นการเสริมสร้างคุณธรรม ลักษณะนิสัยต่าง ๆ รวมถึงการทำหน้าที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและสิ่งๆ ที่ควรเน้นเพื่อการปลูกฝังและพัฒนาให้แก่เยาวชนประการหนึ่ง คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม (โกศล มีคุณ. 2533 : 26) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางในการปลูกฝังสร้างเสริมจริยธรรม และต่างจากพฤติกรรมการเรียนการสอนวิชาการ ซึ่งสอนเพื่อให้นักเรียนรู้หรือปฏิบัติอย่างใด

อย่างหนึ่ง แต่การเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กเรียนเกิดพฤติกรรมทางจริยธรรมนั้นนอกจากจะต้องสอนให้รู้แล้วต้องสอนให้เกิดความรู้สึก การยอมรับ หรือตระหนักแล้วนำความรู้ ความรู้สึกไปสู่การกระทำที่เป็นพฤติกรรมทางจริยธรรมในที่สุด (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2529 : 6) การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กต้องการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน แต่การพัฒนาจริยธรรมของเด็กไม่อาจกระทำได้โดยตรงที่จิตใจ เนื่องจากเด็กมีการควบคุมตนเองได้น้อย จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาพฤติกรรม เพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 12)

จากรายงานการวิจัยการจัดการศึกษาประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กองวิจัยทางการศึกษากรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2534 ซึ่งเป็นปีที่ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 มีแนวการดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยสรุปดังนี้ คือจัดการเรียนการสอนโดยวิธีผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติเข้าด้วยกัน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้การคิดอย่างมีเหตุผล ผล การเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ มีการเสริมสร้างและปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐานควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ควรจัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลายเพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจ จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถแสวงหาแนวทางพัฒนาตนเอง มีการศึกษาติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องกับหลักสูตรประถมศึกษา (กรมวิชาการ. 2534 : 107 - 111) จากการวิจัยเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรของ ประทิน อภิณหสมิต (2534 : บทคัดย่อ) และการวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของ ทิฆัมพร สุภาพ (2534 : 108) พบว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ไม่ปรากฏหรือปรากฏน้อยตามลำดับ คือการส่งเสริมให้คนทำดี และความกล้าทางจริยธรรม (เฉพาะในกลุ่มวิชาสังคมศึกษาซึ่งรวมวิชาพระพุทธศาสนาด้วย) จากการติดตามผลนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รุ่นแรกของหลักสูตร พุทธศักราช 2521 เมื่อปลายปีการศึกษา 2532 ปรากฏว่าคุณลักษณะของนักเรียนที่ต้องการปรับปรุงและเป็นจุดด้อยของนักเรียนที่ควรแก้ไขเป็นอันดับแรก คือการขาดระเบียบวินัย (กรมวิชาการ. 2535 : 11) ซึ่งจากผล การสรุปการวิจัย และการติดตามผลนักเรียนที่จบหลักสูตรได้ชี้ให้เห็นว่า การสอนวิชาพระพุทธ

ศาสนาสมบูรณ์พอในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ และการสอนเป็นไปตามที่กล่าวไว้ในตำรามุ่ง การท่องจำมากกว่าการวิเคราะห์และปฏิบัติ ครูและบุคคลในสังคมก็ยัง ไม่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ แก่นักเรียนทั้งในด้านความประพฤติและการปฏิบัติ (กรมวิชาการ. 2535 : 2) การวิจัย ประเมินผลโครงการอบรมครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น สำนักงานเขตการศึกษา 6 พบว่า ในการจัดการเรียนการสอนครูส่วนมากใช้วิธีการ บรรยาย ไม่ใช้สื่อการสอน ส่วนในด้านการประเมินผลควรจะต้องประเมินจากพฤติกรรมของ นักเรียนให้มากขึ้น การสอนจึงจำกัดอยู่ที่ครูผู้สอนวิชาพุทธศาสนาที่ขาดการบูรณาการ ครูจะ สอนข้อสอบและไม่สนใจจุดประสงค์ (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2538 : 12 - 14)

จากที่กล่าวมาจะพบว่า โรงเรียนดำเนินการปลูกฝังอบรมจริยธรรมไม่ได้ผล เนื่องจาก มีปัญหาหลายลักษณะ เช่น แนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดความต่อเนื่อง กับหลักสูตรประถมศึกษา ขาดแคลนครูผู้สอน เนื้อหาที่สอนไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วิธีการสอนไม่น่าสนใจ ไม่มีกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไม่เพียงพอ และวิธีการประเมินผลเน้นความรู้ความจำ เนื่องจากครูไม่ได้คำนึงถึงวิธีการพัฒนาจิตใจของ ผู้เรียน ไม่สนใจการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้สามารถวัดเพื่อหาแนวทางพัฒนา จริยธรรมอย่างแท้จริง อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กฉลาดแต่ขาดคุณธรรม เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ สร้างปัญหาให้ตนเองและสังคม

หากพิจารณาจากสภาพสังคมทั่ว ๆ ไป ทั้งที่ประชาชนและนักเรียนส่วนมากล้วนนับถือ ศาสนาพุทธ แต่สภาพสังคมปัจจุบันได้ส่งผลสะท้อนให้เห็นเด่นชัดว่าคุณธรรมของคนไทยนั้นวันยิ่ง เสื่อมโทรมลง เกิดความยุ่งยาก เบียดเบียน และเกิดปัญหาร้ายแรงขึ้นมากมายหลายประการ จนเรื้อรัง (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2536 : 1) ประกอบกับ สภาพการทำงานนอกบ้านของบิดามารดาทำให้ต้องเหินห่าง ไม่อาจดูแลหรือให้เวลา แก่บุตรได้ตามสมควร ระดับจริยธรรมของผู้ใหญ่ที่มีระดับต่ำ และถ่ายทอดไปสู่เด็ก มีสิ่งแวดล้อมที่ เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก เช่น ภาพการแสดงจากสื่อมวลชนหรือแม้แต่สภาพ ผู้ที่ติดยาเสพติด และผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มีความเห็นแก่ตัวเอารัดเอาเปรียบ ของผู้คนในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 16) สภาพการณ์ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พร่ำสอนกันมานั้น ไม่มีอิทธิพลต่อ จิตใจของพุทธศาสนิกชนเท่าที่ควร สาเหตุประการสำคัญคือผู้เรียนเรียนรู้พุทธศาสนาและจริยศึกษา

ซึ่งเป็นวิชาความรู้ที่จำเป็นและเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นเสมือนการบอกเล่าเท่านั้น กิจกรรมการเรียนการสอนยังไม่อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ประพฤติปฏิบัติจนเป็นกิจนิสัยที่ติดามถูกต้องด้วยเหตุผล ประกอบกับวัยของผู้เรียนเป็นวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยพรหมจารี พรหม แปลว่า ผู้ประเสริฐ หัดฝึกให้เป็นผู้ประเสริฐ และควรใส่ใจในห้าดี คือ เป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองดี เป็นศาสนิกชนที่ดีของศาสนา การจะดีให้ครบห้าดี ต้องตั้งสัจจะไว้ด้วยความซื่อตรง แล้วฝึกใจสมาธิให้อดทนอดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้าย

(พระพิศาลธรรมพาทิ "พระพยอมชี้ทางธรรม" เคลินวิส อาทิตย์ที่ 10 มีนาคม 2539 : 9)

ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาของกระทรวงศึกษาธิการ คือให้ผู้เรียนเป็นบุตรที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี เป็นสาวกที่ดี และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ครู ดังนี้ ครูมีหน้าที่สั่งสอน (Teaching) ฝึกให้ทำ (Training) และอบรมให้เกิดเป็นนิสัย (Realization) เป็นการผสมผสานความรู้ให้เข้ากับการปฏิบัติ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรคือ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักพุทธธรรมอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. 2538 : 2 - 14) ดังนั้น การเรียนรู้และการนำหลักธรรมทางศาสนาไปปฏิบัติจริง จึงเป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจเยาวชนเพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจึงนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนอยู่ในวัยคาบเกี่ยวระหว่างเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในชีวิต/ดังนั้น นักเรียนในระดับมัธยมต้นโดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 จึงควรได้รับการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การที่นักเรียนจะมีลักษณะนิสัยที่ดีสมกับเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติในอนาคต จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ไม่ได้ต้องการเพียงให้เยาวชนมีความรู้ ความคิด และพื้นฐานการดำรงชีวิตเท่านั้น แต่ยังต้องการให้นักเรียนเกิดความเชื่อ เจตคติ การรับรู้ เป็นต้น ฉะนั้นการสอนจึงต้องมุ่งให้รู้ สอนให้รู้สึก และสอนให้เกิดการยอมรับ หรือตระหนักแล้วนำความรู้ ความรู้สึกไปสู่การกระทำ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน อันเป็นนวัตกรรมใหม่มาใช้ ให้นักเรียนได้ฝึกตนให้พัฒนาและสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า เกิดศรัทธา และฝึกตน ในฐานะพุทธศาสนิกชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึก โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู
2. เพื่อศึกษาความรู้สึกลึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึก โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้านี้ทำให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกลึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู และเป็นการเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ผู้สอนสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้ามียขอบเขตของประชากร กลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ศึกษา ดังนี้

1. ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตมณี" อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 286 คน

2. กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี" อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่าง คือ การจับสลากจาก 7 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 286 คน ซึ่งจัดห้องเรียนแบบคละกัน ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มห้องเรียนมา 2 ห้องเรียน โดยวิธีการจับสลาก นำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน จำนวน 80 คน มาคละกันหลังจับสลากเพื่อสุ่มเข้ากลุ่มโดยจัดเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 40 คน นำกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจับสลากเพื่อกำหนดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 40 คน

2.1 กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน ได้รับการฝึกโดยใช้ชุดฝึกกิจกรรม สร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

2.2 กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน ได้รับการฝึกตามคู่มือครู

3. ระยะเวลาที่ใช้

ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง กระทำในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ใช้เวลาการทดลอง 16 คาบ ระยะเวลาที่เหลือประเมินพฤติกรรมตามที่กำหนด

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

4.1.1 การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

4.1.2 การฝึกตามคู่มือครู

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

4.2.1 ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน

4.2.2 ความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุดกิจกรรมทั่ว ๆ ไป หมายถึง ชุดของสถานการณ์ที่จัดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และตรงเป้าหมายที่ต้องการ การเรียนการสอนที่จะทำให้ได้ผลดีต้องมีการสร้างแผนเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ดี ถูกต้อง และเป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างสม่ำเสมอ

2. ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย หมายถึง ชุดกิจกรรมที่นำนวัตกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ มาบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยผู้เรียนนำธรรมะที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์มาฝึกฝนตนเองด้วยการสำรวจตนเอง ชื่นชมเมื่อตนได้ทำดี รู้จักสภาพผิดเมื่อทำผิด ซึ่งจะก่อให้เกิดผลแห่งความดี ความถูกต้องแก่ตนเอง และสังคมอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นกิจนิสัยตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งได้นำแนวคิดของ นิรมล ศตวุฒิ และทิสนา แหม่มณี มาประกอบกัน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อกิจกรรม และเวลาที่ใช้
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. จุดมุ่งหมายเป็นส่วนที่ระบุเป้าหมายที่จะให้เกิดขึ้นหลังจากนักเรียนทำชุดกิจกรรมนั้นจบลงแล้ว
4. แนวคิดที่ควรรู้ เป็นส่วนที่ระบุสาระสำคัญที่นักเรียนจะได้จากชุดกิจกรรมนั้น
5. การประเมินผลเองก่อนเรียน
6. การดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุวิธีฝึกกิจกรรม เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้
7. การประเมินผล เป็นส่วนที่ระบุให้นักเรียนได้ประเมินความรู้ความสามารถ และพฤติกรรมของตนจากการที่ได้ปฏิบัติกิจกรรม

3. การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย หมายถึง การให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดในชุดกิจกรรมโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ดังมีขั้นตอนในการฝึกดังนี้

- 3.1 ขั้นนำ เป็นขั้นที่นักเรียนศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- 3.2 ขั้นปฏิบัติกิจกรรม เป็นขั้นที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย คือ

1. ขั้นการสร้างความตระหนักด้วยกิจในอริยสัจสี่ คือ
 - 1.1 สอนให้รู้ว่า สิ่งนั้น คืออะไร (ปริณญา)
 - 1.2 ให้หาสาเหตุว่าสิ่งนั้นมาจากไหน (ปหานะ)
 - 1.3 ท้าความเข้าใจว่า สิ่งนั้นให้ประโยชน์อย่างไร (สังฉัตถิยา)
 - 1.4 จะดำเนินการให้ได้ประโยชน์นั้นด้วยวิธีใด (ภาวนา)
 ทั้งหมดนี้คือความรู้จริงตามความหมายของ สัมมาทิฐิ

2. ขั้นการให้ตัวแบบ ขั้นนี้มีความหมายให้นักเรียนจำแนกได้ว่า

พฤติกรรมใดควรทำ พฤติกรรมใดไม่ควรทำ โดยสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของตัวแบบและผลกรรมที่พึงพอใจกับผลกรรมที่ไม่พึงพอใจ (การเสริมแรงทางบวกและทางลบ)

3. ขั้นปรับพฤติกรรม ขั้นนี้มีความหมายให้นักเรียนสร้างเสริมลักษณะ

นิสัยตามพฤติกรรมที่ต้องการ และกำหนดผลกรรมเพื่อใช้การเสริมแรงที่เหมาะสม ครูกำหนดโปรแกรมการปรับพฤติกรรมและการเสริมแรงทันที การให้ตัวแบบกำหนดเทคนิค (Modeling) เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์และดำเนินการตามแผนการปฏิบัติงาน มีการสังเกตและบันทึกระหว่างโปรแกรมร่วมกันระหว่างบ้าน และโรงเรียน

4. ขั้นในการควบคุมตนเอง (Self Control) เพื่อเพิ่มความถี่ของ

พฤติกรรมและความคงอยู่ของพฤติกรรม ด้วยการทำสัญญาระหว่างคู่สัญญา (กัลยาณมิตร) เพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมเคยชินเป็นปัจจัยภายนอก ที่ทำให้เกิดปัจจัยภายในคือ แรงจูงใจใฝ่ดีในระยะแรก ในขั้นนี้นักเรียนจะกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การเสริมแรงพร้อมทั้งวางเงื่อนไข การเสริมแรงของตนเอง และดำเนินการตามการกำหนดแบบแผนการปฏิบัติงาน มีการสังเกตและบันทึกด้วยตนเอง ระหว่างคู่สัญญาร่วมกัน

- 3.3 ขั้นวัดและประเมินผล เป็นขั้นการตรวจสอบชุดกิจกรรม แบบสำรวจ และ

แบบบันทึกพฤติกรรม

4. การฝึกตามคู่มือครู หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา มีลำดับขั้นตอนการสอน 9 ขั้น ดังนี้

- 4.1 ขั้นสร้างความพอใจ เป็นการเตรียมความพร้อมของนักเรียนที่จะเรียนด้วยความตั้งใจโดยใช้การสนทนาซักถามข่าวจากหนังสือพิมพ์ แผ่นใส รูปภาพวิดีโอทัศน์หรือใช้อุปกรณ์

ต่าง ๆ ให้นักเรียนเกิดความสนใจ

4.2 **ขั้นแจ้งจุดประสงค์** เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้นักเรียนได้ทราบถึงจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมาย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเรียนบทเรียนนั้นแล้ว

4.3 **ขั้นทบทวนความรู้เดิม** เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนระลึกถึงความรู้เดิมเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงกับความรู้ที่ได้รับใหม่ โดยใช้การซักถามหรือสนทนา

4.4 **ขั้นเสนอบทเรียนใหม่** เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาสาระตามจุดประสงค์การเรียนรู้ซึ่งอาจจะมีการบรรยาย การอภิปราย ประกอบกับการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

4.5 **ขั้นแนะนำทางการเรียนรู้** เป็นการแนะแนวทางให้นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น การแนะนำหนังสือ หรือแนะนำแหล่งประกอบการศึกษาค้นคว้า แนะนำวิธีการร่วมกิจกรรมและวิธีการศึกษาค้นคว้าที่ได้ข้อมูลรวดเร็ว

4.6 **ขั้นแสดงพฤติกรรม** เป็นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามที่ครูกำหนดให้

4.7 **ขั้นแจ้งผลการปฏิบัติ** เป็นขั้นที่ครูแจ้งให้นักเรียนทราบถึงผลของการปฏิบัติกิจกรรมโดยกล่าวคำชมเชย แสดงความยินดีในผลงานหรือให้คำแนะนำ

4.8 **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินจากพฤติกรรมหรือผลงานที่นักเรียนกระทำว่าเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของบทเรียนหรือไม่เพียงใด โดยครูสังเกตจากการอภิปรายการตอบคำถามและตรวจรายงาน

4.9 **ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและถ้อยโอนการเรียนรู้** เป็นการสรุปทบทวนบทเรียนที่เรียนมา เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่แม่นยำขึ้น โดยการทบทวนฝึกหัดการทดสอบ หรือทำรายงาน

5. **ความรู้สึที่มีต่อพุทธศาสนา** หมายถึง ความรู้สึกต่อการปฏิบัติของนักเรียนที่มีต่อพุทธศาสนา เมื่อถูกกระตุ้นด้วยสถานการณ์ และมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธ ที่ผู้วิจัยปรับปรุงจากแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนา ของ ชมพูนุท ศรีมุกดา (2530 : 102 - 106)

6. ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน หมายถึง ความสามารถ ผลของการเรียน และการฝึกของนักเรียนในด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และประเมินค่าของนักเรียนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา (ส 019) ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ การเป็นพุทธศาสนิกชน เรื่องการปฏิบัติตนตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.1 ความหมายของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.2 จิตวิทยาที่ใช้ในชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.3 องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.4 ขั้นตอนในการสร้างชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.5 คุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
 - 1.6 ข้อจำกัดของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอนในชุดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังสร้างเสริม

ลักษณะนิสัย

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดทางด้านความรู้สึก ✓
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและความเป็นศาสนิกชนที่ดี
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนของคู่มือครู
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม

1.1 ความหมายของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม

ชุดการสอน (Instructional Package) เป็นคำที่ใช้กันมาตั้งแต่มีการใช้คำว่าชุดการสอนทำให้เกิดความคิดว่าเป็นสื่อการเรียนที่จัดไว้ให้ครูเป็นผู้ใช้ ในปัจจุบันนักการศึกษาจึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ชุดการเรียนรู้ (Learning Package) เพื่อย้ำถึงแนวการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้สื่อต่าง ๆ ในชุดการเรียนรู้ เพื่อศึกษาด้วยตนเอง (กาญจนา เกียรติประวัติ. 2524 : 60 - 61) ชุดการเรียนรู้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ชุดการสอน ชุดการเรียนรู้สำเร็จรูป ชุดการสอนรายบุคคล ชุดกิจกรรมซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้

วาสนา ขาวหา (2525 : 32) ได้กล่าวถึงชุดการเรียนการสอนว่า หมายถึง การวางแผนการเรียนการสอน โดยใช้สื่อต่าง ๆ ร่วมกัน (Multi Media Approach) หรือ หมายถึง การใช้สื่อประสม (Multi Media) เพื่อสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่าง กว้างขวางและเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

ลัดดา ศุขปริติ (2523 : 32) ให้ความหมายชุดการเรียนด้วยตนเองว่า คือ การรวบรวมสื่อการสอนสำเร็จรูปให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยความสะดวกสบายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

นิพนธ์ ศุขปริติ (2525 : 74 - 75) กล่าวว่า ชุดการเรียนด้วยตนเอง คือ การรวบรวมสื่อการเรียนสำเร็จรูปเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากชุดการเรียน ด้วยความสะดวกสบายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ชุดการเรียนจะต้องประกอบไปด้วยสื่อต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนโดยอาจจะเป็นสื่อหลายอย่างตามความเหมาะสมโดยพิจารณาจาก

1. ใช้สื่อที่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
2. เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
3. เหมาะสมกับลักษณะการตอบสนองของผู้เรียนที่คาดหวังว่าจะได้รับ
4. เป็นสื่อที่พอจะจัดหาได้ไม่ยากนัก

วีระ ไทยพานิช (2529 : 134) กล่าวว่า ชุดการเรียนมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ชุดการสอน (Instructional Package) ชุดการเรียนเบ็ดเสร็จ (Self Instrucation Package) ชุดการเรียนรายบุคคล (Individualized Learning Package) ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสม (Multi Media) ที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ หัวข้อ เนื้อหาและอุปกรณ์ของแต่ละหน่วยได้จัดไว้เป็นชุด หรือกล่อง หรือของชุดการเรียนอาจมีรูปแบบ (Formats) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งส่วนมากจะประกอบด้วย คำชี้แจง หัวข้อจุดมุ่งหมาย การประเมินผลเบื้องต้น การกำหนดกิจกรรม และการประเมินผลขั้นสุดท้าย จุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อการสอนนักเรียนรายบุคคลให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง

วิภาภรณ์ เตโชชัยวุฒิ (2533 : 17 - 18) ได้กล่าวถึง ชุดการเรียนว่าชุดการเรียนเป็นสื่อการเรียนสำเร็จรูปที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ตามขั้นตอนที่ระบุได้ไว้ในชุด โดยพึ่งครูน้อยที่สุด ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างอิสระตามความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการพึ่งตนเองในการศึกษาหาความรู้

สุนทรี วัฒนพันธ์ (2534 : 19) สรุปได้ว่า ชุดการเรียนเป็นการรวบรวมสื่อการเรียนสำเร็จรูปให้นักเรียนสามารถเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะเรียนไปตามความสามารถของผู้เรียน ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมซึ่งจะทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายและช่วยส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลอีกด้วย

แคปเฟอร์ และแคปเฟอร์ (ปาริชาติ โชคพิพัฒน์. 2538 : 15; อ้างอิงมาจาก Kape and Kape. 1972 : 3 - 10) ให้ความหมายว่า ชุดการเรียนเป็นรูปแบบการสื่อสารระหว่างครู และนักเรียน ซึ่งประกอบด้วยคำแนะนำที่ให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้จนบรรลุพฤติกรรมที่เป็นผลของการเรียนรู้ และเนื้อหาที่นำมาสร้างชุดการเรียนนั้นได้มาจากขอบข่ายของความรู้ที่หลักสูตรต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ เนื้อหาจะต้องตรงและชัดเจนที่จะสื่อความหมายให้ผู้เรียนได้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายของการเรียน

ฮุสตัน และคนอื่น ๆ (Houston and others. 1972 : 10 - 15) ให้ความหมายไว้สั้น ๆ ว่าชุดการเรียนเป็นชุดของประสบการณ์ ที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

มัวร์ (Moore. 1977 : 24) ได้พูดถึงชุดการเรียนว่า เป็นการศึกษารายบุคคลที่เป็นระบบที่ผู้เรียนสามารถบรรลุเป้าหมายประสงค์ในการเรียนต่อเนื่องกันไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้สื่อและกิจกรรมที่จัดไว้

จากนิยามต่าง ๆ ของชุดการเรียนและชุดกิจกรรม สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมหมายถึงชุดของการเรียนหรือการฝึกที่ประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์หลายชนิด และองค์ประกอบอื่นที่ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง โดยที่ผู้สร้างได้รวบรวมและจัดอย่างเป็นระเบียบไว้ในกลุ่ม และชุดกิจกรรมนี้จะสร้างขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์หนึ่ง วัตถุประสงค์ใด โดยมีชื่อเรียกตามการใช้งานนั้น ๆ เช่น ถ้าสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์จะให้ครูใช้ประกอบการสอนโดยเปลี่ยนบทบาทของครูให้พุดน้อยลง นักเรียนร่วมกิจกรรมมากขึ้น ก็เรียกว่า "ชุดการสอนสำหรับครู (Instructional Package)" แต่ถ้าให้ผู้เรียนเรียนจากชุดกิจกรรมนี้โดยที่ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ระหว่างการประกอบกิจกรรม ในลักษณะนี้จะเรียกว่า "ชุดการเรียน (Learning Package)" หรือถ้าสร้างให้ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองเป็นรายบุคคลจะเรียกว่า "ชุดการเรียนสำหรับเอกัตภาพ (Individualized Learning Package)"

1.2 จิตวิทยาที่ใช้ในชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม

บลูม (วิชัย คิสสระ. 2533 : 249 - 250 ; อ้างอิงมาจาก Bloom. 1976) กล่าวว่า การสอนที่มีคุณภาพ ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ คือ

1. การให้แนวทาง (Cues) คือคำอธิบายของครูที่ทำให้นักเรียนเข้าใจชัดเจนว่า เมื่อเรียนเรื่องนั้น ๆ แล้วจะต้องมีความสามารถอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Participation) กิจกรรมการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมาก
3. การเสริมแรง (Reinforcement) ทั้งการเสริมแรงภายนอก เช่น สิ่งของ คาชม หรือการเสริมแรงภายใน เช่น ความอยากรู้อยากเห็น
4. การให้ผลย้อนกลับ และการแก้ไขสิ่งบกพร่อง (Feedback and Correction) การแจ้งผลการสอบย่อยแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนทราบว่า ตนเองบกพร่องในเรื่องใดและครูต้องสอนซ่อมเสริมตรงไหน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 119) กล่าวว่า มีแนวคิดจิตวิทยาในการสร้างนวัตกรรม ดังนี้คือ

1. เพื่อสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. เพื่อยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
3. มีสื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ช่วยในการเรียนของนักเรียนแทนการสอนของครู
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่เปลี่ยนไป เปลี่ยนจากครูเป็นผู้นำเป็นนักเรียนเป็นผู้มีอิทธิพลมาก

1.3 องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สิ้นสกุล (2520 : 105 - 106) จำแนกส่วนประกอบของชุดการสอนไว้ 4 ส่วน คือ

1. คู่มือและแบบฝึกปฏิบัติ สำหรับครูผู้ใช้ชุดการสอนและผู้เรียนที่เรียนจากชุดการเรียนรู้
2. ข้อทดลองความรู้เดิมของบทเรียน ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย 2 อย่าง คือ วัดความรู้เดิมของผู้เรียนว่า จะเข้าใจบทเรียนได้หรือไม่ และวัดความรู้เดิมของผู้เรียนว่า มีความรู้เกี่ยวกับบทเรียนมากน้อยเพียงไร

3. บัตรแนะนำวิธีการเรียนด้วยตนเอง

4. สื่อการเรียน

5. ข้อทดสอบหลังเรียน

ประหยัด จิระวรพงศ์ (2525 : 245 - 246) ได้กล่าวถึง พื้นฐานขององค์ประกอบของชุดการสอนจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. หัวเรื่อง จะประกอบด้วยชื่อเรื่อง เนื้อหา จุดประสงค์ ระยะเวลา และลักษณะเฉพาะของผู้เรียน

2. คู่มือ สำหรับให้ผู้ที่ใช้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้ทราบแนวทางปฏิบัติและสิ่งจำเป็นที่ต้องเตรียม

3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ สื่อชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาข้อมูล รวมทั้งแบบฝึกปฏิบัติ

4. กิจกรรม ได้แก่ แนวทางในการปฏิบัติหรือการกำหนดขั้นการเรียนการสอน

5. การประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้จากแบบทดสอบต่าง ๆ แบบฝึกหัด หรือการรายงาน เป็นต้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 186 - 189) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการเรียนการสอนเป็น 6 ส่วน ดังนี้

1. หัวเรื่อง คือการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วย แบ่งออกเป็นส่วนย่อยเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้

2. คู่มือการใช้ชุดการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ใช้ชุดการสอน ศึกษาจากคู่มือให้เข้าใจเป็นสิ่งแรก จะทำให้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คู่มือจะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน สิ่งที่จะต้องเตรียมก่อนสอน บทบาทของนักเรียนจะเสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างไร การจัดชั้นเรียน และแผนการสอน

3. วัสดุประกอบการเรียน

4. บัตรงาน ซึ่งจะประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือข้อบัตร

(กลุ่มหัวเรื่อง) คำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างไร และกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง ซึ่งจำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่ม หรือการเรียนแบบ ศูนย์การเรียนกิจกรรมนี้ จะเตรียมไว้สำหรับนักเรียนบางคนที่ทำกิจกรรมเสร็จก่อนคนอื่นจะได้ มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างและลึกไม่เกิดความเบื่อหน่ายซึ่งอาจจะมีปัญหาทางวินัยในชั้นเรียนนั้น

6. ขนาดของรูปแบบของชุดการเรียน ชุดการสอนที่ดีไม่ควรใหญ่หรือ เล็กเกินไป เพื่อความสะดวกในการใช้และความสวยงามในการเก็บรักษา ควรมีขนาดไม่เกิน 11 - 15 นิ้ว ส่วนความหนาของชุดการสอนแล้วแต่ลักษณะของวิชาและสื่อการเรียนที่ใช้ของ แต่ละหน่วยวิชา

นิรมล ศตวุฒิ (2526 : 142) ได้อธิบายว่าส่วนประกอบหลักของชุดการเรียน แบบเอกัตบุคคล (Individualized Learning Package) มีดังต่อไปนี้ คือ

1. เป้าหมาย เป็นการกำหนดผลที่ต้องการ หรือผลที่คาดหวังขั้นสุดท้ายที่ ผู้เรียนควรได้รับเมื่อเรียนจบแล้ว ดังนั้น การกำหนดเป้าหมายในชุดการเรียนแบบเอกัตบุคคลนี้ อาจกำหนดเป็นเป้าหมายของบทเรียนแต่ละหน่วยใหญ่ หรือเป้าหมายของกระบวนการวิชานั้น ส่วนในหน่วยย่อย ๆ หรือในบทเรียนแต่ละเรื่องย่อยจะมีการกำหนดเฉพาะจุดประสงค์เท่านั้น

2. จุดประสงค์ คือการกำหนดผลที่ต้องการ หรือผลที่คาดหวังที่เฉพาะเจาะจง ของเนื้อหาบทเรียนแต่ละตอนจนเห็นได้ชัดเจน และเข้าใจตรงกันว่าผลเหล่านั้นคืออะไรจะ ได้มา ด้วยวิธีใดในระดับคุณภาพขนาดใด นั่นคือ กำหนดผลที่คาดหวังในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective)

3. แนวคิดที่ควรรู้ (Ideas to be Learned) ประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ โดยสรุปเกี่ยวกับเนื้อหาที่ผู้เรียนกำลังจะเรียนเพื่อช่วยในการศึกษา วิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ และปัญหาในรายละเอียดเนื้อหาบทเรียนต่อไป และเมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนจะได้รับแนวคิด เหล่านี้

4. การประเมินตนเองก่อนเรียน (Preassosment) เป็นการกำหนดว่า ผู้เรียนจะต้องทำอะไรบ้าง เพื่อที่จะค้นพบว่าตนเองได้รู้เนื้อหา ที่กำลังจะเรียนมากก่อนแล้วมาก น้อยเพียงไร เพื่อที่จะตัดสินใจว่าควรจะเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ใด หรือควรได้รับการยกเว้น ไม่ต้องทำกิจกรรมใดบ้าง การประเมินตนเองก่อนเรียนนั้นอาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนทำแบบ ทดสอบก็ได้ หรืออาจให้ผู้เรียนแสดงหลักฐานว่าได้เรียนรู้ในเรื่องที่กำลังจะเรียนบางส่วน หรือทั้งหมดก็ได้

5. กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activity) ประกอบด้วยขั้นตอนที่เสนอแนะไว้ในบางโอกาส ผู้เรียนอาจจะไม่ทำทุกกิจกรรม อาจข้ามบางกิจกรรมถ้าสามารถทำกิจกรรมอื่นต่อไปได้สำเร็จ

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลว่าผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์หรือไม่อาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบ หรือให้ผู้เรียนเสนอผลงานในรูปแบบใด ๆ ก็ได้ตามที่กำหนดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์

ทศนา แคมมณี (2534 : 10 - 12) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วย หมายเลขกิจกรรม ชื่อของกิจกรรมและเนื้อหาของกิจกรรมนั้น
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น
3. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรมนั้น
4. แนวคิด เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหา หรือโน้ตส่นของกิจกรรมนั้น ส่วนนี้ควรจะได้รับคำอธิบายและเน้นเป็นพิเศษ
5. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยให้ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง
6. เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุจำนวนเวลาโดยประมาณว่ากิจกรรมนั้นควรใช้เวลา เพียงใด
7. ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ วิธีการจัดกิจกรรมนี้ได้จัดไว้เป็นขั้นตอน
8. ภาคผนวก ในส่วนนี้จะได้ตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับครู รวมทั้งเฉลยแบบทดสอบ

ฮัสตัน (Houston. 1972 : 10 - 15) ได้ระบุว่า ชุดการสอนจะต้องประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ 5 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คำชี้แจง (Prospectus) เป็นส่วนที่อธิบายความหมายสำคัญของบทเรียนขอบข่ายของชุดการสอน ความรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนควรมีก่อนเรียน และขอบข่ายของกระบวนการทั้งหมด

ส่วนที่ 2 จุดมุ่งหมาย (Objectives) หมายถึง ข้อความที่แจ่มชัด ซึ่งกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนควรประสบความสำเร็จหลังจากเรียนแล้ว

ส่วนที่ 3 การประเมินผลเบื้องต้น (Pre - Assessment) เพื่อต้องการทราบว่าผู้เรียนอยู่ในระดับใด และเพื่อดูว่าผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายเพียงใด

ส่วนที่ 4 การกำหนดกิจกรรม (Enabling Activities) การกำหนดแนวทางและวิธีการเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นด้วย

ส่วนที่ 5 การประเมินขั้นสุดท้าย (Post - Assessment) เป็นข้อทดสอบเพื่อวัดความรู้ภายหลังจากที่เรียนไปแล้ว

คาร์ดาเรลลี (Cardaraelli. 1973 : 150) ได้กำหนดโครงสร้างของชุดการเรียนรู้ว่าต้องประกอบด้วย

1. หัวข้อ (Topic)
2. หัวข้อย่อย (Subtopic)
3. จุดมุ่งหมายหรือเหตุผล (Rationale)
4. จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective)
5. การสอบก่อนเรียน (Pre - test)
6. กิจกรรมและการประเมินผลตนเอง (Activites and Self -

Evaluation)

7. การทดสอบย่อย (Quiry หรือ Formative Test)
8. การทดสอบขั้นสุดท้าย (Post - test หรือ Summative

Evaluation)

ดูวน (Duane. 1973 : 169) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ 6 ประการ ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายและเนื้อหา
2. บรรยายเนื้อหา
3. มีจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม
4. มีกิจกรรมให้เลือกเรียน
5. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมเจตคติ
6. มีเครื่องมือวัดผลก่อนการเรียน ระหว่างเรียน และหลังการเรียน

จากโครงสร้างของชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สร้างชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ตามแนวคิดของ นิรมล ศตวดี (2526 : 142) และแนวคิดของ ทิศนา แบนมณี (2534 : 10 - 12) มาประยุกต์ใช้

1.4 ขั้นตอนในการสร้างชุดการเรียนรู้และชุดกิจกรรม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 123) ได้แบ่งขั้นตอนในการผลิตชุดการสอนออกเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่ เนื้อหา และประสบการณ์
2. กำหนดหน่วยการสอนโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยที่ครูจะสามารถถ่ายทอดให้แก่ นักเรียนในแต่ละครั้ง
3. กำหนดหัวข้อเรื่อง
4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ
5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง
6. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
7. กำหนดแบบประเมินผล
8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ และอุปกรณ์
9. หาประสิทธิภาพของชุดการสอน
10. ใช้ชุดการสอนนั้นโดยมีขั้นตอน คือให้ผู้เรียนทบทวนแบบทดสอบก่อนเรียน เข้าสู่วิชาเรียน ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นสรุปผลการสอนและทบทวนแบบทดสอบ หลังเรียน เพื่อดูพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ได้เปลี่ยนไป

วาสนา ขาวหา (2525 : 131) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสนองความคิดในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) โดยให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถของตนที่มีอยู่ (Capacity) การเรียนการสอนที่จัดว่าเป็นโปรแกรมนั้นต้องอยู่ในลักษณะหรือสถานภาพ 4 ประการ คือ

1. แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้เป็นหน่วยย่อย ๆ และเรียงลำดับจากง่ายไปสู่ยาก (Gradual Approximation) จัดความรู้หรือเนื้อหาวิชาให้ผู้เรียนไปทีละขั้นทีละตอนและ

แต่ละขั้นย่อย ๆ นั้นได้มีการลำดับสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยากขึ้นทีละน้อยอย่างต่อเนื่องกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่าย

2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสอนอย่างกระฉับกระเฉง (Active Participation) โดยให้ผู้เรียนรู้โดยการกระทำด้วยตนเอง อาจจะในรูปแบบของการซักถาม การทดสอบ การอภิปราย หรือวิธีการใดก็ตามที่อาศัยหลักการของจิตวิทยาในเรื่องการเสนอสิ่งเร้าเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการตอบสนอง (J.R.Theory) การเรียนการสอนในลักษณะนี้ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ ไม่เบื่อหน่ายต่อบทเรียน

3. ให้ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนของตนเองอย่างทันทีทันใด (Immediate Feedback) ภายหลังที่นักเรียนได้ตอบสนองสิ่งเร้าแล้ว ควรแจ้งหรือเฉลยคำตอบที่ถูกต้องให้นักเรียนได้ทราบผลทันที จะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่องกันไม่ขาดตอน และไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน

4. ให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนเป็นระยะ ๆ (Successful Experience) เนื่องจากการแบ่งขั้นการเรียนออกเป็นหน่วยย่อย ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ และแจ้งผลการตอบสนองของผู้เรียนอย่างฉับพลัน ทำให้ผู้เรียนได้รับความพอใจในความสำเร็จของตน เสมือนหนึ่งเป็นการให้รางวัล ซึ่งจัดว่าเป็นการเสริมแรงอย่างหนึ่ง (Reinforcement) ทำให้ผู้เรียนอยากจะเรียนรู้ต่อไป

สมชัย วุฒิปรีชา (ปริยา ตรัสศาสตร์. 2530 : 44 ; อ้างอิงมาจาก สมชัย วุฒิปรีชา. 2516 : 128 - 129) กล่าวว่า ชุดการเรียนเป็นสื่อประสมที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง แต่ชุดการเรียนที่สร้างขึ้นจะมีประสิทธิภาพเชื่อถือได้หรือไม่จำเป็นต้องเอาวิธีวิเคราะห์ระบบมาใช้ ซึ่งการวิเคราะห์ระบบเป็นกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล เรียกว่า System Approach มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นปัญหาที่ต้องการแก้ไขนั้นคืออะไร
2. ขั้นกำหนดเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาโดยสามารถปฏิบัติหรือเห็นการกระทำได้
3. ขั้นการสร้างเครื่องมือ กระทำหลังจากตั้งเป้าหมายแล้วเพื่อให้วัดได้ทุกระยะ
4. ขั้นการกำหนดทางเลือกหรือวิธีแก้ปัญห เพื่อให้ดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

5. ขึ้นทดลองเพื่อเลือกวิธีที่ดีที่สุดใช้เป็นหนทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

6. ขึ้นวัดและประเมินผล โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นมาประเมินว่าสามารถใช้ปฏิบัติงานตามเป้าหมายได้หรือไม่เพียงใด เพื่อปรับปรุงแก้ไข

ฮีทเธอร์ (Heathers. 1977 : 344) ได้ให้ขั้นตอนสำหรับครูผู้สร้างชุดการเรียนด้วยตนเอง คือ

1. ศึกษาหลักสูตร ตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษา แล้วจัดลำดับชั้นเนื้อหาให้ต่อเนื่องจากง่ายไปหายาก

2. ประเมินหาความรู้พื้นฐานประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

3. เลือกกิจกรรมการเรียนวิธีสอนและสื่อการเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียนโดยคำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน

4. กำหนดรูปแบบของการเรียน

5. กำหนดหน้าที่ของผู้ประสานงานหรือจัดอำนวยความสะดวกในการเรียน

6. สร้างแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่าบรรลุเป้าหมายในการเรียนหรือไม่

1.5 คุณค่าและประโยชน์ของชุดการเรียนและชุดกิจกรรม

กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป. : 174) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของชุดการเรียน ไว้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู ลดบทบาทในการบอกของครู

2. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะสื่อประสม

(Multi Media) ที่ได้จัดไว้ในระบบเป็นการแปรเปลี่ยนกิจกรรมและช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทำให้มีทักษะในการแสวงหาความรู้ พิจารณาข้อมูลและฝึกความรับผิดชอบ การตัดสินใจ

4. เป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัย และคำนึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้

5. ช่วยขจัดปัญหาการขาดครู เพราะผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

6. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ เพราะสามารถนำไปใช้ได้ทุกเวลา และไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะในโรงเรียน

อรรถสิทธิ์ แจ่มเจริญ และสุกัญญา ธารีวรรณ (2523 : 161) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของชุดการเรียนรู้การสอน ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้
2. ช่วยลดภาระของครูผู้สอน
3. ผู้เรียนได้รับแนวความรู้เดียวกัน
4. ครูสอนได้ตามวัตถุประสงค์ด้วยความมั่นใจ
5. ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์
6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาได้เต็มที่

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 121) ได้สรุปคุณค่าของชุดการเรียนรู้การสอน ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อน และมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี
2. ได้รับความสนใจของนักเรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา เพราะชุดการสอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
4. ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอน เพราะชุดการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่สามารถหยิบไปใช้ได้ทันที โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ค่อยมีเวลาในการเตรียมการสอนล่วงหน้า
5. ทำให้การเรียนของผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน ชุดการสอนสามารถทำให้ผู้เรียนเรียนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าผู้สอนจะมีสภาพหรือมีความขัดข้องทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด
6. ช่วยให้การเรียนเป็นอิสระจากบุคลิกของผู้สอน เนื่องจากชุดการสอนทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แทนครู แม้ครูจะพูดหรือสอนไม่เก่ง ผู้เรียนก็สามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพจากชุดการสอนที่ได้ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพมาแล้ว
7. กรณีที่ครูขาด ครูคนอื่นก็สามารถสอนแทนได้โดยใช้ชุดการสอน มิใช่เข้าไปนั่งคุมชั้นและปล่อยให้เด็กเรียนอยู่เฉย ๆ เพราะเนื้อหาอยู่ในชุดการสอนเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนแทนไม่ต้องเตรียมตัวมาก

8. สำหรับชุดการสอนทางไกลและชุดการสอนรายบุคคลจะช่วยให้การศึกษามวลชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถเรียนได้เองที่บ้าน ไม่ต้องเสียเวลาและประหยัดค่าใช้จ่าย

นิพนธ์ สุขปรีดี (2525 : 76 - 77) ได้กล่าวถึง คุณค่าของชุดการเรียนว่า

1. ให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง ชุดการสอนสำหรับนักเรียนนั้นจะสร้างขึ้นให้นักเรียนใช้ นักเรียนจะทำตามคำแนะนำที่บอกไว้ในชุดการสอนนั้น ๆ ด้วยตนเอง ศึกษาและเรียนรู้ตลอดจนตอบคำถามด้วยตนเอง

2. สร้างขึ้นสำหรับการศึกษาต่อเนื่อง ชุดการสอนจะถูกสร้างขึ้นเป็นรายวิชา แต่ละวิชาจะถูกแบ่งย่อย ๆ ในแต่ละหน่วย สร้างชุดการสอนขึ้น 1 ชุด แต่ละชุดเรียงลำดับกัน ตั้งแต่ง่ายไปหายากตามลำดับ ผู้เรียนจะเริ่มเรียนตั้งแต่ชุดแรกแล้วก็เรียนแต่ละชุดต่อกันไปเรื่อย ๆ จนจบบทเรียน ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนในแต่ละสาขาที่ตนชอบได้ตามความพอใจจะเรียนอย่างใดก่อนและอย่างใดทีหลัง และจะให้เรียนก้าวหน้าไปเท่าใดก็ได้ไม่มีขีดจำกัดแต่ละวิชาจะมีหน่วยการสอนเรียงลำดับ เมื่อจบแต่ละหน่วยแล้วมีโอกาสติดตามความต้องการและความสามารถของผู้เรียนนั้น ๆ

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถตามต้องการของตน

4. ผู้เรียนจะเรียนที่ไหนเมื่อไหร่ก็ได้ตามความพอใจของผู้เรียนและผู้เรียนสามารถใช้เวลาเรียนเพียงใดก็ได้

วาสนา ขาวหา (2525 : 139 - 140) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของชุดการเรียนไว้ว่า

1. นักเรียนสามารถเรียนได้ตามลำพังเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล โดยไม่ต้องอาศัยครูผู้สอนและเป็นไปตามความสามารถของผู้เรียนในอัตราความเร็วของแต่ละคน โดยไม่ต้องกังวลจะตามเพื่อนไม่ทัน หรือต้องเสียเวลาคอยเพื่อน

2. นักเรียนสามารถนำไปเรียนที่ใดก็ได้ตามความสะดวก

3. แก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้ เป็นบางโอกาสอาจใช้ชุดการเรียนนี้กับนักเรียนเนื่องจากครูไม่เพียงพอ หรือมีความจำเป็นการสอนไม่ได้

4. ฝึกนักเรียนให้เรียนรู้โดยการกระทำที่นอกเหนือไปจากสภาพการณ์ในชั้นเรียนปกติที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางและเป็นการเน้นกระบวนการเรียนรู้ (Process) มากกว่าเนื้อหา

5. มีการวัดผลตนเองบ่อย ๆ ทำให้นักเรียนรู้การกระทำของตนเอง และสร้างแรงจูงใจ

6. ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองและมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

7. เป็นการเรียนรู้ชนิด Active ไม่ใช่ Passive

8. ผู้เรียนจะเรียนที่ไหน เมื่อไรก็ตามความพอใจของผู้เรียน

9. สามารถปรับปรุงการสื่อความหมายระหว่างนักเรียนและครู

วีระ ไทยพานิช (2529 : 137) กล่าวว่า เมื่อนำชุดการเรียนมาใช้จะทำให้

1. เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ รู้จักการทำงานร่วมกัน

2. เปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกวัสดุการเรียนและกิจกรรมที่เขาชอบ

3. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ก้าวหน้าไปตามอัตราศักยภาพ ความสามารถของแต่ละคน

4. เป็นการเรียนที่สนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

วิภาภรณ์ เคไชยวุฒิ (2533 : 45) ได้กล่าวถึง คุณค่าของชุดการเรียนว่าชุดการเรียนช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จด้วยตนเอง ตามความสามารถของตนอย่างเหมาะสมไม่จำกัดเวลา สถานที่เรียน ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านการสอนชุดการเรียนช่วยลดบทบาทของครูและแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ เช่น การขาดครู ความแตกต่างระหว่างบุคคล

กรินวาลด์ (เขาวี อะยะวงศ์, 2524 : 32 ; อ้างอิงมาจาก Grinewald, 1975) ได้กล่าวว่า

1. นักเรียนที่ใช้ชุดการเรียนด้วยตนเองจะมีโอกาสศึกษาวัสดุประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในหัวข้อนั้นกว้างขวางขึ้น

2. นักเรียนเห็นคุณค่าความจำเป็นของวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียน และพยายามที่จะศึกษาพิจารณาผลการเรียนของตนเองว่า รู้สิ่งใดบ้างจะต้องศึกษาเพิ่มเติมอะไรอีก

3. สีสันต่าง ๆ และอุปกรณ์ที่แปลก ๆ จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อ

4. ชุติการเรียนมีการแนะนำให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนแหล่งอุปกรณ์อื่น ๆ ที่จะต้องไปศึกษาเพิ่มเติม เช่น ห้องสมุด เป็นต้น

5. กิจกรรมใดที่ผู้เรียนได้สำเร็จบรรลุถึงวัตถุประสงค์แล้วย่อมก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้เรียน อันเป็นการเสริมแรงให้ผู้เรียนอยากศึกษาหรือทำกิจกรรมต่อไป

แฮร์ริส (อุษา ศาปะระกอบ. 2530 : 33 ; อ้างอิงมาจาก Harris. 1973 : 201 - 205) ได้กล่าวถึง คุณค่าของชุติการเรียนไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้เรียนสามารถทดสอบตนเองดูก่อนว่ามีความสามารถอยู่ในระดับใด หลังจากนั้นก็จะเริ่มต้นเรียนในสิ่งที่ตนเองไม่ทราบ ทำให้ไม่ต้องเสียเวลากลับมาเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้มาแล้ว

2. ผู้เรียนสามารถนำบทเรียนไปเรียนที่ไหนก็ได้ตามความพอใจ โดยไม่จำกัดในเรื่องของเวลา สถานที่

3. เมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนสามารถทดสอบตัวเองได้ทันที เวลาไหนก็ได้ และได้ทราบผลการเรียนของตนเองทันทีเช่นกัน

4. ผู้เรียนจะมีโอกาสได้พบปะหารือกับผู้สอนมากขึ้น เพราะผู้เรียนเรียนด้วยตนเองครูก็มีเวลาให้คำปรึกษากับผู้มีปัญหาในขณะที่ใช้ชุติการเรียนด้วยตนเอง

5. ผู้เรียนจะได้รับคะแนนอะไรขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเอง ไม่มีคำว่าสอบตกสำหรับผู้เรียนไม่สำเร็จ แต่จะให้ผู้เรียนกลับไปศึกษาเรื่องเดิมที่ใหม่ จากผลการเรียนจะได้ตามมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากคุณค่าของชุติการเรียนการสอนดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า คุณค่าของชุติกิจกรรมนั้นก็ยังมีเช่นเดียวกันกล่าวคือ

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถตามความต้องการของตน ช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ตามอัตราการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ฝึกการตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

3. ช่วยให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรมสูง ซึ่งไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดี

4. ทำให้การเรียนรู้เป็นอิสระจากอารมณ์และบุคลิกภาพของครูผู้สอน

5. ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจให้กับผู้สอน

6. ได้รับความสนใจของผู้เรียน ไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดพัฒนาในทุก ๆ ด้าน

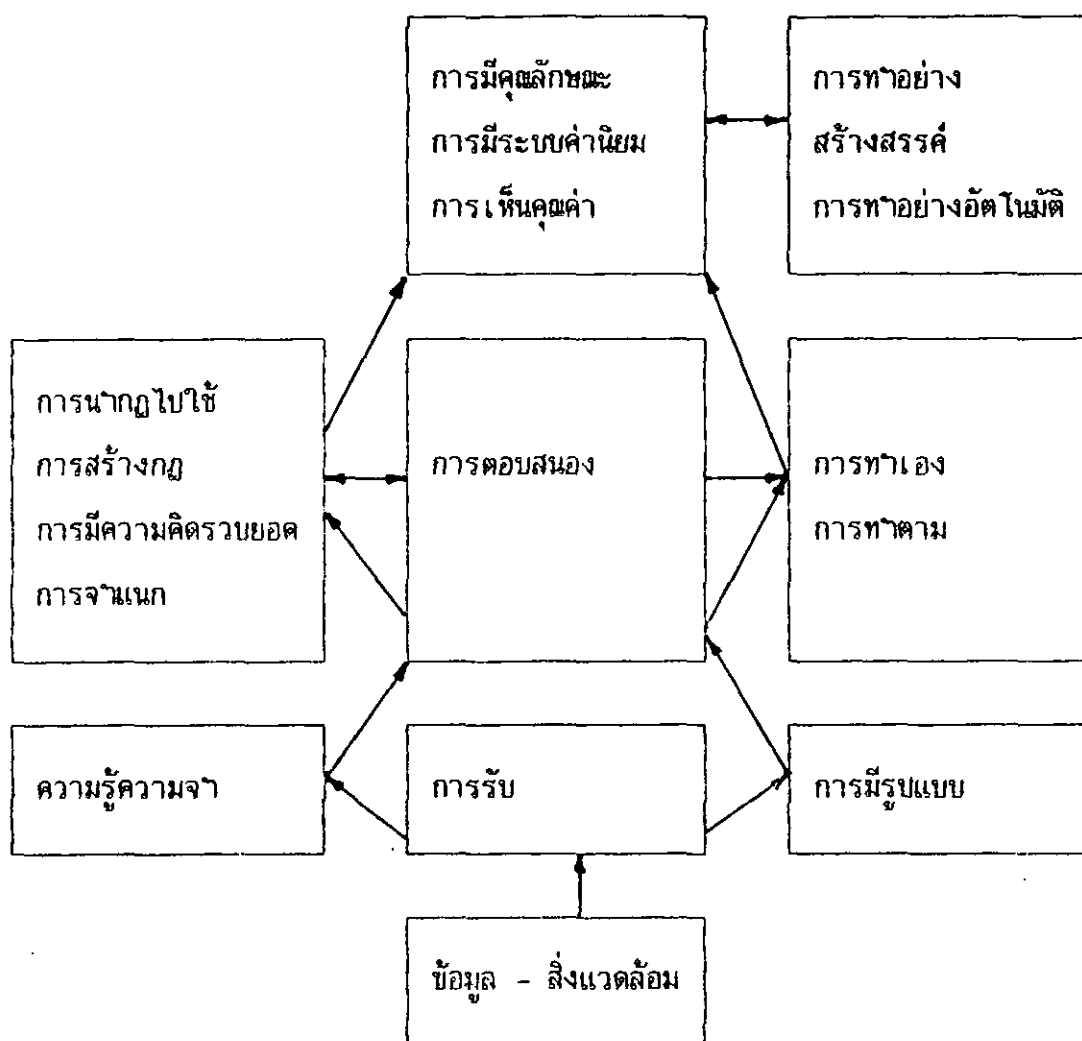
2. เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการสอนในชุดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังสร้างเสริมลักษณะนิสัย

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2533 : 11) กล่าวเรื่องรูปแบบการสอนไว้ว่า รูปแบบการสอนการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์รอบด้านต้องพัฒนาทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำทั้ง 3 ด้านรวมกัน เป็นกระแสเดียวกัน ให้มีการประสานสัมพันธ์กัน จะได้ภาพของการพัฒนาดังต่อไปนี้

พัฒนาการด้านความคิด

พัฒนาการด้านความรู้สึก

พัฒนาการด้านการกระทำ

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ

หน่วยศึกษานิเทศกรรมสามัญ (2529 : 11) เสนอรูปแบบการปลูกฝัง
สร้างเสริมค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมให้นักเรียนมีพฤติกรรมทางจริยธรรมนั้นมีหลายรูปแบบ
ซึ่งแต่ละรูปแบบมีข้อจำกัดในการใช้ จากการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียน
การสอน จริยธรรมของกองวิจัยทางการศึกษากรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า
ด้านรูปแบบการสอนที่จะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในบางสถานการณ์ของการเรียน
การสอน ควรผสมผสานหลายวิธีเข้าด้วยกัน

รูปแบบการสอนตามหลักกิจในอริยสัจ 4

การศึกษาเรื่องอริยสัจ 4 นั้นจำเป็นต้องศึกษาเรื่องกิจในอริยสัจ 4 ควบคู่กันไปด้วยจึงจะมองเห็นภาพแจ่มชัดขึ้น กิจในอริยสัจ 4 คือหน้าที่อันพึงทำต่ออริยสัจ 4 แต่ละอย่าง หรือข้อที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ 4 แต่ละอย่าง จึงจะได้ชื่อว่ารู้อริยสัจหรือเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว (พระราชวรมนี (ประยูรย์ บยุตโต). 2520 : 121)

ตาราง 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนทั้ง 4 ของอริยสัจ และกิจในอริยสัจ 4

ขั้นตอนทั้ง 4 ของอริยสัจ	กิจในอริยสัจ
1. ทุกข์ (ความทุกข์ สภาวะที่บีบคั้น บกพร่อง ความปรารถนาไม่สมหวัง)	1. ปริเฉชา การศึกษาให้รู้จัก เข้าใจชัด ตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของปัญหาหรือความทุกข์
2. สมุทัย (สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ คัมภีรทั้ง 3)	2. ปหานะ กำจัด ทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา คือ กำจัดตัณหาให้สิ้นไป
3. นิโรธ (ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป หลุดพ้นทุกข์ เป็นนิสระ คือนิพพาน)	3. สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง คือเข้าถึงหรือการบรรลุจุดหมายที่ต้องการ ได้แก่ การเข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหาแจ้ง ในวิธีการที่จะกำจัดปัญหา
4. มรรค (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกอีกอย่างว่า ทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา)	4. ภาวนา การทำตามวิธีการที่จะทำให้สู่จุดหมาย ได้แก่ การลงมือแก้ไขปัญหาดำเนินการตามแนวทางของข้อปฏิบัติ เพื่อจะได้บรรลุถึงความดับทุกข์

จากตาราง จะเห็นว่า กิจในอริยสัจ 4 เป็นเรื่องของการกระทำทั้งสิ้น ส่วนอริยสัจ 4 แสดงถึงแนวคิดจะต้องนำไปปฏิบัติ (สาโรช บัวศรี. 2537 : 88 - 89)

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมตามหลักกิจในอริยสัจ 4

ขั้นที่ 1 สอนให้รู้ ว่า สิ่งนั้นคืออะไร

ขั้นที่ 2 ให้หาสาเหตุว่าสิ่งนั้นมาจากที่ใด

ขั้นที่ 3 ทาความเข้าใจว่า สิ่งนั้นให้ประโยชน์อย่างไร

ขั้นที่ 4 จะดำเนินการให้ได้ประโยชน์ตามนั้นด้วยวิธีใด

ส่วนภาคปฏิบัติ นั้น มุ่งให้นักเรียนฝึกฝนตนเอง โดยนำเอาธรรมะที่ได้เรียนแล้ว มาปฏิบัติด้วยการสำรวจตนเอง ขึ้นชมเมื่อตนได้ทำความดี รู้จักสารภาพผิดเมื่อทำผิด สัญญาว่าจะทำความดี และยินดีให้ผู้อื่นตักเตือนเมื่อตนทำผิดกับผู้ที่ เป็นกัลยาณมิตร ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนการฝึกปฏิบัติ

ขั้นที่ 1 สร้างศรัทธาอย่างเต็มที่ ตั้งใจมั่นว่าจะปฏิบัติ

ขั้นที่ 2 หาคู่สัญญาเพื่อช่วยตรวจสอบการปฏิบัติของตน

ขั้นที่ 3 สำรวจตนเอง ถ้าทำดีก็จะแสดงความชื่นชม ถ้าทำผิดต้องสารภาพ

รับผิด

ขั้นที่ 4 ยินดีให้คู่สัญญาหรือผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนหรือท้วงติงด้วยความเมตตา

(บวรณา)

ทศนา แคมมณี (2526 : 11) ได้เริ่มใช้ "ระบบคู่สัญญา" ช่วยบุคคลเป็นรายบุคคลให้มีพัฒนาคุณธรรมเรื่องการขจัดความโกรธ เกลียด อคติส่วนตัว การเสริมสร้างความอดทน ขยัน ประหยัด และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอื่น ๆ

ทศนา แคมมณี ได้ให้ความหมายระบบคู่สัญญาว่า "เป็นระบบที่ใช้ในการแก้ปัญหา และการพัฒนาตนเอง โดยใช้วิธีการให้ผู้แก้ปัญหาควบคุมพฤติกรรมการแก้ปัญหาของตนเอง ภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติ"

ระบบคู่สัญญาประกอบไปด้วย กระบวนการ 7 ขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 หาคู่สัญญาที่มีความสามารถที่จะ เห็นใจและเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น หรือมีความร่วม ความรู้สึกและอารมณ์ (Empathy) และมีทัศนคติและภาพพจน์ที่ดีต่อผู้มีปัญหา

ขั้นที่ 2 ตั้งเป้าหมายและขอคำแนะนำต่อคู่สัญญา

- ขั้นที่ 3 วางแผนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบระเบียบ (ปรับขั้นใหม่)
- ขั้นที่ 4 ทำสัญญากับคู่สัญญา
- ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติตามแผนและบันทึกส่งคู่สัญญา
- ขั้นที่ 6 ประเมินผลการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 7 ปรับปรุงแผนการปฏิบัติและแก้ปัญหาค่อยๆ ไปให้บรรลุผลสำเร็จตาม

เป้าหมาย

ทศนา แหมมณี สรุปว่า "ระบบคู่สัญญาเป็นเพียงบันไดช่วยให้นักศึกษาไปสู่ความสามารถในการควบคุมตนเอง และการเอาชนะใจตนเอง เมื่อใดที่บุคคลใช้วิธีการนี้จนเกิดความมั่นใจ และเชื่อมั่นในตนเองแล้ว เมื่อนั้นคู่สัญญาก็จะหมดความจำเป็นและบุคคลนั้นก็จะก้าวไปสู่การควบคุมตนเองตามลำดับได้อย่างสมบูรณ์" (สุรางค์ ใจวัตรกุล. 2537 : 276 - 277) และการทำสัญญาระหว่างคู่สัญญาเป็นกระบวนการควบคุมตนเองให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เกิดการกระทำที่สม่ำเสมอ (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2536 : 345)

ฉะนั้นระบบคู่สัญญาน่าจะเป็นวิธีที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อคำนิยม และพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพ จึงสมควรที่จะนำมาใช้ ในการปรับปรุงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีได้

กรมวิชาการ (2533 : 67) ได้เสนอแนะรูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 กิจกรรมตามลำดับดังนี้ คือการสร้าง ความตระหนัก การให้ตัวแบบ การปรับปรุงพฤติกรรม และการควบคุมตนเอง ทั้งนี้ครูจะต้องแบ่งขั้นตอนการใช้กิจกรรมทั้ง 4 นี้ ออกเป็น 2 ระยะ มี 4 ขั้นด้วยกัน ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะที่ครูจะจัดประสบการณ์ควบคุมพฤติกรรมให้นักเรียนก่อน ซึ่งรูปแบบของการจัดประสบการณ์นี้จะประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างความตระหนัก ขั้นนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนตัดสินใจด้วยตนเองว่า การกระทำหรือพฤติกรรมใดบ้างที่ควรทำและ ไม่ควรทำเพราะเหตุใด แล้วกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของตนด้วยตนเอง กิจกรรมในขั้นนี้ครูต้องอาศัยสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เกม นิทาน ละคร กรณีตัวอย่าง รูปภาพ เพลง การแสดงบทบาทสมมติและอื่น ๆ มาช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนพร้อมกับใช้คำถามอย่างมีระบบเพื่อให้ นักเรียนได้ถูกคิดและเกิดความตระหนักด้วยตนเอง แต่จากกระบวนการกระตุ้นด้วยคำถามของ

ครูนี้ นักเรียนอาจถูกคิดได้ทั้งในทิศทางที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์และอาจเกิดค่านิยมในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่สังคมมุ่งเสริมสร้างหรือต้องการก็เป็นได้ ดังนั้นจึงได้นำกระบวนการกลุ่มมาใช้เป็นเครื่องมือในการนำให้นักเรียนได้เกิดแนวความคิดหรือการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ เพราะเหตุใด ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนตั้งเป้าหมาย ความประพฤติหรือกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนได้ด้วยตนเองอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมต้องการด้วย ดังนั้นกิจกรรมในขั้นนี้จึงประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ รวม 5 ขั้นตอน คือ

- 1.1 ให้นักเรียนทำกิจกรรมสร้างความตระหนักเพื่อให้นักเรียนตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมด้วยตนเอง โดยครูเสนอกิจกรรมเหล่านี้ในรูปของ เกม นิทาน ละคร กรณีตัวอย่าง รูปภาพ เพลง การแสดงบทบาทสมมติ หุ่นภาพ ภาพจำลอง และอื่น ๆ เป็นต้น แล้วตั้งคำถามปลายเปิดให้นักเรียนคิดและตัดสินใจ
- 1.2 ให้นักเรียนแต่ละคนแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามของกิจกรรมนั้น ๆ เป็นรายบุคคล
- 1.3 ให้นักเรียนรวมกลุ่มย่อยร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามของกิจกรรมนั้น เพื่อให้นักเรียนพบทางเลือกหลาย ๆ ทางแล้วสรุปหามติของกลุ่มย่อย
- 1.4 ให้นักเรียนรวมกลุ่มใหญ่ร่วมกันกำหนดข้อตกลงหรือพฤติกรรมที่ควรกระทำของนักเรียนทั้งชั้น โดยให้เป็นพฤติกรรมที่ชัดเจนสามารถสังเกตได้และวัดได้
- 1.5 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อตกลงและวางเกณฑ์ของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของชั้นเรียนร่วมกัน และจัดทำเป็นแผนภูมิ รูปภาพ หรือข้อความติดไว้ในชั้นเรียนเพื่อเตือนความจำของนักเรียน

ขั้นที่ 2 การให้ตัวแบบ ขั้นนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนจำแนกได้ว่า พฤติกรรมใดควรทำ พฤติกรรมใดไม่ควรทำ โดยการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมกับ ผลกรรมนั้น ๆ จนนักเรียนเกิดความเข้าใจ และความเชื่อในความสัมพันธ์นั้น วิธีการเรียนรู้แบบนี้จำเป็นต้องใช้ตัวแบบ (Model) เพื่อการสังเกตซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ ตัวแบบคำบอกเล่าหรือคำอธิบายชี้แนะ ตัวแบบที่ให้นักเรียนสังเกตมีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในกฎเกณฑ์การตัดสินใจที่ถูกต้อง - ผิด และเกิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม กิจกรรมในขั้นนี้ ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ

4 ขั้นตอน คือ

2.1 การให้ตัวแบบ ครูต้องเลือกตัวแบบที่มีความสำคัญต่อนักเรียน หรือมีลักษณะใกล้เคียงกับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความสนใจในตัวแบบ และตัวแบบนั้นต้องแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างชัดเจนและบ่อยครั้ง

2.2 เมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ครูต้องให้การเสริมแรงตัวแบบทันที เพื่อให้นักเรียนอยากลองเลียนแบบยิ่งขึ้น

2.3 ครูชี้แนะให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลรวมที่ได้รับอย่างเด่นชัด

2.4 การให้นักเรียนเลียนแบบ ครูต้องให้นักเรียนได้มีโอกาสสังเกตตัวแบบบ่อย ๆ และให้เกิดเสริมแรงทันทีที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมเลียนแบบ

กิจกรรมขั้นนี้จะได้ผลมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างตัวแบบคนจริง ๆ กับตัวแบบสัญลักษณ์ ตัวแบบคำบอกเล่าหรือคำอธิบายชี้แนะ นั่นคือถ้าครูให้ตัวแบบสัญลักษณ์ และคำบอกเล่าหรือคำอธิบายชี้แนะแก่นักเรียน ให้มีลักษณะนิสัยที่ดีแล้ว แต่ครูและพ่อแม่ ตลอดจนบุคคลต่าง ๆ ในสังคมทุกคนแสดงตนตรงข้ามกับคำพร่ำสอน หรือตัวแบบต่าง ๆ ที่ให้แก่เด็กแล้ว การเรียนรู้ของเด็กก็ได้น้อย ดังนั้นการทบทวนเป็นแบบอย่างที่ดีของครู พ่อแม่ และบุคคลทุกคนในสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมของนักเรียนโดยทั่วไป

ขั้นที่ 3 การปรับพฤติกรรม ขั้นนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลรวมจากประสบการณ์ตรง โดยครูจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดเงื่อนไข ผลรวมทั้งการเสริมแรงและการลงโทษให้กับนักเรียนทุกครั้งที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมแต่เนื่องจากว่าในเรื่องของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยนั้น นักจิตวิทยาของ BM. ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรใช้เงื่อนไขการเสริมแรงมากกว่าเงื่อนไขการลงโทษ เพราะว่าการลงโทษมีผลเสียมากกว่า คือจะทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมลบ หลีกเลียงและต่อต้าน ดังนั้นกิจกรรมในขั้นนี้จึงประกอบด้วยกิจกรรมย่อยที่ครูต้องทำ 6 ขั้นตอน คือ

3.1 กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการเสริมสร้างให้ชัดเจน สามารถสังเกตวัดได้ โดยการระบุพฤติกรรมนั้น ๆ ให้ชี้เฉพาะว่านักเรียนทำอะไร มีเป้าหมายเพื่ออะไร ทำเวลาไหน ทำกับใครหรือทำที่ไหน เช่น เข้าแถวเคารพธงชาติเวลา 08.00 น. ร่วมกับเพื่อน ๆ หน้าเสาธงโรงเรียน เป็นต้น และกรณีที่ต้องการสร้างเสริมลักษณะนิสัยครูควรกำหนดพฤติกรรมเด่นที่ต้องการเสริมสร้างให้ครอบคลุมลักษณะนิสัยนั้น

3.2 กำหนดผลกรรมเพื่อใช้ในการเสริมแรงที่เหมาะสมกับนักเรียนและต้องเป็นสิ่งที่ครูสามารถให้ได้ ซึ่งอาจจะเป็นเวลาที่ทำให้ทำกิจกรรมพิเศษ คะแนน ดาว คำชมเชย การปรบมือ และอื่น ๆ เป็นต้น

3.3 วางเงื่อนไขการให้ผลกรรมอย่างเป็นระบบ คือกำหนดว่าเมื่อใดนักเรียนทำพฤติกรรมที่ต้องการ (ข้อ 3.1) ครูจะให้ผลกรรมหรือตัวเสริมแรงทันทีทุกครั้ง

3.4 ครูและนักเรียนตกลงร่วมกันเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องการรวมถึงผลกรรมและเงื่อนไขที่นักเรียนจะได้รับเมื่อทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์เหล่านั้น

3.5 ครูให้การเสริมแรงตามที่กำหนดไว้ (ข้อ 3.2) ทันทีทุกครั้งที่นักเรียนทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด (ข้อ 3.1)

3.6 ครูสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนก่อนการให้เทคนิคการปรับพฤติกรรมและระหว่างการปรับพฤติกรรม เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการประเมินผลการปรับพฤติกรรม ถ้าพบว่านักเรียนยังทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ไม่สม่ำเสมอ แสดงว่า การปรับพฤติกรรมยังไม่บรรลุผล ครูต้องปรับปรุงผลกรรมและเงื่อนไข (ข้อ 3.2, 3.3) ใหม่

ระยะที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่ครูจะค่อย ๆ ถอดโปรแกรมการปรับหรือควบคุมพฤติกรรมโดยครูออกไป ด้วยการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวแทนหรือใช้วิธีการยืดเวลาของการเสริมแรงออกไป ใช้ตัวเสริมแรงทางสังคมเป็นหลัก และในขณะเดียวกันก็เริ่มให้นักเรียนฝึกการควบคุมตนเองและให้การเสริมแรงตนเองให้มากขึ้น จนในที่สุดนักเรียนสามารถควบคุมตนเองได้ กิจกรรมในระยะนี้เรียกว่าการควบคุมตนเองกำหนดให้เป็นขั้นที่ 4 ของกิจกรรมรวมที่ต่อจากระยะที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 4 การควบคุมตนเอง เป้าหมายของกิจกรรมขั้นนี้ คือการให้นักเรียนเรียนรู้วิธีการควบคุมตนเอง ด้วยการบันทึกพฤติกรรมตนเอง เสริมแรงและประเมินตนเอง ในขั้นนี้ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย ๆ 4 ขั้นตอน คือ

4.1 ศึกษาให้นักเรียนตั้งเป้าหมายหรือกำหนดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของตนเองและกำหนดผลกรรมหรือตัวเสริมแรงที่ต้องการพร้อมวางเงื่อนไขการให้การเสริมแรงตนเอง

4.2 ครูค่อย ๆ ลดการควบคุมพฤติกรรมนักเรียนลงโดยการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวแทน หันมาใช้ในการเสริมแรงทางสังคมเป็นหลัก

4.3 ให้นักเรียนเสริมแรงตนเองตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดที่วางไว้
(ข้อ 4.1)

4.4 ให้นักเรียนบันทึกการเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของตนเองและ
นำผลการบันทึกมาใช้เป็นข้อมูลในการประเมินตนเอง

วิธีการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ยัง ไม่มีผลการวิจัยใดที่บ่งชี้ว่าวิธีสอนใดดีที่สุด
เพราะวิธีสอนในแต่ละวิธี ต่างก็มีลักษณะเด่นและขีดจำกัดในตัวเอง ซึ่งผู้สอนจะต้องพิจารณา
เลือกและนำมาปรับใช้ผสมผสานให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และรวมถึงความสามารถสนใจ
ของผู้เรียนด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนั้น ผู้สอนไม่ควรมุ่งเน้นแต่เฉพาะด้านเนื้อหาอย่างเดียว
แต่ควรคำนึงถึงความสามารถที่ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติ และการปลูกฝังคุณลักษณะค่านิยมและ
คุณธรรมควบคู่กันไปเสมอ ประการสุดท้ายของการสอนทุกครั้ง ควรจะมีการสรุปและนำประเด็น
ที่ค้นพบจากการเรียนมาอภิปรายจะสามารถนำสิ่งเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ ให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงใน
ด้านการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมได้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 71)

ผู้วิจัยสนใจที่จะนำรูปแบบการสอนซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมทั้ง 4 ขั้น คือการสร้างความ
ตระหนักในกิจกรรยสัจ การให้ตัวแบบ การปรับพฤติกรรมและการควบคุมตนเองนั้นจำเป็นต้อง
เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กันระหว่างบ้านกับโรงเรียน จึงจะก่อให้เกิดความสำเร็จ
อย่างสูงมาพัฒนาเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียน ให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ขึ้น
และเป็นไปอย่างสม่ำเสมอเนื่องจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยถาวรที่สังคมต้องการต่อไป

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดทางด้านความรู้สึก

พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ เป็นการบ่งชี้การกระทำ สามารถสังเกตและวัดได้ พฤติกรรม
ทางจริยธรรมเป็นพฤติกรรมทางด้านปฏิบัติ เป็นจุดหมายปลายทางในการปลูกฝังสร้างเสริม
จริยธรรม และแตกต่างจากพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนทางวิชาการ ซึ่งสอนเพื่อให้
นักเรียนรู้หรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในการเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมทาง
จริยธรรมนั้น นอกจากจะสอนให้รู้แล้ว ต้องสอนให้เกิดความรู้สึก การยอมรับ หรือความตระหนัก
แล้วนำความรู้ ความรู้สึก ไปสู่การกระทำที่เป็นพฤติกรรมทางจริยธรรมในที่สุด

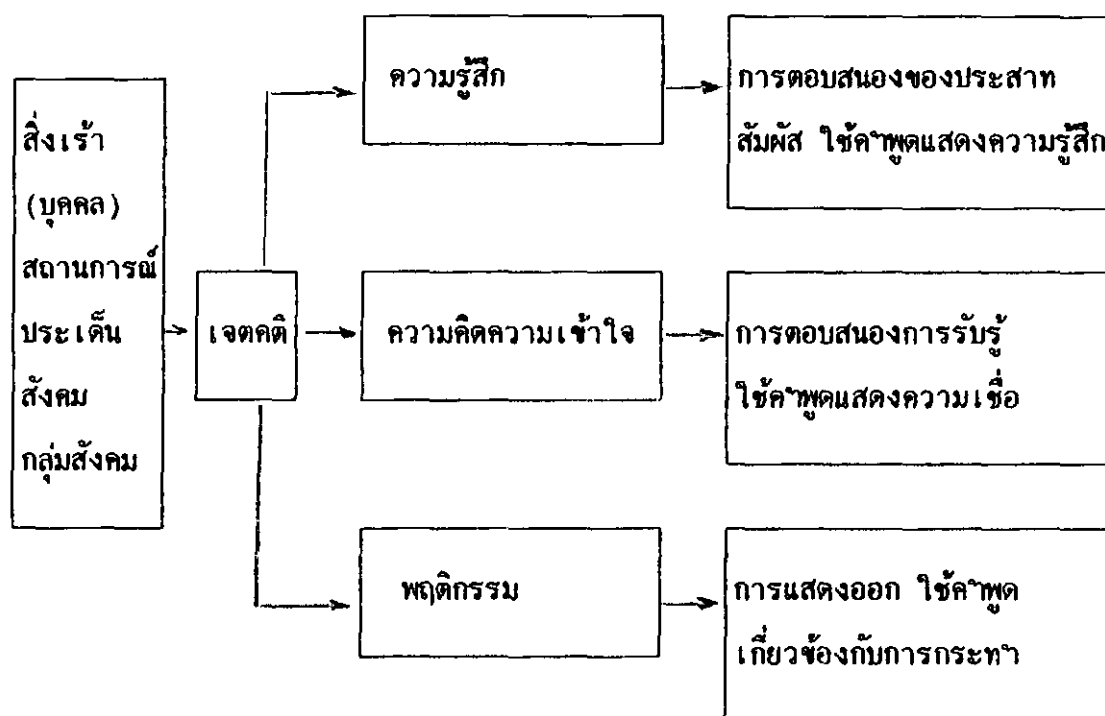
ความรู้สึก (Affective or Feeling Component) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของ เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกชอบ - ไม่ชอบ หรือทำที่ที่ดี - ไม่ดีที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติ ที่แสดงถึงความพร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติต่อที่หมายของเจตคติ (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2527 : 24 - 26)

พฤติกรรมทางด้านจิตพิสัยเป็นเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติ ความสนใจ คุณค่าการพัฒนา ความซาบซึ้ง และการปรับตัว การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ทางด้านเจตคติ เพื่อให้สามารถ สังเกตและวัดได้อย่างชัดเจนเป็นสิ่งที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะพฤติกรรมบางอย่างของด้านนี้มีความซับซ้อนคลุมเครือที่จะแสดงออกมาให้สังเกตและวัดได้อย่างตรงกัน แต่อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์การเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยนี้ก็สามารถจะวัดผลและสังเกตได้โดยวิธีการโน้ม้นำ (Approach Tendencies) ซึ่งหมายถึงการแสดงเจตคติต่อสิ่งหนึ่งหรือในสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537 : 88 - 89)

เจตคติทางตรงต่อพฤติกรรม (Attitude Toward Behavior) เป็นปัจจัยส่วนบุคคล ที่มีผลต่อพฤติกรรมผ่านเจตนาที่จะทำพฤติกรรม หมายถึง การประเมินทางบวกและหรือทางลบ ของบุคคลต่อการที่เขาทำพฤติกรรมนั้น โดยทั่วไปมีทฤษฎีที่อธิบายถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 แบบด้วยกัน คือเจตคติมีสามองค์ประกอบ ได้แก่ อารมณ์ความรู้สึก ปัญญาและพฤติกรรม (Rosenberg and Hovland. 1960 ; Krech and others. 1962 ; Triandis. 1971 ; อ้างอิงมาจาก อีระพร อูรรณไธ. 2533 : 436 - 437) และเจตคติมีสอง องค์ประกอบ ได้แก่ อารมณ์ ความรู้สึก และปัญญา (อีระพร อูรรณไธ. 2533 : 436 - 437 ; อ้างอิงมาจาก Rosenberg. 1960, 1966 ; Katz. 1960) เจตคติมีหนึ่ง องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึก (Thurstone. 1931/1959 : 297 ; Osgood, Suci and Tanenbaum. 1957 ; Edwards. 1957 ; Dewey and Humber. 1966 ; Hill. 1981 : 374 ; Bem. 1970 : 14 ; Fishbien and Ajzen. 1975 : 11980 ; อ้างอิงมาจาก อีระพร อูรรณไธ. 2533 : 437 - 439) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ เจตคติที่ศึกษาเป็นเจตคติที่มีองค์ประกอบเดียว คือ องค์ประกอบด้านการประเมินค่า (Evaluation Components) ตามทฤษฎีเจตคติองค์ประกอบเดียว ตามความเชื่อของไอเซนและพิชเบน ที่ว่าเจตคติมีองค์ประกอบเดียว เพราะองค์ประกอบ ด้านความรู้ ความเชื่อ (Cognitive Components) และด้านความพร้อมที่จะกระทำ

(Conative Component) มีความสัมพันธ์กับเจตคติในระดับต่ำ และสามารถแยกออกไปศึกษาในฐานะเป็นตัวแปรอื่นได้ (ธีระพร อุวรรณโณ. ม.ป.ป. : 2528, 2533)

นักจิตวิทยาได้บรรยายองค์ประกอบของเจตคติออกมาในรูปของแผนภาพ ดังนี้
(วิไลพร วรจิตตานนท์ : 2531 ; อ้างอิงมาจาก Rosenberg and Others. 1960 : 3)

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบของเจตคติ

นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ แคทซ์ และโรเซนเบอร์ก (ธีระพร อุวรรณโณ. 2528 : 135 ; อ้างอิงมาจาก Katz. 1960 and Rosenberg. 1956, 1960, 1965) ตามแนวคิดของโรเซนเบอร์ก องค์ประกอบด้านความคิดความเข้าใจ หมายถึง กลุ่มของความเชื่อที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติซึ่งจะเป็นตัวส่งเสริมหรือขัดขวางการบรรลุถึงค่านิยมต่าง ๆ ของบุคคล ส่วนองค์ประกอบด้านความรู้ หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีเมื่อถูกกระตุ้นโดยที่หมายของเจตคติ โรเซนเบอร์กเห็นว่าความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติจะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อกว่า ที่หมายของเจตคตินั้นสัมพันธ์กับการบรรลุถึงค่านิยมทางบวกและขัดขวางการบรรลุ

ถึงค่านิยมทางลบของบุคคล ในทางกลับกัน ความรู้สึกทางลบที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติ จะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อที่ว่า ที่หมายของเจตคตินั้นสัมพันธ์กับการบรรลุถึงค่านิยมทางลบและขัดขวางการบรรลุถึงค่านิยมทางบวกของบุคคล ส่วนเจตคติทางบวกเล็กน้อยหรือทางลบเล็กน้อยที่บุคคลมีต่อที่หมายของเจตคติ จะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อที่ว่าที่หมายของเจตคตินั้นมีความสัมพันธ์กับค่านิยมที่มีความสำคัญน้อยสำหรับบุคคล หรือหากสัมพันธ์กับค่านิยมที่สำคัญ บุคคลก็จะมี ความมั่นใจน้อยถึงความสัมพันธ์ระหว่างที่หมายของเจตคติกับค่านิยมนั้น ๆ

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกความสามารถใช้วิธีการได้หลายอย่าง และถ้าจะให้ได้อะไรดี ควรใช้วิธีการหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยแก่ผู้เรียน เพื่อกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจ รับรู้ในสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ

ในเรื่องการพัฒนาเจตคติให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน คนบางคนมีความเชื่อว่า การสอนให้คนเกิดเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ ความซาบซึ้ง ต้องใช้ระยะเวลานานมากกว่าสิ่งเหล่านี้ จะแสดงออกมาให้เห็นได้ ดังนั้น ถ้าถือว่า สิ่งที่กำลังมาข้างต้นถูกต้อง ก็เป็นการยากที่จะวัดจุดประสงค์นี้ อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานยืนยันว่า จุดประสงค์ด้านจิตพิสัยจำนวนมากที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว (Bloom. 1971 : 226) -

จากงานวิจัยที่ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติในด้านต่าง ๆ โดยใช้สิ่งทดลองเปรียบเทียบกับการสอนปกติ และใช้ระยะเวลาในการให้สิ่งทดลองแตกต่างกัน ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลองมีตั้งแต่ 8 วัน - 7 สัปดาห์ และผลการทดลองส่วนใหญ่ กลุ่มทดลองพัฒนาเจตคติได้มากกว่ากลุ่มควบคุม และหลังการทดลองเจตคติสูงกว่าก่อนการทดลอง ในการทดลองครั้งนี้ ได้มีผู้วิจัยทำการทดลองโดยใช้ระยะเวลาประมาณ 9 สัปดาห์ ซึ่งเป็นระยะเวลาเหมาะสมที่จะพัฒนาความรู้สึกให้เกิดขึ้นได้ (วิไลพร วรจิตตานนท์. 2531 : 34)

การใช้เครื่องมือวัดอันเป็นข้อเขียน (Paper and Pencil) เพื่อวัดระดับพฤติกรรมของความรู้สึกนั้นจะสามารถวัดระดับพัฒนาเพียงขั้นการเห็นคุณค่า (Valuing) เท่านั้นไม่อาจสรุปผลการวัดถึงขั้นการจัดระบบ (Organization) และขั้นเกิดกิจนิสัย

(Characterization) ได้ หากครูไม่สังเกตติดตามโดยใกล้ชิด (วัลลภ กันทรพย์.

ม.ป.ป. : 9)

การวัดการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา^{นี้} แม้จะมีวัยและวุฒิภาวะทางอารมณ์เป็นอุปสรรค คือบุคคลเหล่านี้กำลังพัฒนาด้วยคุณลักษณะในระดับกลางคือระดับการเห็นคุณค่าเป็นส่วนใหญ่ น้อยนักที่จะพัฒนาไปถึงขั้นเกิดกิจนิสัย แต่ในหลักสูตรปัจจุบันได้สะท้อนความต้องการของสังคม ต้องการให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทุก ๆ ด้านรวมทั้งด้านคุณลักษณะด้วย

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมในทางพุทธศาสนาและความเป็นศาสนิกชนที่ดี

4.1 ความหมายของจริยธรรม

คำว่าจริยธรรม จริยศาสตร์ หรือจริยศึกษา เป็นคำศัพท์ที่มีปัญหาทางด้าน
การนิยามความหมายที่แน่นอน เพราะนักปราชญ์ต่างให้คำนิยามแตกต่างออกไป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 187 : 214) ได้ให้ความหมาย
ของคำเหล่านี้ดังต่อไปนี้

จริยศาสตร์ น. ปรัชญาสาขาหนึ่งว่าด้วยความประพฤติ และการครองชีวิตว่า
อะไรดี อะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร (อ.Ethics)

จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

คุณธรรม น. สภาพคุณความดี

จริยศึกษา น. การศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติ
และในการปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรม (อ. Moral
Education)

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2530 : 8) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง
ความดีงาม สิ่งที่ควรประพฤติ (ไม่รวมความชั่วที่ไม่ควรประพฤติ) คำว่า จริยธรรม
"จริยธรรม" เป็น "สมุหนาม" (คำเรียกรวม) ของสิ่งที่ควรประพฤติทั้งหลายสิ่งควรประพฤติ
เรียกว่า คุณธรรม เช่น เมตตา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง กรุณา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง ขันติ เป็น
คุณธรรมอีกข้อหนึ่ง ทั้งเมตตา กรุณา และขันติ รวมเรียกว่า จริยธรรม

กระบวนการฝึกฝนอบรมจริยธรรม คุณธรรม เหล่านี้ให้เกิดมีในตัวคน จะโดย
วิธีใดก็ตาม เรียกว่า "จริยศึกษา"

พระราชวรมนี ในแนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย (2523 : 9 - 10) กล่าวว่า

ในทางพระพุทธศาสนานั้น มีวิธีที่จะสังเคราะห์ธรรมหรือประมวลธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่อยู่หลายวิธี วิธีหนึ่งคือ อริยสัจ 4 อันมีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ใน 4 อย่างนี้ จำแนกเป็น 2 พวก คือ 3 อย่างแรก (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ) เป็นพวกหนึ่ง เรียกว่า สภาวะธรรมมีไว้สำหรับรู้ ปฏิบัติไม่ได้ ส่วนประการสุดท้าย หรือมรรคนั้นเป็นตัวปฏิบัติธรรมมีไว้เพื่อปฏิบัติเราปฏิบัติมรรคเพื่อจะได้รู้ทุกข์ คำว่า มรรค นั้นในภาษาบาลีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพรหมจรรย์ซึ่งจะเห็นได้จากพระไตรปิฎกเล่มที่ 19 ได้กล่าวว่า พรหมจรรย์ จุจติ ภิกขเว อริโย อญฺญคฺโค มคฺโค แปลว่า ภิกขุทั้งหลายมรรคมีองค์แปดอันประเสริฐนี้ เราเรียกว่า พรหมจรรย์

คำว่า พรหมจรรย์นี้ ถ้าแยกออกแล้วก็จะเห็นว่า พรหม นั้นแปลว่า ประเสริฐ ส่วน จรรย์ หรือจริย แปลว่าความประพฤติ พรหมจรรย์ หมายถึง ความประพฤติด้านประเสริฐ ที่นี้ตัดคำว่าประเสริฐที่เป็นคุณศัพท์ออกไป เหลือแต่จริยะ ในภาษาไทยของเรานั้น เรานิยมเติมคำให้ยาวออกไป หรือคำที่ยาวอยู่แล้วตัดให้สั้นเข้า ฉะนั้นคำว่า จริยะ ก็กลายเป็นจริยธรรม ฉะนั้นในทางพุทธศาสนา จริยธรรมก็คือ มรรคมีองค์แปดประการนั่นเอง มรรคมีองค์แปดประการนี้ จัดได้เป็น 3 สาย คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นก็คือ จริยธรรมจะต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็น ศีล สมาธิ และปัญญา

พุทธทาสภิกขุ กล่าวสอดคล้องกับพระราชมนี ในปาฐกถา เรื่อง แนะนำ จริยธรรมตอนหนึ่งว่า จร แปลว่า ประพฤติ อัย แปลว่า ควร จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควร ประพฤติทุกแบบที่ควรประพฤติ เราก็เรียกว่า จริยธรรม เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธเจ้าท่านทรงวางหลักไว้มากมาย เช่น มรรคมีองค์ 8 หรือย่อลงเหลืออยู่แต่ไตรสิกขา"

อย่างไรก็ดี คำว่า จริยธรรม ที่บัญญัติใช้นี้ มีความหมายแคบกว่าจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายครอบคลุมถึงอริยมรรคมีองค์ 8 หรือไตรสิกขาดังกล่าวแล้ว

4.2 องค์ประกอบทางจริยธรรม

มีการจำแนกออกเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ได้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ตามโครงการวิจัยการศึกษา จริยธรรมไทย ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมว่ามี 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) ได้แก่ ความเข้าใจ เหตุผลของความถูกต้องดีงาม โดยกระบวนการคิด

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) ได้แก่ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือพฤติกรรม การกระทำที่บุคคลตัดสินใจกระทำถูกหรือกระทำผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2 - 4) ได้แบ่งองค์ประกอบทางจริยธรรม ของมนุษย์ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้ว่าการกระทำต่าง ๆ นั้นชนิดใดสังคมยอมรับ การกระทำชนิดใดควรยกเว้น พฤติกรรมใดมีความเหมาะสมหรือไม่ เหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา อายุ การพัฒนาทางสติปัญญา ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนานี้ เด็กจะมีการเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะ ช่วงระหว่างอายุ 2 - 10 ปี จะมีการปลูกฝังมาก

2. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกว่าตนชอบหรือไม่ชอบเกี่ยวกับ ลักษณะ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ทศนคติเชิงจริยธรรมส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลในสถานการณ์การเผชิญกับคนอาจจะมิตศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะทศนคติจะรวมถึงความรู้ และ ความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะใช้ทำนาย หรือ คาดการณ์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้ถูกต้องแม่นยำกว่าการใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว และทศนคติเชิงจริยธรรมของมนุษย์ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น มีเหตุผลใหม่มาเชื่อถือลบล้างทศนคติเดิมในสิ่งต่าง ๆ ที่เคยยอมรับ เป็นต้น

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือก การกระทำหรือไม่กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีเหตุการณ์บังคับ เหตุผลนี้จะแสดงให้เห็น ทราบถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ บุคคลที่มีจริยธรรมที่ต่างกัน อาจมีเบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกันหรือการกระทำที่เหมือนกัน เพียงเจตน์ และโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) ได้ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการ ทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ๆ นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับ

พัฒนาการด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์ ไคลเบอร์ก และนักวิจัยอื่น ๆ ยังพบว่าการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลยังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับหรือไม่แสดงพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ การแสดงพฤติกรรมออกมาทุกครั้ง จะยึดเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคม พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก นอกจากนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจหรือยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์หรือค่านิยม

ทางพุทธศาสนา พระราชวรมุนี (2523) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ

1. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคล ซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก

2. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่ในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย แต่จริยธรรมที่แท้จริงนั้นจะต้องไม่ตกอยู่ในเงื่อนไขภายนอก เช่น ทำงานเพื่อผลงานของงาน ไม่ใช่เพื่อเงิน

บราวน์ (Brown. 1965) มีความเห็นว่า จริยธรรม ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติ (Conduct) ซึ่งใกล้เคียงกับการจำแนกของ Hoffman (1979) ที่ว่ากระบวนการซึมซาบทางจริยธรรม (Moral Internalization) มี 3 กระบวนการที่เป็นอิสระจากกัน คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของจริยธรรม จะเริ่มจากความรู้ ความคิด คือบอกหรือตัดสินใจได้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดี อะไรเป็นสิ่งที่ไม่ดี จากนั้นจะเกิดทัศนคติหรือความรู้สึกว่าพอใจ ศรัทธาหรือไม่และจะแสดงออกมาในลักษณะของพฤติกรรม

แนวคิดทางจริยธรรมของบุคคลในพุทธศาสนาเกิดได้ 2 วิธี

1. เกิดจากการสอนหรือชี้แนะของผู้อื่น ดังที่พระพุทธเจ้าและสาวกได้ออกสอนและเผยแพร่หลักธรรมแก่คนโดยทั่วไปในสมัยพุทธกาล หรือการสอนตามสำนัก ตามโรงเรียน

หรือในสังคมทั่วไปในปัจจุบัน โดยวิธีนี้พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญา ความตั้งใจ และความเลื่อมใสศรัทธาของแต่ละบุคคล

2. เกิดจากการคิดค้นคว้าพิจารณาโดยตนเอง กล่าวคือเป็นความรู้แจ้งเห็นจริงของบุคคลที่เกิดขึ้นจากความคิด - พิจารณาของบุคคลนั่นเอง ดังเช่นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การสำเร็จอรหันต์ของพระสาวกทั้งหลาย

โดยแท้จริงแล้วจริยธรรมจะเกิดและพัฒนาได้ดีควรจะต้องใช้ทั้งสองวิธีประกอบกัน ในบุคคลธรรมดาสามัญยังต้องพึ่งการสอนการชี้แนะจากบุคคลอื่นด้วยหลักธรรมทั่ว ๆ ไป แต่การจะเกิดความสำนึก ความซาบซึ้งเพียงใดย่อมต้องใช้สติปัญญาของตนพิจารณาในส่วนที่เป็นบุคคลซึ่งจะเข้าสู่จริยธรรมขั้นสูง อาจพึ่งการชี้แนะจากผู้อื่นน้อยแต่อาศัยการพิจารณาค้นคว้าโดยตนเองเป็นสำคัญโดยเฉพาะการปฏิบัติศีล - สมาธิ - ปัญญา

4.3 หลักและวิธีการพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา

พุทธศาสนาถือว่าคนที่จะรู้ตัวรู้ใจก็โดยพิจารณาด้วยปัญญาของตนเองแม้จะมีผู้อื่นแนะนำพร่ำสอนก็ต้องพิจารณาด้วยเหตุด้วยผลของตนเอง ดังหลักความเชื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในกาลามสูตรที่เรียกว่า "กาลามสูตรกังขานิยฐาน 10" (พระราชมุนี. 2520 : 197) ซึ่งพอสรุปความได้ว่า อย่าปลงใจเชื่อเพราะเหตุอย่างนั้นอย่างนี้ จะปลงใจเชื่อก็ต่อเมื่อรู้เข้าใจด้วยเหตุด้วยผลของตนเอง วิธีการปฏิบัติไปสู่ความมีจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนามีหลักหรือวิธีการที่แน่นอนอันหนึ่งคือ ศีล - สมาธิ - ปัญญา โดยเข้าใจว่าผู้ที่จะเข้าถึง (รู้แจ้ง) หลักธรรมสำคัญ ๆ ได้นั้นจะต้องมีการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม จะต้องละเว้นความชั่ว (รักษาศีล) ทำความดี (ปฏิบัติธรรม) ต้องควบคุมจิตใจให้แน่วแน่ไม่ฟุ้งซ่าน รู้ตัวทั่วพร้อม (สมาธิ) แล้วจะเกิดความแจ่มใส สามารถใช้ปัญญาพิจารณาหลักการต่าง ๆ จนเข้าใจ รู้แจ้ง (ปัญญา) หรืออาจเปรียบเทียบได้ว่า ศีล - สมาธิ - ปัญญาก็คือหลัก สะอาด - สงบ - สว่าง นั่นเอง

หลักคำสอนที่สำคัญในพุทธศาสนา หลัก ศีล - สมาธิ - ปัญญา เป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุสู่ความมีจริยธรรม แต่เนื้อหาสาระที่เป็นเป้าหมายของการพิจารณาเมื่อถึงขั้นปัญญาก็คือ หลักธรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนามีหลักธรรมหรือคำสอนที่สำคัญพอสมควรกล่าวได้คือ

1. หลักกรรม "ทรงสอนเป็นใจความว่า สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่การกระทำของผู้นั้น ผลเกิดจากการกระทำของผู้นั้น ผู้นั้นต้องได้รับอย่างแน่นอนยุติธรรม"

2. หลักอนัตตา "ทรงสอนว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งอันควร เรียกได้ว่าตัวตน สรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้างเกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่จะต้องค่อย ๆ แปรไปหมุนไปตามลำดับ ตามกฎเกณฑ์ตามธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของโลกเรียกว่าเป็นอนัตตา"

3. หลักปัจจุสมุพบาท "หลักของการที่สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุเป็นผลของกันและให้เกิดสืบสาวกันไป"

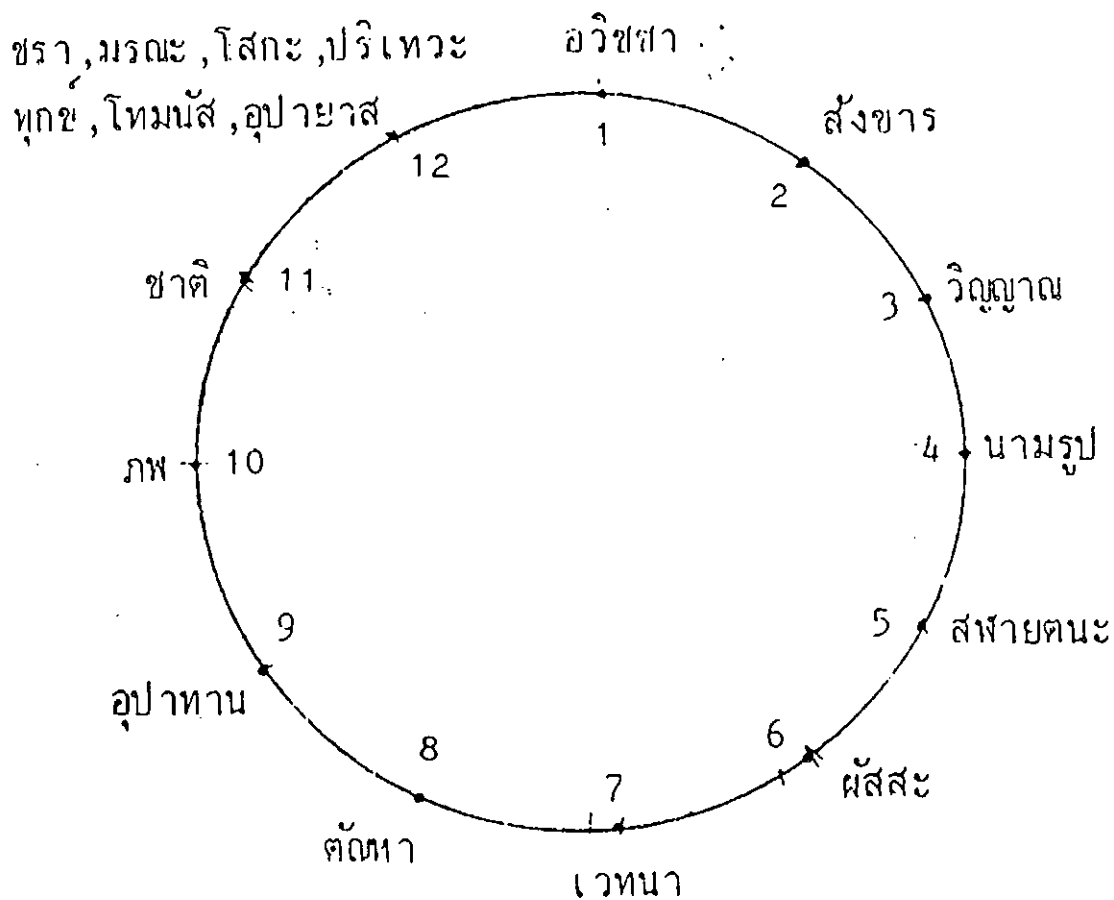
4. หลักอริยสัจ อันประกอบด้วยสภาพอันเป็นทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์สภาพความดับของทุกข์ วิธีให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ (สรุปจาก พุทธทาสภิกขุ. 2530)

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าในการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่จริยธรรมขั้นต้นก็อาจใช้เนื้อหาที่เป็นศีล - ธรรม ทั่วไป วิธีการอาจเป็นการสอน การชี้แนะโดยผู้อื่น หรือใช้หลักศีล - สมาธิ - ปัญญา (ในระดับต่ำ) แต่ถ้าเป็นการเข้าสู่จริยธรรม (โลกุตระ) เนื้อหาจะต้องเป็นหลักธรรมที่สำคัญ ๆ วิธีการต้องใช้หลักของ ศีล - สมาธิ - ปัญญา ในระดับสูง

สาโรช บัวศรี (2526) ได้เสนอหลักทฤษฎีพุทธศาสนาในการแก้ปัญหา (ทุกข์) ของคนไว้ พอสรุปสาระได้คือ ยกเอาปัจจุสมุพบาทขึ้นเป็นทฤษฎีหลัก อธิบาย "การเป็นสาเหตุซึ่งกันและกัน" ที่เกิดขึ้นในตัวตนมนุษย์ ดังภาพประกอบ 4

ปัจจัยสมุปบาท

(ความทุกข์ หรือ ปัญหา เกิดขึ้นได้อย่างไร, และความทุกข์
หรือปัญหาดับเสียได้อย่างไร)

จากภาพประกอบ 4 อธิบายได้ว่า อวิชชา เป็นต้นเหตุให้มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตไปตามกระแสของ "วงแห่งปัจจัยสมุปบาท" จนกระทั่งประสบกับความทุกข์นานาประการ ดังนั้น ถ้าดูตามกระแส "ปัจจัยสมุปบาท" จะเห็นว่าถ้าอวิชชาดับ สิ่งอื่น ๆ ก็ดับตามไปเป็นลูกโซ่จนหมดความทุกข์ทั้งปวงก็หมดสิ้นไป

ทฤษฎีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ทุกข์เกิดขึ้นได้อย่างไรและดับลงได้อย่างไร

การที่จะดับทุกข์ได้ต้องไม่ให้เกิดกระแสปัจจัยสมุปบาทดังกล่าว หรือ ถ้าเกิดกระแสดังกล่าวขึ้นแล้วก็ต้องพยายามตัดเสียตั้งแต่ก่อนจะเกิดตัณหา (เพราะถ้าตัณหาเกิด แสดงว่าเกิดสาเหตุแห่งทุกข์ขึ้นแล้ว) วิธีการที่จะนำมาใช้ในการตัดกระแสของความทุกข์ดังกล่าวก็คือใช้ ศีล - สมาธิ - ปัญญา ซึ่งก็คือมรรคมงคล 8 ในหลักของอริยสัจ 4 นั่นเอง

สิ่งที่ผู้เสนอทฤษฎีได้กล่าวว่า มรรคมงคล 8 ซึ่งนำมาใช้ตัดกระแสแห่งความทุกข์ก็คือสิ่งที่เรียกได้ว่าจริยธรรมนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีที่ยึดคำสอนของพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานความคิดอธิบายการพัฒนาจริยธรรมว่าเป็นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมดีละเว้นชั่ว มีจิตใจสะอาดบริสุทธิ์รู้แจ้งในภาวะอันแท้จริง ดับไม่เหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป (นิพพาน) ซึ่งวิธีการพัฒนาทำได้โดยการสอนหรือชี้แนะจากผู้รู้ และโดยการคิดพิจารณาและปฏิบัติโดยตนเอง

4.4 ปัญญาและทางแห่งปัญญาในทางพุทธศาสนา

พุทธศาสนาได้วางหลักการปฏิบัติใน 3 ระดับคือ ประโยชน์ในปัจจุบันประโยชน์ในวันข้างหน้า และประโยชน์สูงสุด โดยที่ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในวันข้างหน้าเป็นศาสนา ระดับศีลธรรมได้แก่การปฏิบัติเพื่อดับกิเลส การปฏิบัติต้องถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ได้แก่ การละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ใช้ปัญญาพิจารณา (บรรเทา กิตติศัพท์. 2528 : 242)

ในพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 19 (2517 : 447) ได้กล่าวถึงปัญญาไว้ว่า "ปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรู้ที่เป็นเหตุให้ผู้รู้เห็นความเกิดดับเป็นความรู้ที่ทำให้ผู้พ้นจากความเป็นทุกข์"

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2531 : 44) กล่าวถึงปัญญามี 3 ชนิด คือ

1. จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากคิด พิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
2. สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง หรือการสดับเล่าเรียน
3. ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติหรือลงมือทำ

การสร้างปัญญาในพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 20 (2514 : 11 - 14) ได้กล่าวไว้ว่า "การสร้างปัญญาของผู้เรียน อาศัยปัจจัยเบื้องต้น 2 ประการคือ โยนิโสมนสิการ และความมีกัลยาณมิตร" พระวรศักดิ์ วรธัมโม (2522 : 178 - 211) กล่าวถึงปัญญาว่า "ปัญญาเกิดขึ้น ได้หลายทางเช่น ปรโตโฆสะ แปลว่าเสียงจากบัณฑิต ผู้รู้ และโยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจให้ชอบด้วยเหตุผล"

ในการพัฒนาปัญญาจะต้องอาศัย ไตรสิกขา ซึ่งเป็นระบบการฝึกอบรมประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา

อธิศีลสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ

อธิจิตตสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิ

อธิปัญญาสิกขา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง

(พระศรีวิสุทธิกวี. 2530 : 22)

อธิจิตตสิกขา คือ สติปัฏฐานเป็นการปฏิบัติเพื่อใช้สติที่ตั้งมั่นให้บังเกิดผลดี สติปัฏฐาน มี 4 ประการ คือ

1. กายานุปัสสนา การพิจารณากาย หรือตามดูรู้ทันกาย
2. เวทนานุปัสสนา การตามดูรู้ทันเวทนา หรือความรู้สึก
3. จิตตานุปัสสนา การตามดูรู้ทันจิต
4. ธัมมานุปัสสนา การตามดูรู้ทันธรรม (พระเทพเวที. 2532 : 811)

ในการพัฒนาจิตเพื่อเป็นทางไปสู่ปัญญา นอกจากจะใช้วิธีเจริญสติปัฏฐานแล้ว การใช้สมาธิก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรทำควบคู่ไปด้วย

สมาธิเป็นสภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดมี 3 ระดับ คือ

1. ขณิกสมาธิ เป็นสมาธิชั่วขณะ
2. อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิเฉียด ๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่
3. อปัณณาสมาธิ เป็นสมาธิแน่วแน่หรือสมาธิที่แนบแน่นเป็น

สมาธิระดับสูง (พระเทพเวที. 2532 : 826)

พระศรีวิสุทธิกวี (2530 : 30) อธิบายจิตตสิกขา ในลักษณะจิตตภาวนา หรือ สมาธิ มี 2 อย่างคือ

1. สมถภาวนา เป็นการทำให้จิตสงบ
2. วิปัสสนาภาวนา เป็นการอบรมปัญญา

สมถภาวนา มีวิธีปฏิบัติถึง 40 วิธี แต่ที่นิยมปฏิบัติมี 3 วิธีคือ

1. อานาปานสติภาวนา แปลว่า สติกำหนดลมหายใจเข้าออก
2. กายคตาสติภาวนา แปลว่า การอบรมจิตโดยมีสติพิจารณาในร่างกาย
3. พรหมวิหารภาวนา แปลว่า การอบรมจิตโดยมีธรรมเป็น

เครื่องอยู่อย่างประเสริฐ (พระศรีวิสุทธิกวี. 2530 : 80 - 149)

พระราชวรมณี (2530 : 142 - 143) ได้อธิบายกระบวนการที่จะให้เกิด ปัญญาเริ่มจาก "สัมมาทิฐิ" ดังนี้

สัมมาทิฐิ มี 2 ระดับคือ

1. ทมัสสกตาสัมมาทิฐิ เป็น สัมมาทิฐิระดับโลกีย์ เป็นขั้นจริยธรรม

เป็นความเห็นชอบตามทางของคลองธรรม

2. สัจจานุโลมิกญาณ เป็นสัมมาทิฐิแนวโลกุตระ เป็นขั้นสัจจธรรม เป็นความรู้ความเข้าใจ สอดคล้องกับความเป็นจริงแห่งธรรม

ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ มี 2 อย่างคือ

1. พรโตไชสะ แปลว่า เสี่ยงจากอื่น หรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก ได้แก่ การสั่งสอน แนะนำ ถ่ายทอดข่าวสาร คำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น บุคคลผู้มีความสัมพันธ์เหมาะสม สามารถทำหน้าที่เป็นพรโตไชสะที่มีคุณภาพสูง เรียกว่า กัลยาณมิตร พรโตไชสะถือว่าเป็นปัจจัยภายนอก เหนือปัจจัยทางสังคม

2. โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำในใจโดยแยบคาย คิดถูกวิธีเป็นการคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ โดยคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า แยกแยะเรื่องนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล และอาจเรียกตามองค์ธรรมที่ใช้งานว่า วิธีการแห่งปัญญา

วิธีโยนิโสมนสิการแบบต่าง ๆ ถึงจะมีมากก็สรุปได้ 2 ประเภท คือ

1. โยนิโสมนสิการประเภทพัฒนาปัญญาโดยตรงเป็นประเด็น

สัจธรรม มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจความเป็นจริงตรงตามสภาวะแท้ ๆ เน้นที่การจัด
อวิชาเป็นเครื่องนำไปสู่โลกุตระ สัมมาทิฐิ

2. โยนิโสมนสิการประเภทสร้างเสริมคุณภาพจิต เป็นโยนิโสมนสิการ

ระดับจริยธรรม มุ่งปลูกเร้าให้เกิดคุณธรรม หรือกุศลธรรมต่าง ๆ เน้นที่การสกัดหรือข่มตัณหา
เป็นเครื่องนำไปสู่โลกีย์สัมมาทิฐิ (พระราชวรมณี. 2530 : 158)

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะต้องเป็นผู้มีปัญญาเป็นที่
จัดอวิชา ทำให้เห็นทางพ้นทุกข์ได้ การพัฒนาเพื่อให้เกิดปัญญา ต้องอาศัยศีลควบคุมความ
ประพฤติ สมาธิ เพื่อทำให้สงบมีสติมั่นคง และปัญญาที่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกหรือปรโตโฆสะ
ซึ่งมีกัลยาณมิตร ทาหนาที่ถ่ายทอดความรู้กับปัจจัยภายในหรือโยนิโสมนสิการ เป็นการคิดตาม
สภาวะต่าง ๆ ให้เห็นจริงตามสภาวะต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4.5 ความหมายของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชน

ความหมายของพระพุทธศาสนา ได้มีผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้
พุทธทาสภิกขุ (2527 : 31) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

...พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น พุทธศาสนา แปลว่า ศาสนาของผู้รู้ พุทธศาสนิกชนแปลว่า ผู้ปฏิบัติตามหลักการผู้รู้ ก็คือ รู้สิ่งทั้งปวงที่เป็นจริง จึงสรุปได้ว่า พุทธศาสนา คือศาสนาที่ทำให้รู้ว่าอะไรเป็นธรรม เป็นศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความจริงต้องปฏิบัติจนรู้ได้ด้วยตนเอง เมื่อรู้ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ต้องกลัวกิเลสตัณหาต่าง ๆ จะถูกความรู้นั้นทำลายไปสิ้น ความไม่รู้(อวิชชา) จะดับไปทันทีในเมื่อมีความรู้เกิดขึ้นมา...

พระมหาสิงห์หน นราสโก (2514 : 1) ได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

...พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้า เกิดจากการตรัสรู้ของพระองค์ คำสอนมิใช่พระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้นหรือได้ทำให้เกิดขึ้นใหม่ แต่ว่าคำสอนนั้นเป็นสัจธรรมที่คงอยู่ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติในโลกนี้หรือไม่ก็ตาม หรือว่าจะมีใครค้นพบหรือไม่ก็ตาม สัจธรรมก็คงอยู่ตามสภาวะของมันเอง

สุชีพ บุญญาภาพ (2511 : 6) ได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและคำสอนนั้น ถ้าจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องความจริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาชี้แจงเปิดเผย

จากความหมายของพระพุทธศาสนาที่ผู้รู้ได้กล่าวไปแล้วนั้น สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้พุทธศาสนิกชนตื่นจากความไม่รู้ ำให้มีปัญญา เพื่อขจัดความไม่รู้ (อวิชชา) กาจัดกิเลสให้หมดไป

4.6 ศาสนธรรมและจริยธรรม

จริยธรรมและศาสนาเป็นสิ่งที่แยกกันได้ยาก เพราะมาจากกันและกัน จริยธรรมมีพื้นฐานการตัดสินใจคุณค่าอยู่ในเกณฑ์ของศาสนา (ประภาศรี สีหอำไพ. 2531 : 24) ถ้าเราศึกษาถึงประวัติความเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาของมนุษยชาติ เราจะพบว่า ศาสนาและจริยธรรมไม่สามารถแยกจากกันได้ สิ่งใดเป็นจริยธรรม สิ่งนั้นเป็นเรื่องของศาสนา จึงกล่าวได้ว่า ศาสนาและจริยธรรมสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดตลอดมาในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ แนวปฏิบัติทางศาสนา (Religious Custom) ถือว่าเป็นความดีงามก่อนที่จะมีแนวปฏิบัติอันเป็นจริยธรรมจริง ๆ (Moral Custom) แยกตัวออกมาต่างหาก (น้อย พงษ์สันติ. 2520 : 88) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและจริยธรรมจึงสัมพันธ์กันดังนี้ คือ

1. ศาสนาทุกศาสนามีพื้นฐานจริยธรรมที่บ่งชี้ความดีความงาม ความถูกต้อง บุญกุศลเป็นแก่นสารของศาสนาที่ศาสนิกชนประกอบเป็นหลักธรรมค้ำสอน ศาสนาท่าน้ำที่ ไชยรสจริยธรรมออกมาเป็นข้อปฏิบัติ และเป็นข้อกำหนดพฤติกรรมของบุคคล
2. ศาสนาและจริยธรรมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สามารถวิเคราะห์ แยกแยะรายละเอียดแยกออกจากกัน โดยลักษณะการวิเคราะห์ทางเทวศาสตร์หรือธรรมชาติวิทยากับจริยศาสตร์ โดยนัยนี้ ศาสนาเปรียบเหมือนคลองที่มีฝั่งทั้งสองขนานเป็นขอบเขตให้ สายน้ำไหลไปสู่จุดหมายปลายทาง จริยธรรมเปรียบเหมือนน้ำ ถ้าคลองปราศจากน้ำย่อมเหือดแห้งไร้คุณค่า จริยธรรมจึงเป็นคุณค่าที่ทำให้ศาสนาดำรงสืบต่อมาโดยตลอด ส่วนศาสนาเป็นคลองธรรมกำหนดวิธีการดำรงชีวิตที่มีกรอบเป็นขอบเขตรักษาคู่มือของจริยธรรมให้เป็นแนวเดียวกัน ศาสนาเป็นสื่อในการดำรงและสืบทอดคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับนับถือตลอดมา
3. ศาสนาอาจเสื่อม เพราะขาดการปฏิบัติอย่างจริงจังของศาสนิกชน หรือ ถูกทำลายย่ำยีจากคนภายนอก แต่จริยธรรมเป็นคุณค่าที่ถาวร ไม่มีสิ่งใดลบไล้งได้ ตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนาที่สูญหายไปจากอินเดีย ซึ่งเป็นแดนพุทธภูมิในช่วงระยะที่ถูกศาสนาอื่นทำลาย เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองสงบลง พระพุทธศาสนาก็มีสาวกประกาศเผยแผ่ขึ้นในประเทศอินเดีย เป็นที่ยอมรับนับถือได้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน
4. ศาสนามีศาสนิกชนที่ศรัทธา ดังนั้นจริยธรรมที่มีรายละเอียดปลีกย่อยสามารถใช้เหตุผลวิเคราะห์ถูก - ผิด ดี - ชั่ว ควร - ไม่ควร ได้หลายทางตามสภาพ เหตุการณ์แวดล้อมทำให้ยุ่งยากแก่การตัดสินใจว่าสิ่งใดมีจริยธรรมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ศาสนาจึงเป็นกฎที่ใช้ตัดสินสร้างระเบียบวินัยขึ้นในสังคม

5. ศาสนาและจริยธรรมสร้างสันติสุขขึ้นในโลก ความสัมพันธ์ของศาสนาและจริยธรรมนำไปสู่การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในจิตใจของบุคคล ขยายขอบเขตกว้างไปถึงการอำนวยความสะดวกต่อผู้อื่น มีความรักเมตตา กรุณา มีการให้อภัย รู้จักปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ และปรารถนาดีต่อกัน หลักธรรมจริยาสรางความสัมพันธ์ในมวลมนุษยชาติ ทำให้เกิดหลักศาสนาที่เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาและจริยธรรมจึงมีลักษณะที่สนับสนุนเสริมภาพของมนุษย์ในด้านปลูกศานิกิโมโนธรรมของบุคคล มีบทกาทนดลงโทษและให้รางวัล ตัดสินโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งดูเหมือนเมื่อนางเหนือกว่ามนุษย์ แต่ถ้าวิเคราะห์บทลงโทษหรือรางวัลทางจิตใจอย่างถ่องแท้แล้ว บทลงโทษและการให้รางวัลนั้นจะมีลักษณะตรงกับคำกล่าวที่ว่า "สวรรค์อยู่ภายนอก นรกอยู่ในใจ"

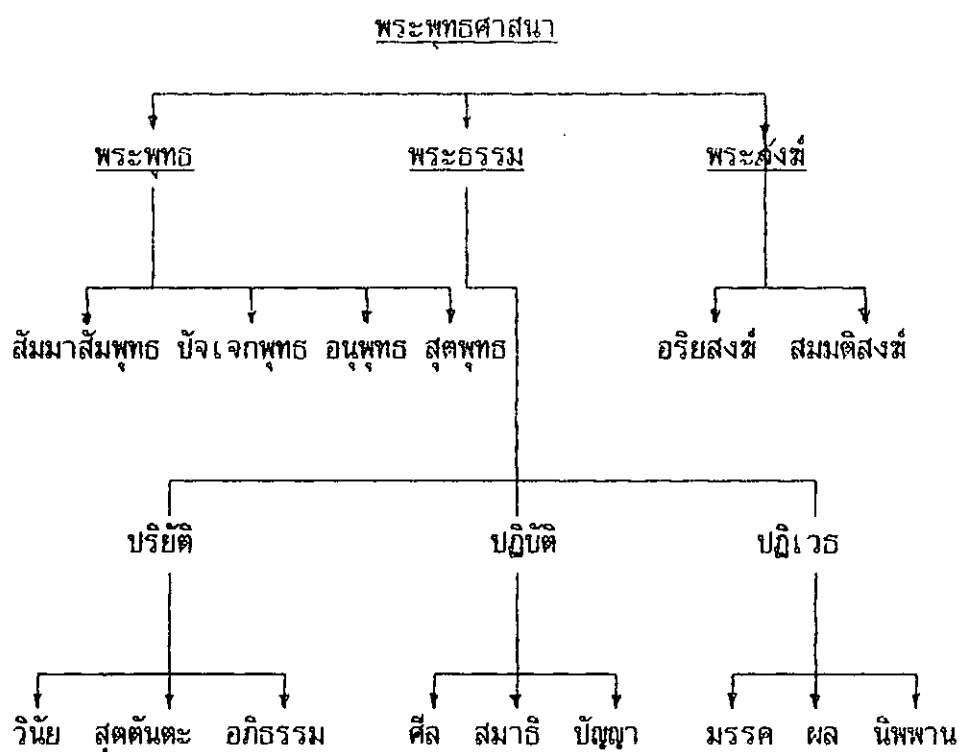
6. ศาสนาและจริยธรรมปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) เป็นแก่นสารเช่นเดียวกัน แต่มีการตีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้ของศาสตร์ต่าง ๆ เช่น เทวศาสตร์ (Theology) ตีความว่า ศาสนาคือความต่อเนื่อง คุณธรรมที่มีพื้นฐานมาจากอำนาจปาฏิหาริย์หรือเทวโองการ ตีความว่าจริยธรรมคือ คุณค่าที่เสริมสร้างความบริสุทธิ์สมบูรณ์ให้แก่บุคคลและสังคมส่วนรวม นักการศึกษาตีความว่า จริยธรรมคือ คุณธรรมที่ต้องสนับสนุนให้มีการสอนและฝึกปฏิบัติให้แก่ผู้เรียน ความสัมพันธ์โดยนัยนี้ จะเห็นได้ว่าการศึกษาศาสนาต้องศึกษาจริยธรรมในศาสนานั้นจึงจะเข้าใจศาสนาได้ (ประภาศรี สีหอำไพ. 2531 : 25-26)

สรุปความว่า ศาสนาเป็นพื้นฐานอันดีงามของจริยธรรม ส่วนจริยศาสตร์นั้นเป็นถาวรแสดงออกให้ศาสนาปรากฏชัด (คือศาสนาต้องมีหลักจริยศาสตร์) และศาสนาก็มีจริยศาสตร์เป็นเครื่องแสดงออก จริยศาสตร์เน้นหนักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม ส่วนศาสนาเน้นหนักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับพระเจ้า ศาสนาและจริยศาสตร์ต่างทำหน้าที่ไปด้วยกัน จึงต้องควบคู่กันไป (ชัยวัฒน์ อัมพพันธ์. 2520 : 26)

ดังนั้น ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของพุทธศาสนา จริยธรรมจึงมักจะถูกกล่าวถึงควบคู่กันไปกับเรื่องของพุทธศาสนาด้วย และในการวิจัยนี้ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสามารถหยิบยกขึ้นมาอ้างอิงสำหรับการศึกษาด้านศาสนาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดข้างต้น ในความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างศาสนากับจริยธรรม

4.7 ความสำคัญของการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาต่อสังคม

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีพระพุทเจ้าเป็นศาสดา และเป็นผู้ค้นพบหลักธรรมคำสอนที่จะนำไปแก้ไขความทุกข์ของมวลมนุษยชาติ มีพระธรรมหรือสิ่งที่พระพุทเจ้าค้นพบเป็นคำสอน มีพระสงฆ์ทำหน้าที่สืบทอดศาสนา ซึ่งเทคนิคหรือวิธีการของผู้สืบทอดอาจมีการพลิกแพลงหรือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ให้เหมาะกับสังคมยุคนั้น แต่พระธรรมคำสอนนั้นมีความเป็นสัจธรรมเป็นความจริงทุกยุคทุกสมัยไม่เปลี่ยนแปลง (ชาดูชัย ยมดิษฐ์. 2528 : 11) ซึ่งลักษณะเกี่ยวพันกันขององค์พระศาสดาทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กันเป็นดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพประกอบ 5 โครงสร้างของพุทธศาสนาจากหนังสือบรมธรรมภาคต้น

ดังนั้น องค์ประกอบของพุทธศาสนาจึงประกอบไปด้วยพระพุท คือ พระพุทเจ้า ผู้ทรงค้นพบและก่อกำเนิดพุทธศาสนา พระธรรม คือสิ่งที่พระพุทเจ้าค้นพบเป็นคำสอนของพระพุทเจ้าและพระสงฆ์คือ ผู้ทำหน้าที่สืบทอดคำสอนนั้น ในส่วนของพระธรรมยังแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1. ปริยัติ แปลว่า ความรู้ เป็นทฤษฎีว่าด้วยพระวินัย พระสุตตันตะ และ พระอภิธรรมรวมเรียกว่า พระไตรปิฎก

2. ปฏิบัติ คือ การเดินไปสู่จุดหมาย เป็นภาคที่ว่าด้วยการปฏิบัติตามแนวทาง ที่จะก้าวไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสุขหรือความหลุดพ้นจากความชั่วทั้งปวง แบ่งออกเป็น ชั้น ๆ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

3. ปฏิเวธ คือ ผลของการปฏิบัติหรือเป็นภาคที่ว่าด้วย การบริโภคผลจาก ข้อที่ 2 ตามความหยาบหรือละเอียดของการปฏิบัตินั้น แบ่งออกเป็น มรรค ผล และนิพพาน (พุทธทาสภิกขุ. 2511 : 2 - 3)

4.8 หลักการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงมุ่งที่จะอำนวยการประโชยชน์ให้แก่พุทธบริษัทให้เกิดความสงบสุขทั้ง ส่วนตนและสังคม จึงทรงชี้แนะทางปฏิบัติสำหรับกำจัดความชั่วอันเป็นอกุศลมูลที่มีเหตุมาจาก โลภะ โทสะและโมหะ คือ ความโลภ โกรธ และหลง ซึ่งเป็นแนวทางที่พระพุทธองค์ชี้แนะ ไว้ให้ปฏิบัติเป็นชั้น ๆ ดังนี้

1. ศีล เป็นข้อกำจัดอกุศลมูล ซึ่งเน้นการปฏิบัติขั้นต้นที่ใช้ควบคุมความประพฤติ ภายนอก ได้แก่ กาย วาจาและมีผลต่อสังคม คือ เกิดความสุขความร่มเย็นในสังคม

2. สมาธิ เป็นข้อกำจัดอกุศลมูลหรือความชั่วที่ใช้ควบคุมทางกาย วาจา ใจ ในการปฏิบัติที่ต้องใช้พลังจิตเป็นสมาธิแน่นแน่ว สะอาด ตั้งมั่นและว่องไว ซึ่งมีผลก่อให้เกิด ความสุขใจของผู้ปฏิบัติ

3. ปัญญา เป็นข้อปฏิบัติขั้นสูงที่มีความละเอียดประณีต ลึกซึ้ง ผู้ปฏิบัติถึงขั้นนี้ จะพ้นจากบ่วงกิเลสโดยสิ้นเชิง เพราะเป็นขั้นที่ล่วงรู้สัจธรรมที่ถ่องแท้ของชีวิต

หลักปฏิบัติทั้ง 3 ขั้นนี้ให้ผลต่างกัน คือ ศีลให้ผลต่อสังคม สมาธิให้ผลต่อตนเอง และสังคม ส่วนปัญญาให้ผลต่อตนเองและสังคม และการเข้าถึงสัจธรรมของชีวิตที่แท้จริง หลักปฏิบัตินี้กล่าวกันว่าเป็นหัวใจของศาสนาของพุทธศาสนา ถ้าพุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติกัน แม้ในขั้นหยาบ คือศีล ก็จะทำให้สังคมอยู่ด้วยกันด้วยความร่มเย็น ความเบียดเบียนกันก็ไม่มี ทั้งยังก่อให้เกิดความเจริญมั่นคงแก่ประเทศชาติอีกด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า (สี เลน สุคติ ยนติ" หมายถึง คนที่ถึงสุคติด้วยศีล (ปิ่น มุทุกันต์. 2518 : 200)

จากภาพประกอบ อริยมรรคมืองค์ 8 ในแง่ของระบบฝึกฝนอบรม เรียกว่า "ไตรสิกขา" คือปัญญาสิกขา ได้แก่ ฝึกฝนอบรมด้านปัญญา ศีลสิกขา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมด้านพฤติกรรมและจิตตสิกขา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมด้านจิต

ส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งไม่ตรงนัก เพราะในแง่ฝึกฝนอบรม ควรเรียกกลับกันว่า ศีล จิต ปัญญา มากกว่า เพราะการอบรมด้านจิตนี้มิใช่เพียงสมาธิ อย่างเดียวรวมถึงการพัฒนาจิตด้านอื่นคือสติและความเพียรด้วย (ในอริยมรรค หมวดจิตตสิกขา มีสัมมาวายามะ, สัมมาสติและสัมมาสมาธิ มิใช่มีเพียงสัมมาสมาธิอย่างเดียว)

หลักไตรสิกขา มิใช่ "บันได 3 ขั้น" คือ ไม่ใช่ฝึกศีลจนแล้ว จึงฝึกสมาธิ ทำสมาธิบริบูรณ์แล้ว จึงฝึกฝนปัญญา ต้องทำไปพร้อม ๆ กัน เกื้อหนุนกัน ส่งเสริมกัน กระบวนการฝึกฝนอบรมตามหลักอริยมรรคหรือไตรสิกขาจึงประกอบด้วย

1. ความรู้ ความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งจำเป็นมาก ในอริยมรรค ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ อันหมายถึงความเข้าใจถูกต้อง มีทิศทางที่ถูกต้อง การวางท่าที่ถูกต้อง

2. พฤติกรรม พฤติกรรมทางกาย วาจา ต้องให้สอดคล้องกับความรู้นั้น อันนี้เป็นส่วนศีลสิกขา ได้แก่ อริยมรรคข้อ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ อีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาตนนั้น รู้อย่างเดียวไม่พอ ต้องลงมือปฏิบัติหรือทำตามที่รู้ด้วย

3. พลังจิต พลังจิตต้องแน่วแน่นมั่นคงต่อเป้าหมาย อันนี้เป็นส่วนจิตตสิกขา ในอริยมรรคก็คือข้อ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิ ในกระบวนการพัฒนาตนนั้น จิตใจจะต้องพร้อม คือมีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิต

การทำงานทุกชนิด หากใช้อริยมรรคหรือหลักไตรสิกขาแล้ว งานนั้นจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ถ้าผู้ทำงานมีความรู้แล้วลงมือกระทำ และกระทำด้วยความแน่วแน่นมั่นคงและต่อเนื่อง

การที่มีความรู้ - ลงมือทำ - ด้วยจิตแน่วแน่นมั่นคง และทำอย่างต่อเนื่องก็คือ "แก่น"แห่งอริยมรรคหรือไตรสิกขาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตเพื่อความสำเร็จในด้านต่าง ๆ

อีกประการหนึ่งคือ ในการกระบวนการพัฒนาตนนั้น เริ่มต้นด้วยปัญญาลงท้ายด้วยปัญญา ปัญญาในระยะแรกเริ่มเป็นปัญญาขั้นพื้นฐาน และปัญญานั้นจะพัฒนาขึ้นตามลำดับ อยู่บนพื้นฐานของ

ศีลและสมาธิ ศีลก็อาศัยปัญญาและสมาธิ สมาธิก็อาศัยปัญญาและศีลทั้ง 3 อย่างนี้ต่างอาศัยกัน เกื้อหนุนกัน ก้าวหน้าสมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ ในที่สุดเมื่อสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ก็จะนำไปสู่ปัญญาระดับสูง เรียกว่า "สัมมาญาณะ (ความหยั่งรู้ที่ถูกต้อง) เมื่อสัมมาญาณะเกิดก็เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง รู้เท่าทันสภาวะทั้งหลาย พอปัญญาระดับสูงนี้เกิดขึ้น จิตก็จะเป็นอิสระจากพันธะของกิเลสทั้งมวล ถึงอิสรภาพหรือวิมุตติหลุดพ้นอย่างแท้จริง อันเรียกว่า "สัมมาวิมุตติ"

ผู้บรรลุถึงจุดนี้แล้ว เรียกว่า อเสขะ (ผู้จบการศึกษา) หรือ พุทธ (ผู้ตรัสรู้) หรือ ธีรสาว (ผู้หมดสิ้นอาสวะกิเลส) หรือ อรหันต์ (ผู้ไกลจากกิเลส)

4.10 ความรู้ครบวงจร

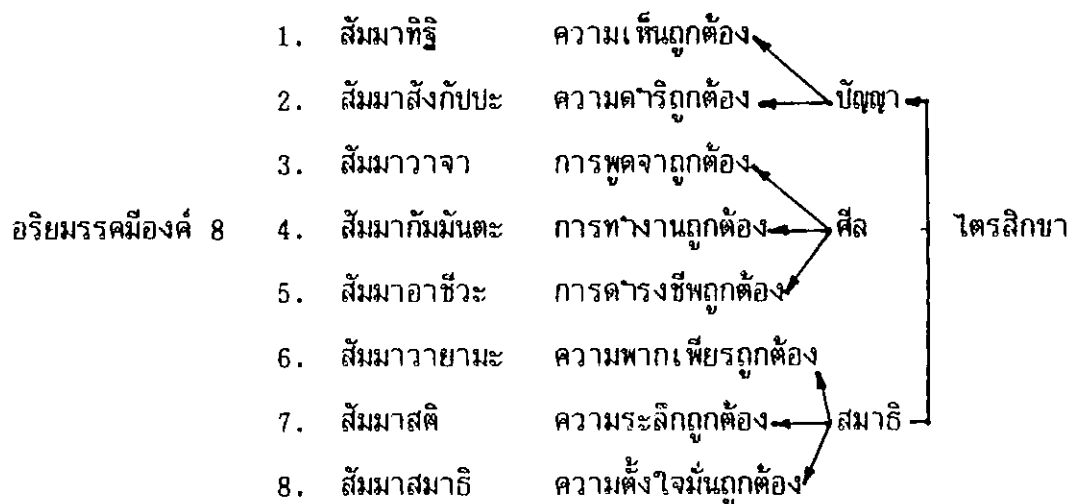
ความรู้ที่สามารถละกิเลสได้ จิตวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสเป็นอิสระโดยสมบูรณ์นั้น จะต้องเป็นความรู้ที่ครบวงจร ดังในอัมมจักกัปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าท่านรู้เห็นตามจริง 3 รอบ 12 อาการ ในอริยสัจ 4 หรือ "รู้ครบวงจร" ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

ญาณสัจจะ	สัจจญาณ	กิจจญาณ	กตญาณ
ทุกข์	ทุกข์คือดังนี้: รู้ว่า ปัญหา คืออะไร, ตัวปัญหาอยู่ที่ไหน	รู้ว่าทุกข์ควรกำหนดรู้ รู้ว่าปัญหานี้ต้องเข้าใจ สภาพและขอบเขต	รู้ว่าทุกข์นี้กำลังรู้ รู้ว่าได้ เข้าใจสภาพและขอบเขต ของปัญหาแล้ว
สมุทัย	รู้ว่าสมุทัยคือดังนี้: รู้ว่า สาเหตุของปัญหาคืออะไร	รู้ว่าสมุทัย (ค้นหา) ควร ละเสีย รู้ว่าจะต้องแก้ไข ที่สาเหตุนั้น	รู้ว่าสมุทัยนี้จะได้แล้ว รู้ว่าสาเหตุนั้นได้แก้ไข หรือกำจัดแล้ว
นิโรธ	รู้ว่านิโรธคือดังนี้: รู้ว่า ภาวะหมดปัญหาที่ต้องการ คืออะไร	รู้ว่านิโรธควรทำให้แจ้ง รู้ว่าภาวนานั้นเป็นจุดหมาย ที่ต้องไปให้ถึง	รู้ว่านิโรธได้ประจักษ์ แจ้งแล้ว รู้ว่าได้บรรลุ จุดหมายนั้นแล้ว
มรรค	รู้ว่ามรรคคือดังนี้: รู้ว่า วิธีแก้ปัญหาคืออย่างไร	รู้ว่ามรรคควรเจริญ รู้ว่า วิธีแก้กันต้องลงมือปฏิบัติ ดำเนินการ	รู้ว่ามรรคได้เจริญแล้ว รู้ว่าได้ปฏิบัติตามวิธีการ นั้นเรียบร้อยแล้ว

4.11 กิจในอริยสัจ ได้แก่

1. ปริเฉชา คือ การศึกษาให้รู้จักให้เข้าใจชัดตามสภาพที่เป็นจริง เพื่อศึกษา
ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา (ทุกข์อริยสัจ)
2. บทานะ คือ การหาสาเหตุเพื่อแก้ไขกำจัดต้นตอของปัญหา (สมุทัยอริยสัจ)
3. สัจฉิกิริยา คือ การทำให้แจ้งหรือให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ ได้แก่
การเข้าถึงสภาวะที่ปราศจากปัญหา (นิโรธอริยสัจ)

4. ภาวนา คือ การกระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย ได้แก่ การลงมือแก้ไขปัญหตามแนวทางของข้อปฏิบัติ เพื่อจะได้บรรลุถึงความดับทุกข์ (มรรคอรียสัจ) การทำตนให้ถึงความดับทุกข์ด้วยอริยมรรค อันมีองค์ 8 ประการ คือ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า เป็นทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา ดังนี้

สรุปรวมเป็นข้อปฏิบัติ 3 ชั้น ที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ จากอริยมรรคมีองค์ 8 สรุป รวมเป็นข้อปฏิบัติ 3 ชั้นที่เรียกว่า ไตรสิกขา

1. ชั้นศีล ได้แก่ การเว้นชั่วประพฤติดี ปฏิบัติเพื่อความปกติสงบเรียบร้อย ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อน ข้อปฏิบัติเหล่านี้เรียกว่า ศีลสิกขา แปลว่าสิ่งที่ควรศึกษาอบรมเป็นชั้นศีล

2. ชั้นสมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนหรืออบรมจิตให้เหมาะสม ตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมจะปฏิบัติงาน คือพิจารณาความเป็นจริง เพื่อเป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา การฝึกบังคับจิตให้ตั้งมั่นโดยระลึกทั่วพร้อม ดังนี้เรียกว่า จิตตสิกขา

3. ชั้นปัญญา ได้แก่ การฝึกฝนอบรมในการพิจารณาสิ่งทั้งปวงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หมายถึง การฝึกอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง ถึงกับเกิดความสลัดสังเวช เบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา ได้จริง ๆ การฝึกฝนเช่นนี้เรียกว่า ปัญญาสิกขา

พระธรรมปิฎก (2536, 2537) ได้กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนา มนุษย์แบบองค์รวม คือ พัฒนาพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ไปด้วยกัน จะพา ไปสู่ความสุขที่เป็น อิสระอย่างแท้จริง และเป็นความสุขขั้นที่ปัญญาพัฒนาเต็มที่

กระบวนการฝึกฝนอบรมตามหลักอริยมรรค (ไตรสิกขา) 3 กระบวนการ คือ

1. ความรู้ เป็นความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำคัญ
2. พฤติกรรม เป็นพฤติกรรมทางกาย วาจา ให้สอดคล้องกับที่รู้และทำตามที่รู้
3. กระทำด้วยจิตแน่วแน่นคงและทำต่อเนื่อง

ทั้งสามนี้ต้องทำไปพร้อม ๆ กัน อาศัยกัน เกื้อหนุนกัน รวมกันเรียกว่า แก่นแห่งอริยมรรค (ไตรสิกขา) ถือเป็นจริยธรรมแกนหรือเป็นองค์รวม

พระราชวรณีย์ (ประยุทธ์ บยุตโต) ได้แนะนำการสอนจริยธรรม โดยให้เป้าหมาย "จริยธรรมแกน" ซึ่งท่านหมายความว่า การหาจริยธรรมเป้าหมายที่เป็นแกนหลักคือ แทนที่จะกำหนดเป้าหมายเป็นข้อย่อย เช่น เพื่อสร้างควมมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีสติรอบคอบ ควรจะกำหนด "เป้าหมายจริยธรรมแกน" ว่า ให้มีฉันทะหรือให้รักการทำงาน คุณสมบัติอันที่พึงปรารถนาที่จะตามมา เช่น ความมีวินัยก็จะเกิดขึ้น ความอดทน ความสู้งาน ความรับผิดชอบ การควบคุมตัวเราได้ ความปราณีตสุขุม ความสามารถร่วมงานกับผู้อื่น การไม่พึงเพื่อ มัวเมา เหล่านี้พร้อมที่จะตามมา เป็นอันว่า เราเอาคุณธรรมอันหนึ่งเป็นหลัก แล้วอันอื่นก็สร้างโดยเป็นพวงห้อย (พระราชวรณีย์, 2529) ท่านได้กล่าวเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

"อาตมภาพเห็นว่า วิธีปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมที่ถูกต้องแท้จริง ต้องทำโดยถือว่าธรรมะทั้งหมดเป็นองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ของเรื่องเดียวกัน ในกระบวนการอันเดียวกันแล้ว การฝึกก็ไม่ใช่ว่าเป็นแบบที่มาสสร้างจริยธรรมทีละข้อ แต่เป็นการที่จะต้องหาองค์ธรรมแกนหรือตัวแกนหลักขึ้นมาอันหนึ่ง เมื่อจับแกนหลักขึ้นมาได้แล้วก็กำหนดว่า อะไรบ้างที่เป็นคุณสมบัติอื่น หรือจริยธรรมข้ออื่นที่เราต้องการ แล้วคอยตะล่อมให้คุณธรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นมาด้วยในกระบวนการพัฒนาองค์ธรรมหรือจริยธรรมแกนนั้น แล้วจริยธรรมที่ต้องการก็จะเกิดพวงมาด้วยกัน"

การสร้างจริยธรรมต้องการรู้และปฏิบัติที่ครบวงจร เช่น การแสดงออกโดยเสรี ก็จะต้องมีระเบียบวินัย มีกฎเกณฑ์ มีกติกาเป็นเครื่องควบคุมกำกับให้อยู่ในกรอบสังคม ต้องมีความรับผิดชอบต่อการแสดงออก จะไปละเมิดสิทธิของผู้อื่นไม่ได้ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการฝึกเรื่องการแสดงออกโดยเสรีต้องฝึกการรับฟังผู้อื่น ฝึกความมีระเบียบวินัย ฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม จึงจะเป็นจริยธรรมที่ครบวงจร

4.12 อริยมรรคมีองค์แปด

อริยมรรคมีองค์แปด แปลว่าหนทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการ องค์ธรรม 8 ประการคือความเห็นถูกต้อง ความดำริถูกต้อง การพูดจาถูกต้อง การทำงานถูกต้อง การดำรงชีวิตถูกต้องความพากเพียรถูกต้อง ความระลึกรู้ถูกต้อง ความตั้งใจมั่นถูกต้อง

อริยมรรคมีองค์แปด คือ มัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง) ข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง คือ ข้อปฏิบัติเป็นหนทางอันประเสริฐ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการนั้น

มรรค แปลว่า หนทาง,ทาง หมายถึง กระแสธรรมเพื่อไปนิพพาน หมายความว่า เป็นเครื่องปฏิบัติ ทางนั้นเป็นทางเดียว ตรงไปที่แห่งเดียว และโดยบุคคลคนเดียวเดินแทนก็ไม่ได้ปฏิบัติแทนกันไม่ได้

ปฏิปทา แปลว่า ดำเนินไป, เดินไป หมายความว่า เป็นเครื่องปฏิบัติ เพราะการปฏิบัติเป็นการทำให้ชีวิตนี้เดินไป คือการปฏิบัติตามมรรค มีองค์ 8 ประการนี้ เป็นการเดินทางตลอดชีวิตที่ปลอดภัย และได้ผลดีที่สุดเท่าที่ชีวิตนี้ควรจะได้รับถึงที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้

เมื่อได้ปฏิบัติอยู่ในความถูกต้อง 8 ประการนี้แล้ว เป็นเหมือนสลัดสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ในตนออกไปเสีย ได้แก่ กิเลส ความเคยชินของกิเลส การสะสมของกิเลส ซึ่งจะทำได้ เอาความทุกข์ออกมาเสียให้หมดเป็นเหมือน "น้ำชำระบาป" ซึ่งจะชำระกิเลส เครื่องเศร้าหมอง อันเป็นบาปออกจากจิตใจ ทั้งยังเป็นเสมือนรูปด้านทานการเกิดของกิเลสอีกด้วย

มรรคมีเพียงทางเดียว แต่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 อย่างและทั้ง 8 อย่าง และทั้ง 8 องค์ เข้ามาทำงานร่วมกันตามหน้าที่นั้น จึงเรียกว่า "มรรค" เป็นทางสายกลางอยู่ตรงกลางที่สมดุล ไม่เอียงไปทางใด เป็นจิตที่อยู่เหนือความหมายของสิ่งที่เป็นคู่ เช่น ได้ - เสีย, รัก - ชัง, สุข - ทุกข์, กาไร - ขาดทุน ฯลฯ เป็นต้น อุปมาเรื่องการเดินทาง เพื่อให้เห็นว่าองค์ประกอบ 8 ประการทำงานร่วมกันอย่างไรคือ

ต้องเริ่มต้นด้วยการมีสัมมาทิฐิเป็นต้นว่า เป็นความรอบรู้ในแผนที่ ในทิศทางที่จะเดินทางไปอย่างถูกต้องเพียงพอ จนเกิดสัมมาสังกัปปะคือ อยากจะไปจริง ๆ แล้วก็ไปด้วย สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ ทั้งสามนี้เป็นการเดินไป คือ สัมมาวาจาเหมือนกับว่ามีปากที่จะช่วยการเดินทางได้สำเร็จ ไม่เกิดอันตรายขึ้นในระหว่างทาง สัมมากัมมันตะ คือ เดินไปด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ สัมมาอาชีวะเหมือนกับมันมีเสบียงเดินทางอย่างเพียงพอด้วย ที่นี้สัมมาวายามะคือ การเดินที่ไม่หยุด สัมมาสติคือความระแวงระวังดี สัมมาสมาธิ

เป็นกำลังมั่นคงแห่งการเดินมีหลักว่า "จะก้าวพ้นความทุกข์และปัญหาทุกอย่างได้เมื่อใดถือเอา
สัมมาทิฐิไว้เป็นอย่างดี" คือ ต้องมีสัมมาทิฐิเป็นเครื่องนำชีวิตให้รู้ว่าอะไรควรจะทำ,
ทำอย่างไร, ทำเพียงไร, ทำเท่าไหน, ทำเมื่อไร จึงจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา
ได้อุปมา สัมมาทิฐิเป็นดังรุ่งอรุณ คือ เมื่อมีปัญญาดุกต้องเกิดขึ้นแล้วก็เป็นที่แน่นอนว่าธรรมะ
ทั้งหลายจะตามมาเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตลอดสาย เหมือนมีรุ่งอรุณแล้วเวลากลางวันก็จะตามมา
แน่นอน

อริยมรรคมีองค์ 8 ประการนี้ ย่อลงมาเป็น ศิล สมาธิ ปัญญา

หมวดศิลป ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ

หมวดสมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ

หมวดปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ

หมายความว่า หมวดศิลปคือความถูกต้องของระบบวัตถุ กาย วาจา

หมวดสมาธิ คือ ความถูกต้องของระบบจิต ทำให้บริสุทธิ์ตั้งมั่น เข้มแข็ง

แล้วว่องไวเหมาะในการทำหน้าที่

หมวดปัญญา คือความถูกต้องระบบปัญญา ทำให้มีความรู้ ความเห็น ความเชื่อ
ความเข้าใจสิ่งนั้น ๆ อย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง

โดยนิตินัยแล้วเรียงลำดับเป็น ศิล สมาธิ ปัญญา แต่โดยพหุนัยแล้วต้อง
เรียงลำดับ เป็นปัญญา ศิล สมาธิ คือเมื่อเริ่มปฏิบัติ ปัญญาต้องมาก่อนเสมอ จึงจะสำเร็จ
ประโยชน์ คือต้องมีความรู้ที่ถูกต้องเพียงพอ ก่อน จึงจะรักษาศิลได้ ทำสมาธิได้อย่างถูกต้อง
อย่างนี้มีหลักฐานที่อ้างอิงคืออริยมรรคมีองค์แปด เริ่มด้วยหมวดปัญญาก่อน แล้วต่อด้วยหมวดศิลป
และหมวดสมาธิ

ในทุกเรื่องที่เป็นหน้าที่การงานของมนุษย์นั้น เมื่อจะทำอะไรก็ต้องมีปัญญา
ในเรื่องที่จะทำนั้นอย่างถูกต้องทั่วถึงเสียก่อน จึงจะได้รับผลเต็มที่ตามที่ควรจะได้รับ

ทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์ประกอบ 8 ประการนี้จะช่วยผู้ที่ประสงค์
จะอยู่ในโลก ไม่ต้องการหนีไปจากโลกเมื่อปฏิบัติตามทางสายกลางนี้ก็จะบรรลุจุดหมาย
ปลายทางที่ปรารถนาได้ คือ มีอะไรครบตามที่ควรจะต้องการ มีความสุข ไม่มีกิเลสอะไร
รบกวนมากนัก แต่ว่ายังมีกิเลสอยู่

สำหรับผู้ที่ต้องการจะอยู่เหนือโลก คือออกไปเสียได้จากการบีบคั้นของกิเลส ไม่มีอะไรมาครอบงำจิตใจ หรือทำบุคคลนั้นให้เป็นทุกข์ได้ ผู้นั้นก็ต้องควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้ง 6 อย่างนี้ได้ จนอะไร ๆ ในโลกมากระทบมันก็ไม่เกิดความทุกข์ จิตคงเป็นสุข สงบเย็น ไม่มีกิเลสรบกวนอีกต่อไป ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในขณะที่มันจะได้รับความทุกข์ในชาตินี้

อริยมรรคมีองค์ 8 ประการนี้เป็นประมวลแห่งจริยธรรม หัวข้อจริยธรรมทั้งหมด ล้วนแล้วสามารถส่งเคราะห์ลงในธรรม 8 ประการนี้ได้ทั้งสิ้น

4.13 หลักจริยศึกษาสำหรับความเข้าใจในเบื้องต้น

การกระจายอริยมรรคมีองค์แปดออกเป็น 54 หัวข้อ

1. สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) ได้ 13 หัวข้อ คือ (1 ถึง 13)
 1. ความมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตน
 2. การเห็นความจริงของธรรมชาติอันมิใช่ไสยศาสตร์
 3. ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและมีเหตุผล
 4. การรู้จักความถูกต้องพอดี (โสรจจะ)
 5. ความเชื่อมั่นในตนเอง
 6. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
 7. ความรับผิดชอบ
 8. ความมั่นใจเป็นธรรมดาไม่ล่าเอียง
 9. การรู้จักทำชีวิตให้เป็นชีวิตเย็น
 10. ความไม่เห็นแก่ตัว
 11. การรับรู้ต่อบุคคลที่ควรรับรู้
 12. การเคารพบูชาที่ถูกต้อง
 13. คุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน
2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) ได้ 7 หัวข้อ คือ (14 ถึง 20)
 14. การมีสติจะความจริงใจ
 15. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
 16. ความกล้าหาญ

17. ความกตัญญูทุกเวที
18. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
19. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
20. ความเป็นผู้นำอันอ่อนน้อมง่าย

3. สัมมาวาจา (การพูดจาถูกต้อง) ได้ 2 หัวข้อ คือ (21 ถึง 22)

21. การไม่พูดร้าย
22. การพูดวาจาที่ชวนฟังและมีประโยชน์

4. สัมมากัมมันตะ (การทำงานถูกต้อง) ได้ 12 หัวข้อ คือ

(23 ถึง 34)

23. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต ต่อร่างกายของสิ่งมีชีวิต
24. การไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น
25. การไม่ประทุษร้ายต่อของรักของผู้อื่น
26. การไม่ประทุษร้ายต่อสติสมประดีของตนเอง
27. ความมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา
28. การมีมารยาทและนิสัยสำหรับสุภาพชน
29. การมีมารยาทด้านความเคารพและเอื้อเฟื้อ
30. ความเป็นผู้มีวัตรธรรมทุกสาขา
31. การมีความประพฤติประกอบด้วยธรรมะ
32. การทำความดีอย่างต่อเนื่อง
33. การมีกิจกรรมอันประกอบด้วยสุนทรีย์ภาพ
34. การกระทำทุกสิ่งด้วยความประณีตละเอียดถี่ถ้วน

5. สัมมาอาชีวะ (การดำรงชีพถูกต้อง) ได้ 5 หัวข้อ คือ (35 ถึง 39)

35. การแสวงหาและมีปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพที่ประกอบด้วยธรรมะ
36. ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบกิจการงาน
37. การคบปฏิบัติ
38. การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจหรือวิสัยของคนพาล

39. ความสุภาพไม่หยิ่งยโสโอ้อวด

6. สัมมาวายามะ (ความพากเพียรถูกต้อง) ได้ 3 หัวข้อ คือ

(40 ถึง 42)

40. ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ที่ควรทำ

41. การพยายามหาเหตุและทำตามตัวอย่างที่ดี

42. การพยายามแก้ไขข้อบกพร่องที่ควรแก้ยู่ตลอดเวลา

7. สัมมาสติ (ความระลึกถูกต้อง) ได้ 4 หัวข้อ คือ (43 ถึง 46)

43. ความเป็นผู้มีสติในการควบคุมตนเอง (กาย วาจา ใจ)

44. ความเป็นผู้มีสติรวดเร็วทันเวลาในทุกกรณี

45. ความเป็นผู้มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจทันต่อเหตุการณ์

46. ความเป็นผู้มีสติในการแสวงหาและบริโภคปัจจัย

8. สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นถูกต้อง) ได้ 8 หัวข้อ คือ (47 ถึง 54)

47. การทำจิตให้สงบมีสมาธิอารมณ์แจ่มใส

48. ความเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในสิ่งที่มากระทบ

49. ความอดทนอดกลั้น

50. ความเป็นผู้มีเมตตากรุณา

51. ความเป็นผู้มีจิตที่ไม่มีสิ่งที่น่ารังเกียจ

52. ความเป็นผู้มีจิตที่ไร้โรค

53. ความเป็นผู้มีจิตเกษมสดชื่นแจ่มใส

54. ความเป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์ตั้งมั่นว่องไวในหน้าที่

4.14 ความหมายตามหลักอริยมรรค

แต่ละหัวข้อธรรมที่กระจายออกมาจากอริยมรรคมีองค์แปด มีความหมาย

ที่จะต้องสั่งสอนและอบรม 8 ประการ (ตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการอีกนั่นเอง) คือ

1. รู้ความหมายแห่งหัวข้อธรรมนั้น ๆ แต่ละข้อโดยหลักอริยสัจสี่ ว่า

1.1 สิ่งนั้นคืออะไร

1.2 สิ่งนั้นเกิดจากอะไร

1.3 สิ่งนั้นเพื่อประโยชน์อะไร

1.4 สิ่งนั้นสำเร็จได้โดยวิธีใด

ทั้งหมดนี้คือ ความรู้จริงตามความหมายของสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 1

2. ครั้นรู้ค่าของหัตถ์ธรรมนั้นโดยหลักอริยสัจสี่แล้ว ก็เกิดความประสงค์ที่จะปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลตามหัตถ์นั้น ๆ ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 2 นั้นเอง

3. เมื่อปฏิบัติตามหัตถ์ธรรมนั้น ๆ อยู่ มีการพุดจาถูกต้องตามความหมายและสรรเสริญการกระทำนั้น ๆ ของหัตถ์ธรรมนั้น ๆ ตลอดถึงการชักจูงผู้อื่นให้ปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาวาจา (การพุดจาถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 3

4. เมื่อปฏิบัติตามหัตถ์ธรรมนั้น ๆ อยู่ มีการปฏิบัติทางกายถูกต้องตามความหมายของหัตถ์ธรรมนั้น ๆ ตลอดถึงการส่งเสริมผู้อื่นให้ปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ซึ่งเป็นความหมายของสัมมากัมมันตะ (การทำการงานถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 4

5. เมื่อปฏิบัติตามหัตถ์ธรรมนั้น ๆ อยู่ มีการดำรงชีวิตทุกแง่มุมให้ถูกต้องตามความหมายของหัตถ์ธรรมนั้น ๆ ตลอดถึงการส่งเสริมผู้อื่นให้นิยมปฏิบัติเช่นนั้นด้วย ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาอาชีวะ (การดำรงชีพถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 5

6. เมื่อปฏิบัติตามหัตถ์ธรรมนั้น ๆ อยู่ ก็พยายามพากเพียรอยู่อย่างไม่ขาดสายในทุกแห่งทุกมุม เพื่อให้เกิดประโยชน์ตามหัตถ์นั้น ๆ ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาวายามะ (ความพากเพียรถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 6

7. เมื่อปฏิบัติตามหัตถ์ธรรมนั้น ๆ อยู่ ก็มีสติสัมปชัญญะควบคุมให้มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ มีการก้าวหน้าตรงตามวัตถุประสงค์ ไม่ออกนอกเส้นทางจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาสติ (ความระลึกถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 7

8. เมื่อปฏิบัติตามหัวข้อธรรมนั้น ๆ อยู่ ก็มีจิตบริสุทธิ์สะอาด แคล้วคล่องว่องไว แน่วแน่อยู่ในการกระทำนั้นจนประสบความสำเร็จที่สุด ซึ่งเป็นความหมายของสัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นถูกต้อง)

- องค์มรรคที่ 8

4.15 การปฏิบัติตนในแง่ของจริยธรรม

1. เมื่อนักเรียนมีความเข้าใจในข้อธรรมนั้น ๆ แล้ว จัดให้มีโอกาสแห่งการสมาทาน วายอมประพฤติตามข้อธรรมนั้น ๆ
2. เมื่อนักเรียนปฏิบัติได้ประพฤติดีผลในข้อใด ก็ให้โอกาสในการสารภาพผิดต่อหน้าบุคคลหรือต่อหน้าหมู่คณะ แล้วแต่ความเหมาะสม เพื่อความสำรวมระวังในกาลต่อไป
3. จัดให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสพิจารณาตนให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนตนได้ เมื่อเขาได้เห็น ได้ประจักษ์ หรือด้วยการสังเกตตามเหตุผลหรือได้ยินได้ฟังมาจากผู้ที่ควรเชื่อถือ และเป็นการตักเตือนด้วยความเมตตากรุณา (มิใช่มุ่งร้าย) เรียกว่า กัลยาณมิตร

4.16 การเป็นพุทธศาสนิกชน - เป็นผู้สามารถเดินตามพระศาสดาไปได้

ข้อธรรมเพื่อการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี - เป็นผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระศาสดาไปได้ดังนี้

หมวดสัมมาทิฐิ (ความเห็นถูกต้อง) มี 4 ข้อ คือ

1. ความมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตน
2. การเห็นความจริงของธรรมชาติ อันมิใช่ไสยศาสตร์
3. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
4. การเคารพบูชาที่ถูกต้อง

หมวดสัมมาสังกัปปะ (ความดำริถูกต้อง) มี 4 ข้อ คือ

1. การมีสัจจะความจริงใจ
2. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
3. ความกล้าหาญ

4. ความกตัญญูแก่เวท

หมวดสัมมาวาจา (การพูดจาถูกต้อง) มี 2 ข้อ คือ

1. การไม่พูดร้าย
2. การพูดวาจาที่ชวนฟังและมีประโยชน์

หมวดสัมมากัมมันตะ (การทำงานถูกต้อง) มี 4 ข้อ คือ

1. การไม่ประทุษร้ายต่อสัติสมประดีของตนเอง
2. ความเป็นผู้มีวัตรธรรมทุกสาขา
3. การมีความประพฤติดีประกอบด้วยธรรมะ
4. การทำความดีอย่างต่อเนื่อง

หมวดสัมาอาชีวะ (การดำรงชีพถูกต้อง) มี 4 ข้อ คือ

1. การแสวงหาและมีปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพที่ประกอบด้วยธรรมะ
2. การคบบัณฑิต
3. การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจหรือวิสัยของคนพาล
4. ความสุภาพไม่หยิ่งยโสโอ้อวด

หมวดสัมาวายามะ (ความพากเพียรถูกต้อง) มี 2 ข้อ คือ

1. ความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่ที่ควรทำ
2. การพยายามแก้ไขข้อบกพร่องที่ควรแก้อยู่ตลอดเวลา

หมวดสัมมาสติ (ความระลึกถูกต้อง) มี 4 ข้อ

1. ความเป็นผู้มีสติในการควบคุมตนเอง
2. ความเป็นผู้มีสติรวดเร็วทันเวลาในทุกกรณี
3. ความเป็นผู้มีสติยับยั้งชั่งใจทันต่อเหตุการณ์
4. ความเป็นผู้มีสติในการแสวงหาและบริโภคปัจจัย

หมวดสัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นถูกต้อง) มี 4 ข้อ คือ

1. ความเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในสิ่งที่มากระทบ
2. ความเป็นผู้มีจิตที่ไม่มีสิ่งที่น่ารังเกียจ
3. ความเป็นผู้มีจิตที่ไร้โรค
4. ความเป็นผู้มีจิตเกษมสดชื่นแจ่มใส

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจว่าการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ทำให้ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้จักที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนในกลุ่มทดลองแตกต่างจากกลุ่มควบคุมหรือไม่

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้ให้แนวการปฏิบัติการสอนโดยเน้นคุณสมบัติ 3 ประการ คือ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของหลักสูตรและจุดหมายปลายทางของการศึกษา การที่จะสอนให้ตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์เป็นการสอนที่จะช่วยตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรได้ หน่วยศึกษานิเทศก์จึงได้ทำการสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพของมนุษย์ โดยจัดทำเป็นคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา โดยยึดรูปแบบและทฤษฎีการปรับพฤติกรรม การทำค่านิยมให้กระจ่าง การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กระบวนการกลุ่ม และใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางของกาเย เป็นแนวทางในการ เหตุการณ์การสอนเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ (หน่วยศึกษานิเทศก์, 2529 : 11)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของ กาเย

กาเย ได้เสนอให้ใช้เหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์วางแผนการสอนซึ่งจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์หรือเป็นไปตามผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนรู้ในลักษณะใดก็ตาม ซึ่งกาเยได้แบ่งผลการเรียนรู้ของมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมรรถภาพการเรียนรู้ของมนุษย์แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ทักษะเชาวน์ปัญญา ยุทธศาสตร์การคิด ข้อเท็จจริง เจตคติและทักษะการเคลื่อนไหว กาเยได้เสนอว่า เมื่อจะทำการสอนสิ่งใดให้กับผู้เรียนก็ตามจะต้องทำการวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนอยู่ในสมรรถภาพใด เพื่อว่าจะได้จัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสมรรถภาพนั้น ๆ และทำให้ผู้เรียนได้ผลตามที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว ดังที่กล่าวแล้วว่า กาเยได้เสนอให้ใช้เหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์ ซึ่งประกอบด้วย 1. การสร้างความสนใจ 2. แจ้งจุดประสงค์ 3. ทบทวนประสบการณ์เดิม 4. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ 5. ให้แนวการเรียนรู้ 6. นักเรียนปฏิบัติ 7. การให้ข้อมูลป้อนกลับ 8. ประเมินผลการเรียนรู้ 9. ส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน โดยกาเยเสนอเทคนิคที่ควรนำมาใช้กับผู้เรียนในแต่ละเหตุการณ์การสอนเพื่อให้บรรลุ

ผลการเรียนรู้ที่ต่างกัน เหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์ การใช้เหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์ ในการวางแผนการสอนจะต้องทำการวิเคราะห์ในเบื้องต้นก่อนว่า จุดประสงค์ที่ต้องการสอน ให้แก่ผู้เรียนในครั้งหนึ่ง ๆ เป็นสมรรถภาพใดแล้วจึงจัดสถานการณ์การสอนในแต่ละเหตุการณ์ การสอนให้สอดคล้องกับสมรรถภาพนั้น ๆ เพื่อทำให้เห็นความชัดเจนของแนวการสอนของ กาเย ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยแย่งออกเป็น 3 หัวข้อย่อย ดังต่อไปนี้

1. สมรรถภาพการเรียนรู้ของมนุษย์

ในช่วงชีวิตของเรา เราเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายตั้งแต่วัยเด็กเป็นต้นมา ผลของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น กาเย เรียกว่า สมรรถภาพ (Capability) ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ตนเอง กาเยได้วิเคราะห์ผลการเรียนรู้และจัดแบ่งพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออก ออกได้เป็น 5 ประเภท หรือเรียกว่า 5 สมรรถภาพ (หน่วยศึกษานิเทศก์. 2527 : 24 - 26 ; Gagné and Briggs. 1974 : 23 - 30 ; Gagné. 1985 : 46 - 69) ดังนี้

1.1 ทักษะเชาว์ปัญญา (Intellectual Skills) หมายถึง ความสามารถในการใช้ความคิดในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่การเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นทักษะง่าย ๆ ไปสู่ทักษะ ยากสลับซับซ้อนขึ้นไป เรียกว่า ลำดับขั้นการเรียนรู้ (Learning Hierarchy) ซึ่งสามารถ เรียงตามลำดับได้ดังนี้

1.1.1 การเห็นจำแนก (Discrimination) คือความสามารถในการ จำแนกความเหมือนและความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ได้ พฤติกรรมที่แสดงออก คือ จำแนก เช่น จำแนกเสียง ร และ ล จำแนกรูปสามเหลี่ยมออกจากรูปสี่เหลี่ยม

1.1.2 มโนภาพรูปธรรม (Concrete Concept) คือ ความสามารถในการจัดพวกสิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้อง โดยระบุบ่งได้ว่า สิ่งใดจัดอยู่ในพวกใด ประเภทใด โดยดู ลักษณะที่มองเห็นได้ พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ ระบุบ่ง เช่น ระบุว่ารูปใดเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู

1.1.3 มโนภาพนิยาม (Defined Concept) คือ ความสามารถในการให้คำจำกัดความของสิ่งต่าง ๆ ได้ สามารถอธิบายองค์ประกอบต่าง ๆ ของคำนิยามนั้น ๆ ได้ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ ให้คำนิยาม เช่น ให้คำนิยามของจุดเดือดของน้ำได้

1.1.4 กฎ (Rule) คือความสามารถในการเข้าใจกฎ หลักการหรือ กฎเกณฑ์ หรือเข้าใจเหตุผล ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้โดยการแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง

ว่าเข้าใจ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ สาธิต แสดง เช่น สาธิตการหาค่าความหนาแน่นของสารได้

1.1.5 การแก้ปัญหา (Problem Solving) คือความสามารถในการนำหลักการหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ คิดค้น เช่น คิดวิธีการแก้ไขโจทย์ปัญหาได้

1.2 ยุทธศาสตร์การคิด (Cognitive Strategy) คือความสามารถของกระบวนการทำงานภายในสมองของมนุษย์ ซึ่งควบคุมการเรียนรู้ การเลือกรับรู้ การแปลความ และการดึงความรู้ความจำ ความเข้าใจและประสบการณ์เดิมออกมาใช้ ผู้ที่มียุทธศาสตร์ในการคิดสูง คือ ผู้ที่มีวิธีการเรียนรู้ที่ดี รู้จักเลือกรับรู้และแปลความสิ่งที่รับรู้อย่างฉลาด มีเคล็ดลับในการคิด การจัดและการสร้างสมความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ ไว้อย่างมีระเบียบ ยิ่งไปกว่านั้นคนที่คิดเป็นจะต้องมีเทคนิค มีเคล็ดลับในการดึงความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สะสมไว้ออกมาใช้แก้ปัญหา แปลก ๆ ใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ แก้ปัญหาที่อยู่ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ ริเริ่ม เช่น แก้ปัญหาที่เคยประสบมาแล้วด้วยวิธีใหม่

1.3 ข้อเท็จจริง (Verbal Information) คือความสามารถในการเรียนรู้ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ มีความรู้ ความจำ และสามารถระลึกได้ เมื่อต้องการหาข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ แบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ

1.3.1 การเรียนรู้ชื่อ (Names of Labels) เช่น ไต๋ ปากกา

1.3.2 การเรียนรู้ข้อความสั้น ๆ (Facts) เช่น แม่น้ำ

เจ้าพระยา อยู่ในกรุงเทพมหานคร

1.3.3 การเรียนรู้ข้อความยาว ๆ ที่ต่อเนื่องกัน (Connected Discourse) เช่น เล่าเรื่องจากการอ่านบทประพันธ์ได้ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ บอกเล่า เช่น บอกชื่อเมืองหลวงของประเทศไทยได้

1.4 เจตคติ (Attitude) คือความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายในใจที่มีผลต่อการตัดสินใจของเราในการที่จะเลือกหรือไม่เลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ การเลือก เช่น เลือกฟังเพลงสากลทุกครั้งที่เปิดวิทยุ

1.5 ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor Skills) คือ ความสามารถ ความชำนาญในการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อหรือการใช้วัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การประสานงานของกล้ามเนื้อและประสาทด้านต่าง ๆ พฤติกรรมที่แสดงออก ได้แก่ การใช้กล้ามเนื้อเคลื่อนไหว เช่น ใช้เทอร์โมมิเตอร์วัดอุณหภูมิของน้ำได้ถูกต้อง

2. การวิเคราะห์และการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ เมื่อเราทราบแล้วว่า ผลการเรียนรู้ของคนเราสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท หรือ 5 สมรรถภาพ เมื่อนำความรู้เรื่องผลการเรียนรู้ของมนุษย์มาเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งก็หมายความว่า

2.1 ต้องวิเคราะห์ว่า ผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเป็นสมรรถภาพใด

2.1.2 จะกำหนด/เขียนผลการเรียนรู้หรือเรียกว่าจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างไร จึงจะเหมาะสมเพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามสิ่งที่ต้องการได้

การกำหนดหรือเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ก็คือ การบรรยายถึงเป้าหมายหรือผลการเรียนขั้นสุดท้ายเมื่อเสร็จสิ้นการเรียนการสอนในครั้งหนึ่ง ๆ ซึ่งการเขียนบรรยายการกระทำของนักเรียนหรือที่เรียกว่าจุดประสงค์การเรียนรู้ ความสามารถบรรยายให้ละเอียดหรือหยาบเพียงใดก็ได้ ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการนำไปใช้ ซึ่งการกำหนดจุดประสงค์โดยทั่ว ๆ ไป จะมี 2 ลักษณะ คือ การกำหนดแบบ Learning - Task และ Job - Task การกำหนดจุดประสงค์ในลักษณะที่เป็น Learning - Task เป็นการกำหนดจุดประสงค์ที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่แสดงออกได้อย่างชัดเจน เช่น กำหนดว่า "นักเรียนสามารถตอกตะปูลงไปในไม้ได้" "ยกแขนขึ้น" "จับดินสอได้" ส่วนการกำหนดจุดประสงค์ในลักษณะที่เป็น Job - Task เช่น กำหนดว่า "สามารถเปลี่ยนยางรถได้" หรือ "อ่านหนังสือพิมพ์ด้วยความเข้าใจ" การกำหนดจุดประสงค์ในลักษณะนี้ ต่างกับลักษณะที่เป็น Learning - Task โดยเหตุที่การกำหนดจุดประสงค์ แบบ Job - Task สามารถมองเห็นแนวทางในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนได้ หรืออาจกล่าวได้ว่า สามารถวิเคราะห์ให้เห็นการกระทำย่อย ๆ ซึ่งเป็น Learning - Task ได้ เช่น ความสามารถในการเปลี่ยนยางรถ สามารถวิเคราะห์ให้เห็นการกระทำย่อย ๆ เช่น ใช้แม่แรงยกรถขึ้นหมุนฝาครอบล้อออก เอายางเก่าออก ฯลฯ ซึ่งถือว่ามีความสำคัญหรือมีประโยชน์ต่อการนำมาเป็นแนวในการวิเคราะห์ให้

เห็นถึงการจัดการเรียนการสอน ส่วนการกำหนดจุดประสงค์แบบ Learning - Task ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาเกินไป ไม่มีความสำคัญมาก พอที่จะนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ (Gagne. 1985 : 260 - 261)

เมื่อพิจารณาถึงจุดประสงค์ด้านจิตพิสัยแล้วจะเห็นว่า มีความยุ่งยากมากกว่า การกำหนดจุดประสงค์ด้านพุทธิพิสัยและทักษะพิสัย โดยเหตุที่จุดประสงค์ด้านจิตพิสัยมีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามได้มีนักการศึกษา ได้กล่าวถึงการกำหนดจุดประสงค์ด้านจิตพิสัยไว้ เช่น กาเย (Gagné. 1985 : 267) ได้เสนอให้ใช้คำกริยาว่า "เลือก" เป็นคำที่แสดงถึงสมรรถภาพด้านเจตคติ นอกจากนี้ บลูม (Bloom. 1971 : 228) ให้ข้อคิดว่า จุดประสงค์ด้านจิตพิสัยจำนวนมาก สามารถพิจารณาได้จากส่วนที่เป็น เจตคติ ค่านิยม ความซาบซึ้ง และความสนใจ และบลูมได้เสนอแนะการกำหนดจุดประสงค์ด้านจิตพิสัยไว้ อย่างละเอียด โดยเสนอว่า จุดประสงค์ด้านนี้จะแสดงออกด้วยพฤติกรรมดังต่อไปนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2521 : 102 - 106 ; citing Bloom. 1971 : 273 - 277)

1. การรับรู้ (Receiving or Attending) การรับรู้หรือการให้ความสนใจนี้เป็นขั้นของสภาพจิตใจขั้นแรกที่จะทำให้เป็นบุคคลที่มีความไวต่อการรับรู้จากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งเร้า จะทำให้บุคคลสามารถเก็บเรื่องราวต่าง ๆ ได้ถูกต้องและเพียงพอ ในขั้นของการรับรู้นี้ประกอบด้วย

1.1 ความตระหนัก (Awareness) เป็นพฤติกรรมขั้นแรกสุดของจุดประสงค์ด้านจิตพิสัย ไม่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจำหรือความสามารถที่จะระลึกถึงสิ่งของหรือความจริง แต่ความตระหนัก หมายถึง สามารถนึกคิด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในสภาวะของจิตใจ เช่น การรู้จักความงามในเครื่องแต่งกาย

1.2 ความยินดีที่จะรับรู้ (Willingness to receive) ในขั้นนี้ผู้เรียนเต็มใจเกิดความพึงพอใจที่จะรับสิ่งที่มากระตุ้น เป็นการให้ความสนใจ เอาใจใส่ต่อสิ่งเร้าการตั้งใจสังเกต

1.3 การควบคุมหรือการเลือกให้ความสนใจ (Controlled or Selected Attention) สภาวะของจิตใจขั้นนี้เป็นการแยกสิ่งเร้าออกให้เห็นความแตกต่างกัน โดยความรู้สึก เป็นการควบคุมความตั้งใจ ขณะเดียวกันก็จะมีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสนใจสิ่งเร้าที่ไม่ชอบ

2. การตอบสนอง (Responding) ผู้เรียนมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้า หรือสถานการณ์ที่เป็นพฤติกรรมที่สูงกว่าการรับรู้ เป็นการแสดงความปรารถนาที่ผู้เรียนจะนำตนเองเข้าไปผูกพันกับเรื่องราว กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้ได้รับความพอใจจากการที่ตนได้เข้าไปมีส่วนร่วม พฤติกรรมการตอบสนองนี้มีส่วนประกอบย่อยอยู่ 3 ประการ คือ

2.1 การยินยอมตอบสนอง (Acquiescence in Responding) เป็นการเชื่อฟังซึ่งอาจมีลักษณะไม่เต็มใจแต่ยอมตามที่จะตอบสนอง โดยที่การกระทำพฤติกรรมตอบสนองนั้นไม่ได้ยอมรับอย่างเต็มที่ เช่น การปฏิบัติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพ ผู้เรียนปฏิบัติโดยเชื่อฟังครุ่นอย่างไม่เต็มใจ

2.2 การเต็มใจที่จะตอบสนอง (Willingness Respond) ในระดับนี้ผู้เรียนกระทำพฤติกรรมด้วยความเต็มใจ โดยปราศจากการบีบบังคับให้ตอบสนอง กระทำพฤติกรรมไม่ใช่เพราะกลัวถูกลงโทษแต่ทำด้วยความสมัครใจของตนเอง

2.3 การพอใจในการตอบสนอง (Satisfaction in Respond) พฤติกรรมนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเต็มใจตอบสนอง จึงทำให้เกิดความรู้สึกพอใจเป็นสภาวะทางอารมณ์ของบุคคลนั้น เช่น เกิดความพอใจที่ได้อ่านหนังสือสารคดี

3. การเกิดค่านิยม (Valuing) พฤติกรรมขั้นนี้เป็นการแสดงออกที่เกิดจากความผูกพันที่มีต่อสังคม จนมีการยอมรับและแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อพฤติกรรมของผู้เรียนในขั้นนี้ที่ผู้เรียนได้พัฒนาหรือปรับปรุงสิ่งที่เขาเกิดความตระหนัก ให้อยู่ในภาวะที่เขาสามารถบังคับได้ หรือเป็นสิ่งที่เป็นอย่างแท้จริง การที่เรามีค่านิยมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น หมายถึงว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าต่อตัวเอง การให้ค่านิยมนี้เกิดจากประสบการณ์และการประเมินค่าของบุคคลนั่นเอง และขณะเดียวกันก็เป็นผลมาจากสังคมส่วนหนึ่งด้วย การเกิดค่านิยมนี้มีพฤติกรรมย่อยอีก 3 ประการ คือ

3.1 การยอมรับค่านิยม (Acceptance of a Value) เป็นการให้เหตุผลเพื่อรับรองคุณค่าสถานการณ์และสิ่งเร้าที่มีคุณค่าหรือความเชื่อ คุณลักษณะเด่นของพฤติกรรมด้านนี้คือผู้ที่มีความคงที่แน่นอนที่จะตอบสนองต่อความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3.2 การนิยมชมชอบในค่านิยม (Preference for a Value) พฤติกรรมด้านนี้จะเกิดขึ้นระหว่างการยอมรับค่านิยมกับการผูกมัดที่จะทำตามค่านิยมนั้นแสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้นกำลังเต็มใจผูกพันตนเองในการแสวงหาค่านั้น ๆ

3.3 การผูกมัดในค่านิยม (Commitment) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่มีความเชื่อถือ มีความแน่นอนจนเกือบจะเป็นผู้ที่มีค่านิยม แสดงให้เห็นถึงการยอมรับอย่างแน่นแฟ้นต่อความคิดบางอย่าง เช่น ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของกลุ่ม

4. การจัดคุณค่า (Organization) เมื่อบุคคลเกิดค่านิยมแล้ว มีความจำเป็นจะต้องจัดคุณค่าให้มึระบบและหาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม และกำหนดค่านิยมที่เด่นและสำคัญ การจัดคุณค่านี้แบ่งได้เป็น 2 ประการคือ

4.1 การสร้างแนวความคิดของค่านิยม (Conceptualization of Value) พฤติกรรมในขั้นนี้เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของค่านิยมกับสิ่งที่เขายึดถือหรือสิ่งที่กำลังจะยึดถือ

4.2 การจัดระบบของค่านิยม (Organization of Value System) ในขั้นนี้เป็นการนำเอาค่านิยมที่ยึดถือมาหาความสัมพันธ์ เพื่อสร้างเป็นลักษณะคงที่แน่นอน เพื่อจะนำมากำหนดแนวคิดหรือปรัชญาของชีวิต คล้าย ๆ กับการเกิดพฤติกรรมในการบูรณาการจากค่านิยม

5. การสร้างลักษณะนิสัยตามแบบค่านิยมที่ยึดถือ (Characterization by a Value or Value Complex) ในขั้นนี้เป็นการจัดค่านิยมที่มีอยู่แล้วเข้าด้วยกันเป็นลักษณะที่คงที่แน่นอน ค่านิยมที่ได้จากการจัดระบบนี้จะเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เป็นการปรับตัวให้เกิดการบูรณาการกับค่านิยมของความเชื่อ ความคิด ให้เกิดเป็นนิสัยประจำตัวของบุคคล บุคคลจะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ โดยมีผลมาจากค่านิยมที่รับเอาไว้ พฤติกรรมขั้นนี้มี 2 ประการคือ

5.1 การวางหลักทั่วไป (Generalized Set) พฤติกรรมในขั้นนี้จะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่จะช่วยให้บุคคลสามารถจัดลำดับเกี่ยวกับเรื่องราวของตนที่จะแสดงออกบางอย่าง พฤติกรรมนี้มีความสำคัญต่อบุคคลในการกำหนดหลักการทั่วไปของการแก้ปัญหาหรือควบคุมปัญหาต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับบุคคลนั้น

5.2 การแสดงลักษณะนิสัย (Characterization) พฤติกรรมนี้เป็นขั้นสูงสุดซึ่งแสดงให้เห็นหรือสังเกตได้โดยบุคคลอื่น การแสดงลักษณะนี้ค่อนข้างจะถาวร คือเป็นการสร้างลักษณะนิสัยที่รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างนำมาเป็นจุดใหญ่ที่สำคัญของลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ เช่น การมีความซื่อสัตย์ เป็นต้น

การกำหนดจุดประสงค์โดยทั่วไป ถ้ามีเฉพาะคำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวย่อมไม่ให้ความหมายที่สมบูรณ์ ไทเลอร์ (Davies. 1976 : 112 - 121 ; citing Tyler. 1949) เสนอว่า การที่จะทำให้มองเห็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนขึ้น ควรกำหนดในลักษณะที่จะช่วยให้มองเห็นแนวทางในการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ และแนะแนวทางในการเรียนรู้ได้ ใน 3 ลักษณะดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ในลักษณะที่ สนใจสิ่งที่จะเกิดกับผู้เรียนมากกว่าสิ่งที่ครูจะสอน

2. กำหนดจุดประสงค์โดยกล่าวถึงสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องกระทำได้ในเนื้อหาเหล่านั้น

3. กำหนดจุดประสงค์โดยใช้คำที่มีความหมายไม่กว้างเกินไป เช่น สามารถประเมินหลักฐานที่ปรากฏอยู่ ซึ่งมองเห็นขอบเขตของเนื้อหาที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ไทเลอร์ จึงเสนอวิธีที่มีประโยชน์มากที่สุดในการกำหนดจุดประสงค์โดยมีข้อมูล

2 ด้าน คือ

1. พฤติกรรม ประกอบด้วยชนิดของพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

2. เนื้อหา ประกอบด้วยเนื้อหาที่ต้องการให้พฤติกรรมได้แสดงออก
สรุปการกำหนดวัตถุประสงค์ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ควรกำหนดให้มีส่วนที่แสดงออกถึงพฤติกรรมของผู้เรียนและ เนื้อหาของสิ่งที่ต้องการสอนปรากฏอยู่ด้วย

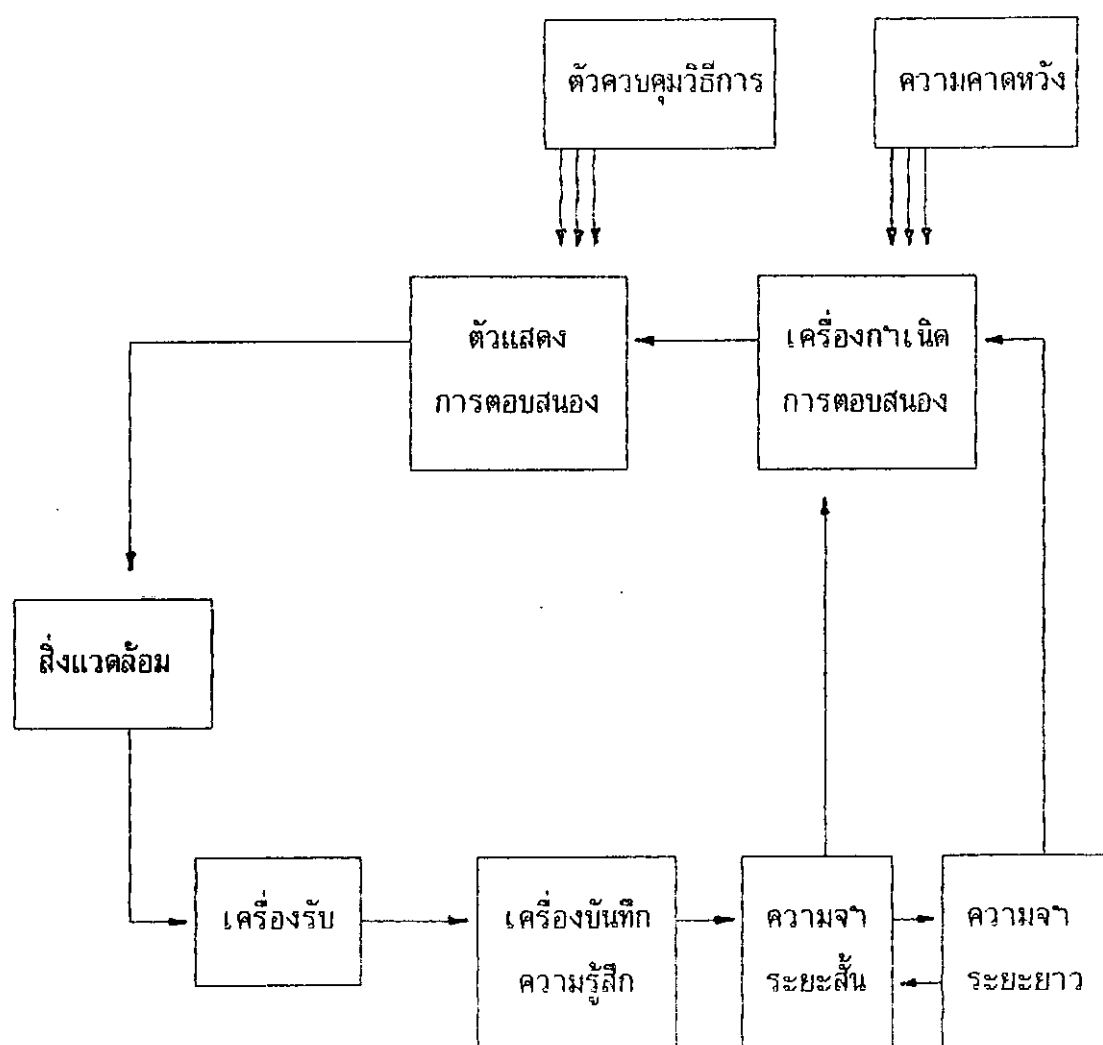
2. คำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมของผู้เรียนด้านจิตพิสัย ใช้หลักการของบลูม และกาเย ที่เสนอแนะคำที่แสดงออกถึงพฤติกรรมด้านจิตพิสัยดังที่ปรากฏข้างต้น

3. กำหนดจุดประสงค์ในลักษณะที่เป็น Job-Task และวิเคราะห์ให้เป็น Learning - Task

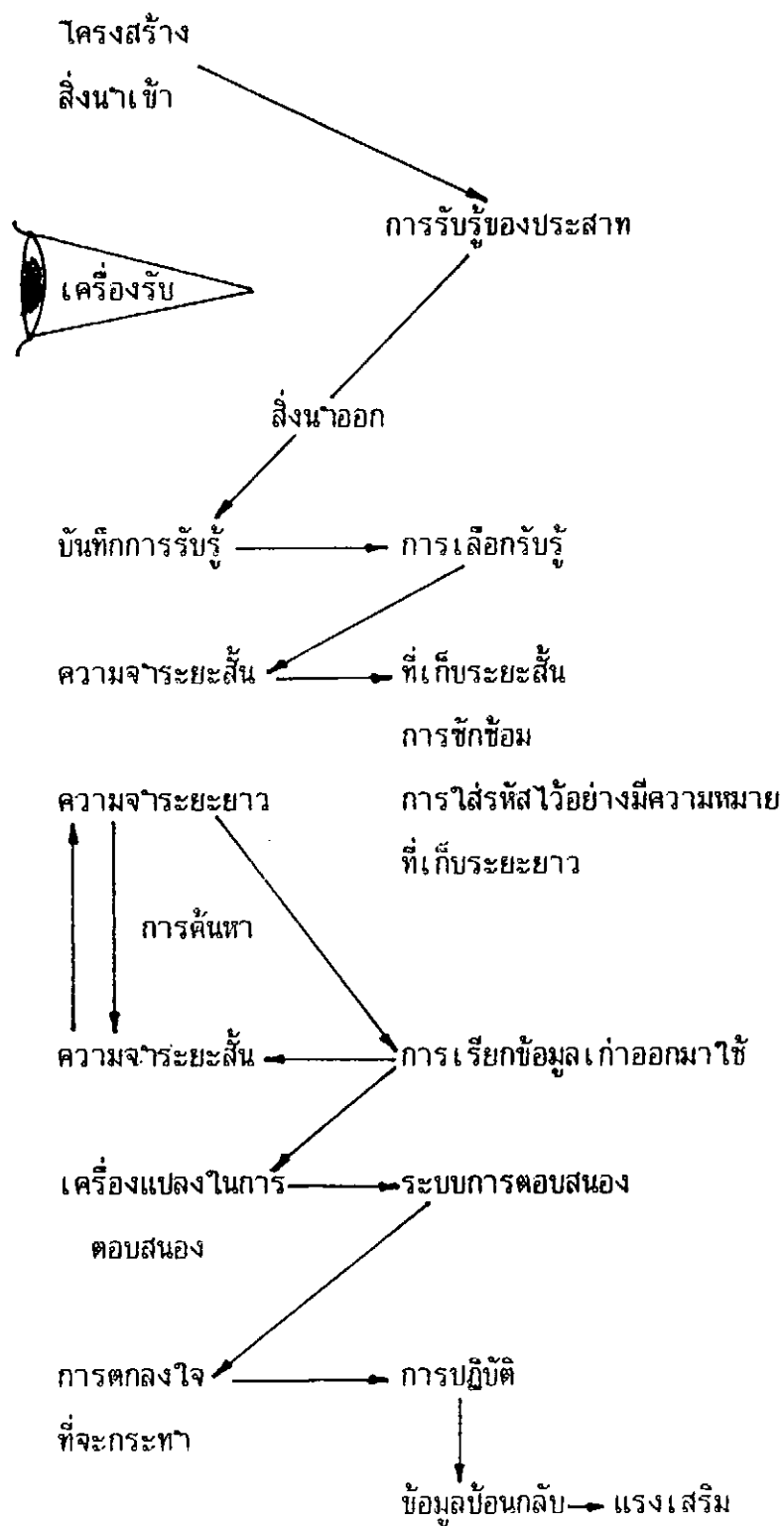
3. เหตุการณ์การสอนเพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพมนุษย์

เมื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้และวิเคราะห์ได้แล้วว่า ผลการเรียนรู้หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นเป็นสมรรถภาพใด ขึ้นต่อไปคือ การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลการเรียนรู้นั้น ซึ่งกาเยได้เสนอให้ใช้เหตุผลการสอน 9 เหตุการณ์ ในการวางแผน

การสอนในครั้งหนึ่ง ๆ โดยถือว่าเหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์ เป็นการจัดสภาพภายนอก (สภาพการสอน) ให้สอดคล้องกับสภาพภายใน (กระบวนการเรียนรู้ในสมองคน) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ในสมองของคนสามารถอธิบายได้โดยใช้ทฤษฎีรูปแบบกระบวนการจัดข้อมูล (Information - Processing Model) ที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้มีลำดับขั้นตอนอย่างไร (Gagné. 1985 : 70 - 78) ดังแสดงให้เห็นในภาพประกอบ 6 และภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 6 แสดงรูปแบบทฤษฎีการเรียนรู้โดยกระบวนการจัดข้อมูล

ภาพประกอบ 7 แสดงกระบวนการเรียนรู้โดยมีลึกลงเข้าและลึกลงออก จากโครงสร้าง
ของกระบวนการจัดข้อมูล

จากภาพประกอบ 6 และภาพประกอบ 7 แสดงให้เห็นถึงสภาพภายในสมองของมนุษย์ว่าเกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร การนำความรู้จากสิ่งที่ค้นพบนี้มาสัมพันธ์กับการจัดสภาพการเรียนการสอนในห้องเรียน โดยการพยายามจัดสภาพภายนอกให้สัมพันธ์กับกระบวนการเกิดการเรียนรู้จากสภาพภายใน เนื่องจากว่า ถ้าเราสามารถจัดสภาพภายนอกซึ่งในที่นี้เรียกว่า "เหตุการณ์การสอน" ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับกระบวนการเกิดการเรียนรู้ภายในได้แล้ว ก็มีโอกาสที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์การสอนกับกระบวนการเกิดการเรียนรู้ภายในดังแสดงให้เห็นในตาราง 3

ตาราง 3 แสดงเหตุการณ์การสอนที่สัมพันธ์กับกระบวนการเกิดการเรียนรู้ภายใน

กระบวนการการเรียนรู้ภายใน	เหตุการณ์การสอน
การรับรู้สัญญาณ	1. สร้างความสนใจ
ความคาดหวัง	2. แจ้งจุดประสงค์ของการเรียนให้กับผู้เรียน
เรียกข้อมูลเก่าออกมาจากหน่วยความจำ	3. ให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้พื้นฐานเดิม
เลือกการรับรู้	4. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
การใส่รหัสอย่างมีความหมาย	5. ให้แนวการเรียนรู้
การตอบสนอง	6. นักเรียนปฏิบัติ
การเสริมแรง	7. การให้ข้อมูลป้อนกลับ
เรียกข้อมูลเก่าและการเสริมแรง	8. ประเมินผลการปฏิบัติ
เรียกข้อมูลเก่าและนำข้อมูลเก่าออกมาใช้	9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน
ในสถานการณ์ใหม่	

จากตาราง 6 จะเห็นว่า ได้มีการจัดสภาพภายนอก (สภาพการสอน) ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพการเกิดการเรียนรู้ภายในของมนุษย์ ดังนั้น ถ้าสามารถจัดการสอนโดยใช้เหตุการณ์การสอนเหล่านี้ จะทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ในทุก ๆ

สมรรถภาพ แต่การที่จะจัดการเรียนการสอนให้บรรลุสมรรถภาพที่ต่างกัน ไม่สามารถใช้เทคนิคการสอนอย่างเดียวกันของเหตุการณ์ที่เหมือนกันในแต่ละสมรรถภาพได้ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละสมรรถภาพมีลักษณะที่แตกต่างกัน จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ ผลงานวิจัย ฯ ได้ข้อสรุปว่า การสอนให้บรรลุเป้าหมายในแต่ละสมรรถภาพควรใช้เทคนิคการสอนที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (Gagne. 1986 : 246 - 255)

3.1 การสร้างความสนใจ (Gaining Attention) เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจต่อบทเรียน โดยการให้นักเรียนต้นตัวต่อสิ่งเร้า ทำได้โดยการให้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การใช้สีหน้า การเปลี่ยนระดับเสียง หรือการกระตุ้นโดยสิ่งเร้าที่เป็นภาพหรือเสียงที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอน ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้เกิดสมรรถภาพใด การสร้างความสนใจไม่แตกต่างกันมากนัก

3.2 แจ้งจุดประสงค์ (Informing Learners of the Objectives) เมื่อผู้เรียนได้ทราบจุดประสงค์ของการสอน ทำให้นักเรียนคาดหวังได้ถูกต้องว่า เขาจะได้รับความรู้เรื่องอะไรในช่วงเวลาที่เรียน เป็นการใช้อย่างแรงจูงใจภายนอกที่ช่วยให้นักเรียนได้ผลดีขึ้น สิ่งนี้นักเรียนได้เรียนรู้สามารถยืนยันได้โดยการให้ข้อมูลย้อนกลับเมื่อการเรียนเสร็จสิ้นลง เทคนิคการแจ้งจุดประสงค์ในแต่ละสมรรถภาพจะแตกต่างกัน ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 แสดงเทคนิคการแจ้งจุดประสงค์ในสมรรถภาพการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

ผลการเรียนรู้	เทคนิคการสอน
ทักษะเชาวนปัญญา	สาธิตการประยุกต์ใช้มโนภาพ กฎ หรือขบวนการ
ยุทธศาสตร์การคิด	บรรยายหรือสาธิตยุทธศาสตร์นั้น ๆ
ข้อเท็จจริง	บรรยายว่าผู้เรียนจะได้ทราบเกี่ยวกับสิ่งใด
เจตคติ	ผู้เรียนจะได้รับการแจ้งภายหลัง
ทักษะการเคลื่อนไหว	สาธิตการกระทำที่คาดหวัง

3.3 ทบทวนประสบการณ์เดิม (Stimulating Recall of Prior Learning) เป็นการให้ผู้เรียนระลึกถึงสิ่งที่เคยเรียนมาแล้ว ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งใหม่ที่จะเรียนประสบการณ์เดิมที่ต้องระลึกถึงในแต่ละสมรรถภาพมีความแตกต่างกันดังแสดงใน

ตาราง 5

ตาราง 5 แสดงประสบการณ์เดิมที่จำเป็นในแต่ละสมรรถภาพ

ผลการเรียนรู้	เทคนิคการสอน
ทักษะเชาว์ปัญญา	ระลึกถึงกฎ มโนภาพที่ต้องรู้มาก่อน
ยุทธศาสตร์การคิด	ระลึกถึงกฎ มโนภาพอย่างง่ายที่ต้องรู้มาก่อน
ข้อเท็จจริง	ระลึกถึงความรู้ที่รวบรวมไว้ดีแล้ว
เจตคติ	ระลึกถึงสถานการณ์และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนระลึกถึงตัวแบบและคุณลักษณะของตัวแบบ
ทักษะการเคลื่อนไหว	ระลึกถึงทักษะย่อยที่เหมาะสม

3.4 กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ (Presenting The Stimulus)

เหตุการณ์ที่ 4 ในการสอนเป็นการเสนอสิ่งเร้าที่จำเป็นแก่ผู้เรียน อาจใช้สื่อทัศนูปกรณ์หรือสื่อการสอนใด ๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้การเรียนรู้ใหม่ที่น่าสนใจและชวนคิดตามการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละสมรรถภาพ จะมีลักษณะดังนี้คือ

ตาราง 6 แสดงการเสนอสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละสมรรถภาพ

ผลการเรียนรู้	เทคนิคการสอน
ทักษะเชาว์ปัญญา	วิเคราะห์จุดประสงค์ และสัญลักษณ์ที่สำคัญเพื่อให้เกิดมโนภาพหรือกฎ
ยุทธศาสตร์การคิด	บรรยายให้เห็นปัญหาและแสดงให้เห็นว่ามียุทธศาสตร์อะไรที่ทาสำเร็จได้
ข้อเท็จจริง	แสดงอุปกรณ์ที่เป็นสิ่งพิมพ์หรือการพูดข้อความกับกลุ่มคน
เจตคติ	ตัวแบบบรรยายสิ่งที่เป็นพฤติกรรมที่เลือกปฏิบัติ
ทักษะการเคลื่อนไหว	แสดงสถานการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นของทักษะ สาธิตให้เป็นส่วนย่อย ๆ

3.5 ให้แนวการเรียนรู้ (Providing Learning Guidance)

เหตุการณ์การสอนนี้เป็นการสนับสนุนขบวนการเรียนรู้ภายใน เป็นการทำให้สิ่งเร้ามีความหมายเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งสามารถทำได้โดย

3.5.1 ใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการสอนสิ่งที่ เป็น

นามธรรมหรือมโนภาพ

3.5.2 กระจำงความคิดแต่ละประเด็นโดยให้สัมพันธ์กับสิ่งที่มี

ความรู้อยู่แล้ว

เหตุการณ์การสอนนี้เป็นเหตุการณ์ที่ครูให้แนวทางการเรียนรู้แก่นักเรียนโดยวิธีการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสมรรถภาพแต่ละสมรรถภาพ ดังแสดงใน

ตาราง 7

ตาราง 7 แสดงการให้แนวการเรียนรู้ในสมรรถภาพที่ต่างกัน

ผลการเรียนรู้	เทคนิคการสอน
ทักษะเชาว์ปัญญา	ให้ตัวอย่างของมโนภาพหรือกฎที่เป็นรูปธรรม หลาย ๆ ชนิด
ยุทธศาสตร์การคิด	บรรยายให้ทราบถึงยุทธศาสตร์พร้อมทั้ง ยกตัวอย่าง
ข้อเท็จจริง	วิเคราะห์เนื้อหาให้ละเอียดโดยให้สัมพันธ์กับ ความรู้เดิมหรืออาจใช้จินตนาการ
เจตคติ	ตัวแบบบรรยายหรือสาธิตการกระทำตามด้วยให้ผู้ สังเกตเห็นว่าตัวแบบได้รับแรงเสริม
ทักษะการเคลื่อนไหว	การฝึกปฏิบัติต่อไป

3.6 นักเรียนรู้ปฏิบัติ (Eliciting Performance) เป็นเหตุการณ์ที่สมรรถภาพใหม่จะสะสมไว้ในความจำระยะยาว ผู้เรียนสาธิตให้เห็นสมรรถภาพใหม่ที่ตนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งอาจใช้วิธีการพูด เขียน บอก การปฏิบัติให้ดู การแสดงออกด้านการปฏิบัติ อาจทำได้โดยให้นักเรียนเลือกสถานการณ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน (อาจใช้แบบสอบถามก็ได้)

3.7 การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Providing Feedback) เมื่อนักเรียนได้แสดงพฤติกรรมแล้ว จะต้องมีการสื่อสารให้นักเรียนทราบถึงความถูกต้องและระดับของความถูกต้องจากการปฏิบัติ ซึ่งสามารถทำได้หลายทาง เช่น การผงกศีรษะ การยิ้ม หรือการเลียบตามอง บางครั้งการให้ข้อมูลย้อนกลับไม่จำเป็นต้องได้รับจากสถานการณ์ภายนอก แต่อาจเกิดจากการที่นักเรียนปฏิบัติได้ถูกต้อง เช่น การทำสมาธิให้มีสมาธิ เมื่อนักเรียนสามารถคลุมนการให้ลงตัวได้ก็เป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับไปในตัวเอง

3.8 ประเมินผลการเรียนรู้ (Assessing Performance) พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นการกระทำของผู้เรียนเพียงครั้งเดียว จึงยังไม่แน่ใจว่าเป็นพฤติกรรมที่มีความคงที่ที่จะต้องมีการกระทำซ้ำ การประเมินอาจใช้ "การทดสอบ" ซึ่งจะทบทวนที่ 2 อย่าง คือ

เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นมีความคงที่ และเป็นการเพิ่มการปฏิบัติ ทาในสิ่งที่ได้เรียนรู้ทำให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

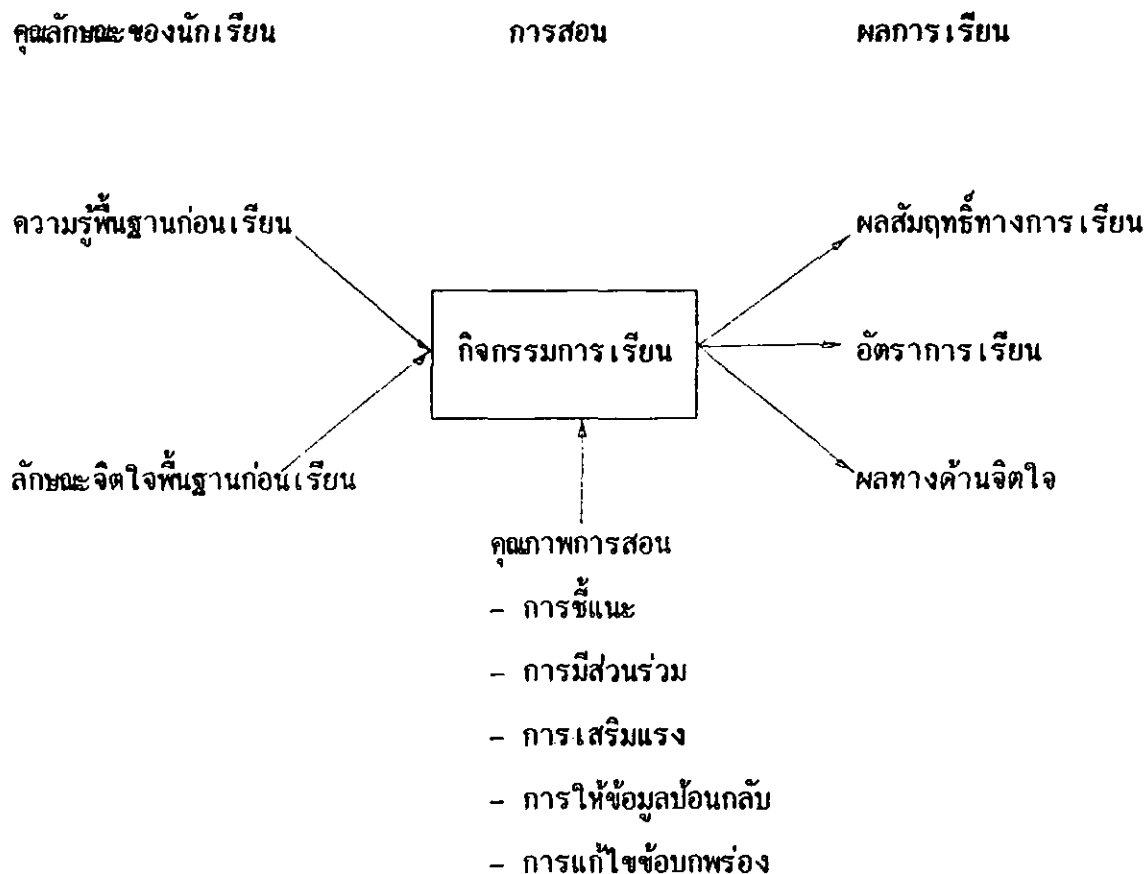
วิธีการประเมินอาจใช้วิธีการอย่างอื่นได้อีก เช่น การสังเกต การสำรวจ พฤติกรรมแล้วบันทึก การตรวจผลงานของนักเรียน เป็นต้น

3.9 ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน (Enhancing Retention and Transfer) สิ่งที่ทำให้การเรียนรู้มีความคงที่อยู่นาน คือ การเก็บสิ่งนั้นไว้ได้นานมากขึ้น และการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นกับปัญหาใหม่

เหตุการณ์การสอนนี้สามารถทำได้โดย การเพิ่มเวลาในการฝึกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลทำให้จำได้นานขึ้น ซึ่งใช้ได้กับสมรรถภาพข้อเท็จจริง ทักษะเขาวนปัญญา และทักษะการเคลื่อนไหว วิธีการอื่นที่สามารถทำได้ เช่น การที่ครูสรุปเน้น การให้การบ้าน ให้ทำรายงาน สรุปย่อๆ หรือให้นักเรียนหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากความรู้ที่ได้เรียนในชั้นเรียน

เหตุการณ์สอน 9 เหตุการณ์ถือเสมือนว่าเป็นการวางแผนการสอน ซึ่งเป็นการจัดสถานการณ์ภายนอกเพื่อสนับสนุนให้เกิดสมรรถภาพนั้น ๆ มากที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่การสร้าง ความสนใจ เรื่อยไปจนถึงเหตุการณ์สุดท้าย ซึ่งเหตุการณ์การสอนที่กำหนดไว้ไม่จำเป็นต้องดำเนินการเรียงลำดับตั้งแต่เหตุการณ์แรกจนถึงเหตุการณ์สุดท้าย (Gagné. 1985 : 316)

ถึงแม้ว่าการใช้เหตุการณ์การสอน 9 เหตุการณ์เพื่อนำมาวางแผนในการจัดการเรียนการสอนที่กาเยได้เสนอไว้ โดยได้แนวคิดมาจากการจัดสภาพภายนอกให้สอดคล้องกับการเกิดการเรียนรู้ของสภาพภายในตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ตาม แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน เช่น บลูม (Bloom. 1976 : 11, 108 - 138) ได้กล่าวถึงรูปแบบทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนว่ามีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ คุณลักษณะของนักเรียน การสอน และผลการเรียน ดังภาพประกอบ 9

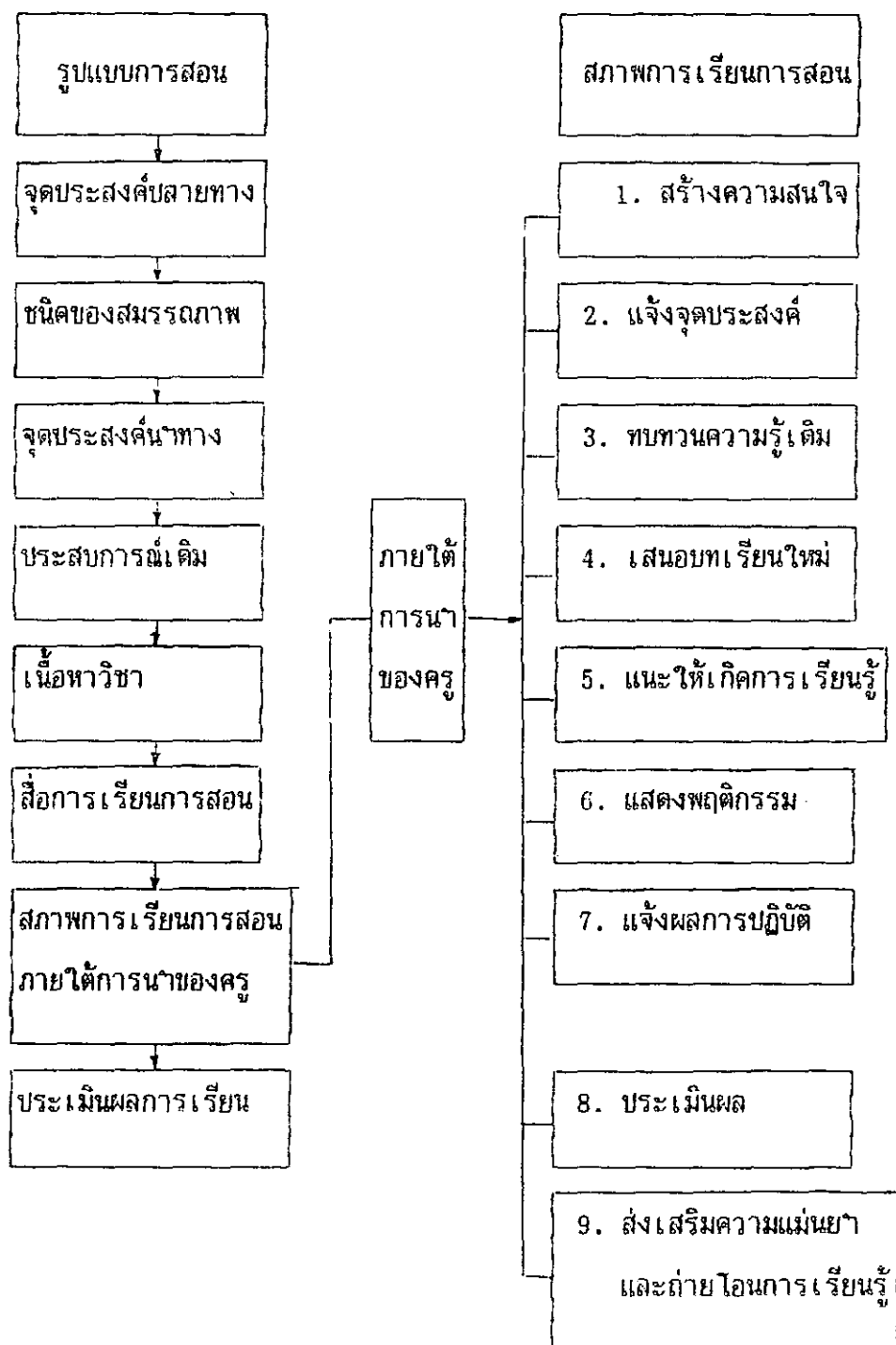
ภาพประกอบ 8 รูปแบบของทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนของบลูม

จากภาพประกอบ 8 จะเห็นว่า คุณภาพของการสอนของครูจะมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยตรง บลูมเสนอว่า ในส่วนนี้จะประกอบด้วยไปด้วย การชี้แนะ ซึ่งหมายถึง การบอกจุดมุ่งหมายของการเรียนในครั้งหนึ่ง ๆ ให้นักเรียนได้ทราบก่อนเริ่มบทเรียน การให้นักเรียนมีส่วนร่วม หมายถึง การให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการด้วยการเสริมแรง หมายถึง การชมเชย สนับสนุนความคิดของผู้เรียน หรือการตำหนิในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการแก้ไขข้อบกพร่อง เป็นการแจ้งให้นักเรียนทราบว่าแต่ละคนบรรลุผลการเรียนรู้หรือไม่ และการแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน โดยพิจารณาจากการให้ข้อมูลย้อนกลับ

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบด้านกระบวนการการเรียนการสอน ในส่วนที่เป็นกิจกรรมนักเรียน จะหมายถึงสิ่งที่นักเรียนกระทำในกระบวนการเรียนการสอน เช่น พังครุอธิบาย ชักถามปัญหา ตอบคำถาม อภิปรายปัญหา กิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมที่นักเรียนต่างคนต่างทำร่วมกันทำเป็นกลุ่มย่อย หรือเป็นกิจกรรมของชั้นเรียน

จากการศึกษารูปแบบของผลการเรียนในโรงเรียนของบุญชม ศรีสะอาด (2524 : 19) ดังภาพประกอบ 9 จะเห็นว่า ผลการเรียนจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 5 ประการ คือ องค์ประกอบด้านนักเรียน พื้นฐานครอบครัว องค์ประกอบด้านครู บรรยากาศในชั้นเรียน และการจัดระบบคุณภาพของการสอนเป็นองค์ประกอบย่อยในองค์ประกอบด้านครู ซึ่ง บุญชม ได้อธิบายว่า หมายถึง การสอนที่ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ ที่อำนวยความสะดวกของการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น ความสามารถในการเสนอทบทวนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีความรอบรู้ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม การให้สิ่งเสริมแรงที่สอดคล้องกับผู้เรียน การค้นหา ข้อมูลย้อนกลับ และแก้ไขข้อบกพร่อง การให้คำแนะนำเพิ่มเติมจากในชั้นเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนกับการสอนตามคู่มือครู ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการสอนตามคู่มือครู

การฝึกตามคู่มือแนวการสอนของ คู่มือครู	การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริม ลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน
ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นที่ 2 ขั้นแจ้งจุดประสงค์ ขั้นที่ 3 ขั้นทบทวนความรู้เดิม ขั้นที่ 4 ขั้นเสนอทริคเรียนใหม่ ขั้นที่ 5 ขั้นแนะให้เกิดการเรียนรู้ ขั้นที่ 6 - 7 ขั้นแสดงพฤติกรรมและ แจ้งผลการปฏิบัติ ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผล ขั้นที่ 9 ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและ ถ่ายโอนการเรียนรู้	ขั้นที่ 1 ขั้นนำ ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติกิจกรรม มีขั้นตอน ดังนี้ 2.1 การสร้างความตระหนักด้วย กิจในอริยสัจ 2.2 การให้ตัวแบบ 2.3 การปรับพฤติกรรม 2.4 การควบคุมตนเอง ขั้นที่ 3 ขั้นการวัดและประเมินผล

ภาพประกอบ 8 แผนภูมิเปรียบเทียบขั้นตอนการฝึกตามคู่มือแนวการสอนของคู่มือครู และการฝึก
โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนสูงขึ้นหรือไม่ และจะสามารถพัฒนาความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาให้เกิดกับนักเรียนสูงขึ้นหรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยจะส่งผลให้การพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่ศึกษาถึงผลของการสอนที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก มีผู้วิจัยน้อย ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะใช้ชุดกิจกรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัยการเป็นพุทธศาสนิกชน เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก และพัฒนาความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา โดยใช้คาบเวลาที่ใช้สอนจริงในหลักสูตร

สันทัต สีนุพันธ์ประทุม (2523) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้น ม.ศ.4 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชัยภูมิ ปีการศึกษา 2522 จำนวน 571 คน พบว่า ความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฝ่ายวิจัยทดลองนวัตกรรมทางการศึกษา กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ทำการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม

(กรมวิชาการ. 2525 : 27 - 29) โดยใช้วิธีการสอนรูปแบบคือ

1. วิธีเสริมสร้างทัศนคติ (มีตุษฎี แก้วกาเนต เป็นผู้ควบคุม)
2. วิธีปรับพฤติกรรม (มีสมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต เป็นผู้ควบคุม)

กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อย่างละ 8 โรงเรียน โดยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านค่านิยมกลุ่มทดลองให้ผลดีกว่ากลุ่มควบคุมทุกตัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความเมตตากรุณาเพิ่มมากกว่ากลุ่มควบคุม ด้วยระดับความเชื่อมั่น 99.9% มีความซื่อสัตย์สุจริตเพิ่มขึ้นในระดับความเชื่อมั่น 95% จากการสังเกตระหว่างสอนนักเรียนกลุ่มควบคุมทั้งสองระดับ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การใฝ่หาสัจธรรม เมื่อเปรียบเทียบจริยธรรมก่อนทดลองแล้ว กลุ่มควบคุมมี

พฤติกรรมลดลงจากการสังเกตในชั้นประถมศึกษาพบว่า ใช้วิธีปรับพฤติกรรมได้ดีกว่าชั้นมัธยมศึกษา แต่ชั้นมัธยมศึกษาใช้ได้ทั้งสองวิธี

ภรณ์ อินทสร (2526) ทำการศึกษาการใช้วิธีควบคุมตนเอง ปรับพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 24 คน พฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียน ได้แก่ พฤติกรรมมองครูและอุปกรณ์ที่ครูใช้ มองครูเมื่อครูถาม และมองเพื่อนที่ตอบคำถามครู มองครูหรือเพื่อนเขียนบนกระดาน ดูหนังสือตามขณะที่ครูหรือเพื่อนอ่าน มองเพื่อนที่ออกมารายงานหรือเล่าเรื่องหน้าห้อง ทำงานตามที่ครูสั่ง และถามคำถามครูด้วยการยกมือหรือเดินไปตามเมื่อมีปัญหา พบว่า การใช้วิธีควบคุมตนเองสามารถเพิ่มพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนกับนักเรียนได้

ประติษฐ์ เอกทัศน์ (2527) โดยใช้ผลการบำบัดแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ที่มีต่อพฤติกรรมไม่เอาใจใส่การเรียนในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 10 คน พฤติกรรมไม่เอาใจใส่ ได้แก่ พฤติกรรมการเล่นกับตนเองหรือวัสดุอื่น การแหย่เพื่อนเล่น คุยกับเพื่อน พูบหน้าลงกับโต๊ะ ไม่ทำงานตามที่ครูสั่ง ผลการทดลองปรากฏว่า การให้การบำบัดแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์สามารถลดพฤติกรรมไม่เอาใจใส่การเรียนในชั้นเรียนของนักเรียนได้

รายงานการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปรับพฤติกรรมโดยการวางเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning) ที่ใช้เวลาว่างเป็นตัวเสริมแรง การใช้อิทธิพลเพื่อนร่วมกับเวลาว่างเป็นตัวเสริมแรง การปรับพฤติกรรมโดยการใช้วิธีควบคุมตนเอง และวิธีการบำบัดแบบพิจารณาเหตุผล และอารมณ์ เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถเสริมพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนได้

ธำรงค์ น่วมศิริ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การทดลองใช้ข่าวหนังสือพิมพ์ สร้างเป็นสถานการณ์จำลองในการสอนจริยศึกษาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้เวลาในการสอนกลุ่มละ 36 คาบ คาบละ 20 นาที เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองได้ทำการทดสอบผู้เรียนด้วยแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม และประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งใช้เวลาสังเกตนับจากวันเสร็จสิ้นการทดลองสอนเป็นเวลา 2 สัปดาห์ พบว่า ผู้เรียนที่เรียนโดยใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลอง มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรม

เชิงจริยธรรม แตกต่างกันกับผู้เรียนที่เรียนจากแผนการสอนของกรมวิชาการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ .01 ตามลำดับ ทั้งนี้โดยคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

อรอนงค์ สุวรรณกุล (2528) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนาสำหรับเด็กในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อหาวิธีการสอนพุทธศาสนาสำหรับเด็กที่ได้ผลดี โดยมีสมมติฐานว่าวิธีสอนแบบใช้ชุดการเรียนการสอนให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนาสูงกว่าวิธีสอนแบบไม่ใช้ชุดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้น ป.3 โรงเรียนพลร่มอนุสรณ์ จังหวัดลพบุรี และโรงเรียนจังหวัดทหารบก ลพบุรีผลของการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานของการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ นักเรียนกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียนการสอนมีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนา ด้านสติปัญญาสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ชุดการเรียนการสอน

ทัตติมา ระเบียบดี (2529 : 17) พบว่า การใช้แม่แบบเป็นสไลด์การ์ตูน ที่มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกมีเหตุผล ไม่คล้อยตามผู้อื่น พึ่งตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเอง และจะเป็นตัวที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้นกับผู้สังเกตได้

ชมพูนุช ศรีมุกดา (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ระหว่างนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดวงเดือน พันธุมนาวัน และคนอื่น ๆ (2533 : 16) ยังได้กล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อถ่ายทอดทางศาสนาแก่เยาวชนว่าอาจกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน วิธีแรกคือ การพูดอบรมสั่งสอนเด็กในเรื่องศาสนาโดยตรง วิธีที่สองคือ การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กในการนับถือศาสนา และวิธีที่สามคือ การส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตามหลักศาสนา และให้รางวัลหรือให้การสนับสนุนเมื่อเด็กกระทำตามที่ต้องการ วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งสามแบบนี้จะให้ผลแตกต่างกันไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ดวงเดือน พันธุมนาวัน ได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า ถ้าฝึกเด็กให้กระทำและให้แรงเสริมจะเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัย และพฤติกรรมที่ได้ผลมากที่สุด รองลงมา

คือ การทำให้เด็กดูเป็นแบบอย่าง ส่วนการพูดอบรมสั่งสอนโดยตรงอาจได้ผลน้อย โดยเฉพาะถ้าผู้ใหญ่ผู้ให้การอบรมไม่ได้กระทำตามอย่างทีผู้สั่งสอนไว้หรือกระทำในทางตรงข้าม

วันชัย มีกลาง (2530) ได้ศึกษาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบเจตคติ พบว่า ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติตาม และการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดามีความสัมพันธ์กันทางบวก ยกเว้น ความรู้ความเข้าใจกับการได้รับการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดาที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สมคิด ชันทอง (2530) ได้สร้างชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพ วิชาสังคมศึกษา ส 606 เรื่อง "ศาสนาพุทธ" สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดการสอน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย จำนวน 90 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ คือ ชุดการสอน จำนวน 1 ชุด 7 หน่วยการสอน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินผลสำหรับผู้มีประสบการณ์ แบบประเมินความคิดเห็นของนักเรียนต่อชุดการสอน พบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 แสดงว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นนี้มีประสิทธิภาพช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุดการสอนอยู่ในระดับมีความเหมาะสมมาก

ศักดิ์ศรี ปานะกุล (2530) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบผลของการสอนวิชาพระพุทธศาสนา 3 วิธี คือ การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพ การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพและองค์ประกอบทางจิตวิทยาและการพัฒนาจริยธรรม และการสอนตามคู่มือครูในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ทศนคติต่อพุทธศาสนา ความสนใจในวิชาพระพุทธศาสนา แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในวิชาพระพุทธศาสนา มโนภาพเกี่ยวกับตนเองในวิชาพระพุทธศาสนา และพฤติกรรมทางคุณธรรมของผู้เรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนที่ได้รับทั้งการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพและองค์ประกอบทางจิตวิทยาและการพัฒนาจริยธรรม และนักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ทศนคติต่อพุทธศาสนา ความสนใจในวิชาพระพุทธศาสนา มโนภาพเกี่ยวกับตนเองในวิชาพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมทางคุณธรรมแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและคะแนนของทั้ง 3 กลุ่มที่วัดหลังการสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมบัญญัติ ศรีภักคนานท์ (2534) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์และหาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์กับความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์กับชุดกิจกรรมซ่อมแปลงสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 48 คน กลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ กลุ่มทดลองที่ 2 เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมซ่อมแปลงสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์กับชุดกิจกรรมซ่อมแปลงสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์มีความสามารถในการสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ ความคิดยืดหยุ่นทางวิทยาศาสตร์และความคิดริเริ่มทางวิทยาศาสตร์แตกต่างกัน ความสามารถในการสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์กับความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์และที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมซ่อมแปลงสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์มีความสัมพันธ์กัน

ปาริชาติ โชคพิพัฒน์ (2538) พบว่า การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมกับการฝึกตามโครงการการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมกับการฝึกตามคู่มือครู และการฝึกตามโครงการกับการฝึกตามคู่มือครูทำให้ทักษะทางสังคมด้านความสามารถในการทำงานกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทิฆัมพร สุภาพ (2534 : 108) ได้ทำการวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏในกิจกรรมนักเรียน ทั้งกิจกรรมบังคับ และกิจกรรมอื่น ๆ มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏในบางกิจกรรม คือ ความกตัญญูต่อเวที ความมั่งคั่ง ประหยัด ความยุติธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสัจจะ และความจริงใจ ความมีสติรู้ผิดชอบชั่วดี ความอดทน อดกลั้น การรู้จักประมาณตน การไม่เบียดเบียนกัน ความมีสัมมาคารวะ และการส่งเสริมคนทำความดี ซึ่งเป็นเพราะจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมนักเรียน ในส่วนของการเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย กล่าวได้ว่า ให้ความรู้รับผิดชอบ มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงทำให้การจัดกิจกรรมนักเรียนมุ่งเน้นในด้านความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการปลูกฝังคุณลักษณะทางจริยธรรมในด้านอื่น ๆ จึงมีความสำคัญน้อยลงไป

งานวิจัยในต่างประเทศ

ฮาน และคนอื่น ๆ (Psychology Today : A Introduction. 1972 : 149; citing Haan and others. 1969) ได้ศึกษาพฤติกรรมของนิสิตที่เข้าร่วมขบวนการเรียกร้องทางสังคม และการเมืองซึ่งมีระดับจริยธรรมต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ถูกวิจัยที่มีระดับจริยธรรมเหนือกฎเกณฑ์นั้นเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องทางการเมืองถึง 80% ส่วนนิสิตที่มีระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์จะเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องทางการเมืองเพียง 10% เท่านั้น จึงสรุปได้ว่า ผู้ที่มีระดับจริยธรรมสูงนั้นจะสามารถควบคุมตนเองได้ในการแสดงพฤติกรรม

ซิมมอนส์ และวาสิค (Simmon and Wasik. 1976 : 14, 322 - 332) ทำการศึกษาการใช้อิทธิพลกลุ่มเพื่อนร่วมกับเวลาว่างเป็นตัวเสริมแรงในการเพิ่มพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนกับนักเรียนเกรด 3 จำนวน 5 คน และนักเรียนเกรด 1 จำนวน 6 คน ที่มีพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนน้อย โดยให้นักเรียนกลุ่มนี้ทำแบบสอบถามสังคมมิติ เพื่อจัดที่นั่งให้นั่งกับเพื่อนที่ชอบพอ และมีพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียน กำหนดให้นักเรียนอื่นที่นั่งใกล้ช่วยเหลือนักเรียนที่มีพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนน้อย และให้เวลาว่างเป็นแรงเสริมเมื่อนักเรียนทั้งกลุ่มทำงานเสร็จ ผลปรากฏว่า ความช่วยเหลือของเพื่อนที่ชอบพอ นั่งใกล้ และมีพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนมีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมการตั้งใจเรียนในห้องเรียนของนักเรียนเกรด 3 และนักเรียนเกรด 1

สกิลแมน (Skillman. 1959 : 1958) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนกับผลสำเร็จทางการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยปี 1958" กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นปีที่ 3 โรงเรียนราษฎร์ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามโรงเรียน ในกรุงโตเกียว ประเทศไทยปี 1958 ซึ่งมีกิจกรรมนอกห้องเรียนแบ่งเป็น 4 ชนิด คือ สภานักเรียน และกรรมการชั้น ชุมนุมทางการศึกษา ชุมนุมหนังสือพิมพ์ละคร ดนตรี และชุมนุมผู้สนใจสิ่งพิเศษต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างมีนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียน 123 คน ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเลย 94 คน และสุ่มตัวอย่างนักเรียนอีก 19 คน จากทุกโรงเรียนมาเปรียบเทียบกันเป็นคู่ ๆ ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนกับการไม่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเลือกนักเรียนที่มีระดับสติปัญญา อายุ จำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียน และฐานะทางครอบครัวเท่าเทียมกัน พบว่า ผลการเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนจะสูงกว่าผู้ที่ไม่ร่วมกิจกรรม

สตีร์วอลท์ (Stierwalt. 1966 : 4057-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ของกิจกรรมในโรงเรียนกับความสำเร็จในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษากับชนิดของกิจกรรม นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจแตกต่างกัน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนจำนวน 365 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 11 แห่ง ในโอกลาโฮมาซิตี โดยใช้แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ของแคลิฟอร์เนีย เป็นเครื่องมือพบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม และหลังเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว นักเรียนมีคะแนนแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะแนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมจะมากกว่าคะแนนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมก็ตาม ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่า ความแตกต่างในผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานั้นมีสาเหตุมาจากการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนั้นยังพบว่า ชนิดของกิจกรรม ซึ่งนักเรียนมีส่วนร่วม ไม่มีผลต่อสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน แต่เมื่อเปรียบเทียบฐานะทางสังคมเศรษฐกิจของนักเรียนแล้วพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามีความแตกต่างกันมาก

มอลแฟร์ (Maulfair. 1974 : 4717) ได้ศึกษาบุคลิกภาพของเยาวชนเกรที่ ไม่เคยหนีโรงเรียน เปรียบเทียบกับเยาวชนทั่วไปที่เคยหนีเรียน และไม่เคยหนีเรียน ผลปรากฏว่า ในด้านทัศนคตินั้น เยาวชนที่ไม่เคยหนีโรงเรียนมีทัศนคติเป็นไปในทางบวก เยาวชนที่เคยหนีเรียน และเยาวชนเกรมีทัศนคติเป็นไปในทางลบ จากผลการศึกษาพบอีกว่า เยาวชนที่ไม่เคยหนีโรงเรียนมีความรู้สึกชอบโรงเรียน เห็นว่าโรงเรียนมีความจำเป็นต่อตน พยายามกระทำดี อยู่ตลอดเวลา ให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี สำหรับเยาวชนเกรที่ไม่เคยหนีโรงเรียน และที่เคยหนีโรงเรียน จะมีความรู้สึกไม่ชอบโรงเรียน ทั้ง ๆ ที่ตระหนักว่าโรงเรียนมีความจำเป็นต่อตน เยาวชนกลุ่มนี้จะไม่พยายามกระทำความดี ไม่ให้ความร่วมมือทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

ความล้มเหลวที่เด็กได้รับจากโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นผลมาจากการสื่อสารของครูขาดประสิทธิภาพ หรือการขาดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างนักเรียนกับนักเรียนก็ตาม จะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในเด็ก

มีค (Meeks. 1972 : 4295 - 4296-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวิธีสอนแบบใช้ชุดการสอนกับวิธีสอนแบบธรรมดา ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนโดยใช้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพมากกว่าการสอนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในกลุ่มทดลองทุกคน โดยทำการสำรวจทั้งก่อนการสอนโดยใช้ชุด

การสอนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จึงสรุปได้ว่าการสอนโดยใช้ชุดการสอนจะดีกว่าการสอนแบบ
ธรรมดา

แมคคอมแมน (McColeman. 1975 : 109-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์
ระหว่างชุดการสอนกับความชอบในการเรียนวิชาสังคมศึกษา การดำเนินการวิจัยได้แบ่งนักเรียน
ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองเรียนด้วยชุดการสอน และกลุ่มควบคุมเรียนด้วยชุดการสอน
ประกอบการอภิปรายกลุ่มย่อย ผลการวิจัยพบว่า ความชอบในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของกลุ่ม
ควบคุม และกลุ่มทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แอนเดอร์สัน (Anderson. 1982 : 4795-A) ได้สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
ในระดับเตรียมประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการสอนแบบบรรยาย ผลการวิจัย
พบว่า มีความแตกต่างกันในด้านเจตคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา และผู้สอนส่วนมากชอบชุดการสอนที่
เรียนรู้ด้วยตนเอง

จะเห็นว่าชุดการเรียนรู้ และชุดกิจกรรมมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมี
คุณค่าต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก การนำชุดกิจกรรมมาใช้ในการเรียนการสอนเป็นการ
สอดคล้องกับนโยบายการศึกษา ที่ต้องการให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และให้เด็กเป็น
ศูนย์กลางแทนครู ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำชุดกิจกรรมมา เพื่อฝึกทักษะการศึกษาค้นคว้าให้กับนักเรียน

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชา
พระพุทธศาสนาด้วยการฝึก โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน
กับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครูแตกต่างกัน

2. ความรู้สึที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชา
พระพุทธศาสนาด้วยการฝึก โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน
กับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครูแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ
3. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ
4. การดำเนินการทดลอง
5. การวิเคราะห์การทดลอง
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 7 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 286 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 80 คน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. จากประชากร 7 ห้องเรียน ซึ่งจัดห้องเรียนแบบคละกัน ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มห้องเรียนมา 2 ห้องเรียนโดยวิธีการจับฉลาก
2. นำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียนจำนวน 80 คน มาคละกันแล้วจับฉลาก เพื่อสุ่มเข้ากลุ่มโดยจัดเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 40 คน
3. ผู้วิจัยจับฉลากอีกครั้ง เพื่อเลือกว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง จำนวน 40 คน ได้รับการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

กลุ่มควบคุม จำนวน 40 คน ได้รับการฝึกตามคู่มือครู

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้ากระทำในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ ๆ ละ 50 นาที

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นเนื้อหาเรื่องหลักธรรมทางพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธ ในหนังสือแบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 ของ กระทรวงศึกษาธิการ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน
2. แผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา และหน้าที่

ชาวพุทธแบ่งเป็น

- 2.1 แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็น

พุทธศาสนิกชน

- 2.2 แผนการสอนตามคู่มือครู

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน
4. แบบวัดความรู้สึกรักที่มีต่อพุทธศาสนา

3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

1. แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

1.1 ศึกษาหลักสูตร ความมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแผนการสอน

1.2 เลือกเนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการทดลอง ได้แก่ เนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 ดังต่อไปนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหน้าที่ชาวพุทธ

1.3 จากคำอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้แล้วสร้างแผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย จำนวน 16 คาบ

1.4 การสร้างชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ศึกษารายละเอียดหลักการ และวิธีการสร้างชุดกิจกรรมของ ทิศนา แบนมณี และคนอื่น ๆ (2532 : 161 - 163) และนิรมล ศตวุฒิ (2526 : 142) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างชุดกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม ประกอบด้วยหมายเลขกิจกรรม ชื่อกิจกรรม และเวลาที่ใช้
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรม และการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
3. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุเป้าหมายที่จะให้เกิดขึ้นหลังจากนักเรียนทำชุดกิจกรรมนั้นจบลงแล้ว
4. แนวคิดที่ควรรู้ เป็นส่วนที่ระบุสาระสำคัญที่นักเรียนจะได้จากชุดกิจกรรมนั้น
5. การประเมินตนเองก่อนเรียน
6. การดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุวิธีฝึกกิจกรรม เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้เตรียมความพร้อมของนักเรียน ตั้งแต่อธิบายวิธีใช้ชุดกิจกรรม การให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรม
7. การประเมินผล เป็นส่วนที่ระบุให้นักเรียนได้ประเมินความรู้ความสามารถ และการปฏิบัติกิจกรรม

1.5 นำชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ให้นักเรียนตรวจสอบเกี่ยวกับความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาและ กิจกรรมในชุดกิจกรรมความต่อเนื่องของบทเรียน

1.6 นำชุดกิจกรรมไปทดลองรายบุคคลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มทดลอง เพื่อดูความเหมาะสมของกิจกรรม เวลาที่ใช้พร้อมทั้งบันทึกปัญหาต่าง ๆ ว่า นักเรียนเข้าใจในสิ่งที่ต้องการให้ทำในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน แล้วนำมาปรับปรุง

1.7 ทดลองรายการกลุ่มกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มทดลอง จำนวน 5 คน บันทึกปัญหาข้อบกพร่องเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง

1.8 ทดลองภาคสนามกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มทดลอง จำนวน 5 คน แล้วนำปัญหาที่พบมาปรับปรุง กรอบที่นักเรียนทำผิดเกินร้อยละ 50

1.9 นำที่แก้ไขในข้อ 1.8 ไปทดลองใช้กับนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และไม่ใช่ นักเรียนในข้อ 1.8 จำนวน 20 คน เพื่อหาคุณภาพของชุดกิจกรรม โดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ตัวเลข 80 ตัวแรก คะแนนเฉลี่ยเป็นร้อยละของผลสอบจากการทำแบบทดสอบย่อยของนักเรียนทั้งหมดหลังจากที่เรียนบทเรียนแล้ว ตัวเลข 80 ตัวหลัง หมายถึงคะแนนเฉลี่ยเป็นร้อยละของนักเรียนที่ตอบ แบบทดสอบย่อยได้ถูก

1.10 นำชุดกิจกรรมที่ผ่านเกณฑ์การหาคุณภาพไปใช้ทดลองจริงต่อไป

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน
ดำเนินการสร้างตามลำดับขั้นดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมาย และเนื้อหาเรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธ จากหนังสือหลักสูตร คู่มือครู และหนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2. สร้างแผนการสอน จำนวน 16 คาบ ประกอบด้วย ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์ของกิจกรรม เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ การเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล

กิจกรรมการเรียนการสอนในแผนการสอนทั้ง 2 แบบ ดำเนินการดังนี้

2.1 แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

2.1.1 ขั้นนำ เป็นขั้นที่ครูแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

2.1.2 ขั้นปฏิบัติกิจกรรม เป็นขั้นที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน คือขั้นสร้างความตระหนักด้วยกิจในอริยสัจ ขั้นให้ตัวแบบ ขั้นปฏิบัติกรรม และขั้นควบคุมตนเอง

2.1.3 ขั้นวัด และประเมินผล เป็นขั้นตรวจชุดกิจกรรม แบบสำรวจ และแบบบันทึกพฤติกรรม

2. แผนการสอนตามคู่มือครู

2.1 ศึกษาหลักสูตรวิชาพุทธศาสนา ความมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของวิชาพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแผนการสอน

2.2 จากอธิบายรายวิชา และจุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นจุดประสงค์ปลายทางและจุดประสงค์ขั้นต้นแล้วสร้างแผนการสอนตามคู่มือครูซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 ชนิดของสมรรถภาพ

2.2.2 จุดประสงค์ปลายทาง

2.2.3 จุดประสงค์ขั้นต้น

2.2.4 เนื้อหา

2.2.5 กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งเป็น 9 ขั้นตอน

1. สร้างความสนใจ

2. แจ้งจุดประสงค์

3. ทบทวนความรู้เดิม

4. เสนอบทเรียนใหม่

5. แนะนำให้เกิดการเรียนรู้

6. แสดงพฤติกรรม

7. แจ้งผลการปฏิบัติ

8. ประเมินผล

9. ส่งเสริมความมั่นใจและถ่ายโอนการเรียนรู้

2.2.6 สื่อและอุปกรณ์

2.2.7 การประเมินผล

โดยใช้แผนการสอนตามขั้นตอนการสอนตามคู่มือครู จำนวน 16 คาบ ระยะเวลาที่เหลือติดตามพฤติกรรม 2 สัปดาห์

2.3 นำแผนการสอนไปใช้กับกลุ่มควบคุม

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน เรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา และหน้าที่ชาวพุทธผู้วิจิตรได้ดำเนินการสร้าง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 ศึกษาการสร้างแบบทดสอบ จากหนังสือเทคนิคการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของ สมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2523 : 1 - 140) เทคนิคการวัด และประเมินผล การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของนิเวศน์ ธรรมรักษ์ (2530 : 1 - 238) เทคนิคการเขียนข้อสอบของชวาล แพรัตกุล (2522 : 1 - 40)

3.2 ทำการวิเคราะห์หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ตามเนื้อหาที่นำมาทดลอง เพื่อหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ผลจากการวิเคราะห์จัดทำเป็นตารางวิเคราะห์รายวิชา สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าจะต้องวัดพฤติกรรมในเนื้อหาอะไร เป็นจำนวนมากน้อยเพียงใด

3.3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน ตามเนื้อเรื่องที่ใช้ ในการทดลองโดยยึดหลักเกณฑ์ตามผลการวิเคราะห์หลักสูตร ข้อสอบที่สร้างเป็นแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือกโดยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สอนจำนวน 60 ข้อ

3.4 นำแบบทดสอบที่สร้างตามเกณฑ์วิเคราะห์หลักสูตรไปทดลองกับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 โรงเรียนโพธิทอง "จินดามณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง จำนวน 100 คน ที่เคยเรียนบทเรียนนี้มาแล้ว เพื่อหาคุณภาพของแบบ ทดสอบ

3.5 นำแบบทดสอบที่นักเรียนทำแล้ว มาวิเคราะห์เป็นรายข้อโดยการตรวจ ให้คะแนนข้อที่ตอบถูกให้คะแนน 1 คะแนน ส่วนข้อที่ผิดหรือไม่ตอบ หรือตอบเกินกว่า 1 คำตอบ ให้ 0 คะแนน เมื่อตรวจและรวมคะแนนแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว จึงทำการวิเคราะห์เพื่อหาค่า ความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบแต่ละข้อโดยใช้เทคนิค 27% ของ จุง เตห์ ฟาน (Fan. 1952 : 3 - 32) แล้วเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .21 - .83 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .22 - .77

3.6 นำแบบทดสอบที่มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ ไปทดสอบนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินดามณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง จำนวน 100 คน ครอบคลุมเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัด จำนวน 60 ข้อ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้หลักสูตรของ KR. 20 ของ คูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 168 - 169) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .85

4. แบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา

4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา

4.2 นำแบบวัดเจตคติต่อพุทธศาสนาของ ชมพูนุท ศรีมุกดา (2530 : 102 - 106) มาปรับปรุงและสร้างเพิ่มเติม โดยลักษณะของแบบวัดเป็นประโยคข้อความประกอบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 3 ระดับ เกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อ กำหนดน้ำหนักของตัวเลือกในช่องเป็น 2 1 0 โดยถ้าเป็นข้อความทางบวก (Positive Statements) การให้คะแนนเป็นดังนี้

เห็นด้วย	มีค่าน้ำหนัก	2
ไม่แน่ใจ	"	1
ไม่เห็นด้วย	"	0

ถ้าแบบวัดเป็นข้อความทางลบ (Nagative Statements) การให้คะแนนเป็นดังนี้

เห็นด้วย	มีค่าน้ำหนัก	0
ไม่แน่ใจ	"	1
ไม่เห็นด้วย	"	2

ตัวอย่าง แบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา

ข้อความ	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
0. ธรรมะในพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ทำให้คนตื่นจากความโง่เขลา	/		
00. คำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนใจคอคับแคบ			/

จากข้อ 0 แสดงว่า นักเรียนเห็นด้วยกับข้อความธรรมะในพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ทำให้คนตื่นจากความโง่เขลา

จากข้อ 00 แสดงว่า นักเรียนไม่เห็นด้วยกับข้อความ คำสอนในพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนใจคับแคบ

4.3 นำนแบบทดสอบที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity)

4.4 การหาคุณภาพของแบบสอบถามวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา โดยนำแบบสอบถามวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาไปทดลอง ใช้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตมณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 100 คน

4.5 นำผลการตรวจให้คะแนนของแบบทดสอบมาหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) เป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิค 27% แบ่งเป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ หาค่า P_H และ P_L โดยเปิดตารางสำเร็จรูปของ จูง เตห์ ฟาน (Fan. 1952 : 6 - 32) แล้วเลือกเอาข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย .20 - .80 และมีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 1.98 - 9.79

4.6 นำนแบบทดสอบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา ที่คัดเลือกแล้วไปให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิทอง "จินตมณี" อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 168 - 169)

4.7 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 170 - 171) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .85

4. การดำเนินการทดลอง

1. แบบแผนการทดลอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2532 : 216) ซึ่งมีรูปแบบการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการวิจัย

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ER	T ₁	X	T ₂
CR	T ₁	-	T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการทดลอง

- X แทน การสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- R แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random Assignment)
- E แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
- C แทน กลุ่มควบคุม (Control Group)
- T₁ แทน การทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest)
- T₂ แทน การทดสอบหลังการทดลอง (Posttest)

2. วิธีดำเนินการทดลอง

หลังจากที่ได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

2.1 ทำการทดสอบก่อนการเรียน (Pretest) ทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และแบบวัดความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา แล้วบันทึกการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียนสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ทำการสอนกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน กลุ่มควบคุมใช้วิธีสอนตามคู่มือครู ทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน ระยะเวลาเท่ากันคือ จำนวน 16 คาบ และระยะเวลาที่เหลือติดตามพฤติกรรมตลอด 2 สัปดาห์ รวม 8 สัปดาห์

2.3 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองแล้ว ทำการทดสอบทั้งสองกลุ่มอีกครั้งโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และแบบวัดความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดิมอีกครั้ง

2.4 ตรวจสอบผลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน แบบวัดความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา นำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมโดยใช้ t - test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score)

2. เปรียบเทียบความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา ก่อนการทดลองและหลังทดลองภายในกลุ่มทดลองโดยใช้ t - test แบบ Dependent Group

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1.1 คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ใช้สูตร (ลิวัน สายยศ และอังคณา สายยศ.

2531 : 59)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน คะแนนเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

1.2 ค่าความแปรปรวนของคะแนน คำนวณจากสูตร (ลิวัน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 63)

$$S^2 = \frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N - 1)}$$

เมื่อ S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนน

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

$\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 หาค่าความยากง่ายและหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน โดยใช้เทคนิค 27% จากตารางวิเคราะห์ข้อทดสอบของ จุฑา เต๋อ พาน (Fan. 1952 : 3 - 32)

2.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน
คำนวณจากสูตร KR. - 20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ.
2531 : 168 - 169)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ r_{tt} แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน

n แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

p แทน สัดส่วนของผู้ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ
จำนวนคนที่ทำถูก

=
จำนวนคนทั้งหมด

q แทน สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ หรือคือ $1 - p$

s_t^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

2.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา คำนวณโดยใช้
สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ ครอนบาค (Cronbach)
(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 171)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right]$$

α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

s_i^2 แทน ค่าความแปรปรวนเป็นรายข้อ

s_t^2 แทน ค่าความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

2.4 หาค่าอำนาจงานของแบบสอบถามวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการแจกแจงที (t - distribution) คำนวณจากสูตรของ เอ็ดเวิร์ด (Edwards) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 185)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าอำนาจงานของข้อมูล

$\bar{X}_H$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง

$\bar{X}_L$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ

S_H^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มสูง

S_L^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มต่ำ

n_H แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูง

n_L แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มต่ำ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม คำนวณโดยใช้ t - test ในรูปผลต่างของคะแนน (Difference Score) คำนวณจากสูตร (Scott. 1962 : 264)

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{\sqrt{\frac{S_{MD_1}^2}{n_1} + \frac{S_{MD_2}^2}{n_2}}}, df = n_1 + n_2 - 2$$

- เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t - distribution
- MD_1 แทน คะแนนของความแตกต่างระหว่างการทดสอบก่อนการเรียนกับหลังการเรียน
- MD_2 แทน คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง
- $s_{D_1}^2$ แทน คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มควบคุม
- $s_{D_2}^2$ แทน ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
- n_1 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง
- n_2 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการอ่านผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมาย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\bar{X}_{t_1}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยก่อนการทดลอง
$\bar{X}_{t_2}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลอง
MD	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนสอบหลังการทดลอง และก่อนการทดลอง
MD_1	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับ ก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง
MD_2	แทน	คะแนนเฉลี่ยของผลต่างระหว่างการทดสอบหลังการทดลองกับ ก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุม
$s_{MD_1 - MD_2}$	แทน	คะแนนความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างค่าเฉลี่ยระหว่าง MD_1 และ MD_2
s_D^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบ ก่อนการทดลองกับหลังการทดลอง
t	แทน	อัตราส่วนวิกฤตใน t - distribution
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ
*	แทน	ความไว้นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละจุดมุ่งหมายดังนี้

1. จากจุดมุ่งหมายข้อ 1 ที่ว่า เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู โดยมีสมมติฐานว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึก โดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนแตกต่างกัน จากการรวบรวมข้อมูลโดยการทดสอบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มและทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test ในรูปของ Difference Score ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{t_1}$	$\bar{X}_{t_2}$	MD	$S_{MD_1 - MD_2}$	t
กลุ่มทดลอง	40	25.28	31.48	6.20	1.33	2.0500*
กลุ่มควบคุม	40	23.30	26.78	3.47		

$$t_{(\infty.05, df = 78)} = 1.98$$

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

2. จากจุดมุ่งหมายข้อ 2 ที่ว่า เพื่อศึกษาความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู โดยมีสมมติฐานว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาแตกต่างกัน จากการรวบรวมข้อมูลโดยการตอบแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มและทำการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test ในรูปของ Difference Score ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 การเปรียบเทียบความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}_{t_1}$	$\bar{X}_{t_2}$	MD	$S_{MD_1 - MD_2}$	t
กลุ่มทดลอง	40	27.93	38.55	10.63	1.78	2.0351*
กลุ่มควบคุม	40	28.42	93.69	7.00		

$$t_{(\infty .05, df = 78)} = 1.98$$

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า ความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน ความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน กับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู
2. เพื่อศึกษาความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมการสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากร เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ของโรงเรียนโพธิทอง "จินตมาณี" อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง จำนวน 7 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 286 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2539 ของโรงเรียนโพธิทอง "จินตมณี" อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง จำนวน 2 ห้องเรียน นักเรียนทั้งหมด 80 คน เลือกโดยการสุ่มตัวอย่างคือการจับสลากจาก 7 ห้องเรียน จำนวน 286 คน ซึ่งจัดห้องเรียนแบบคละกัน ผู้วิจัยได้เลือกสุ่มห้องเรียนมา 2 ห้องเรียน โดยการจับสลาก นำนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียนมาคละกันหลังจับสลากเพื่อสุ่มนำกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม 2 กลุ่ม ๆ ละ 40 คน เข้ากลุ่มโดยจัดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 40 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

2.1 แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ความเป็นพุทธศาสนิกชน วิชาพุทธศาสนา รหัสวิชา 019 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใช้สอนนักเรียนในกลุ่มทดลองเนื้อหาเรื่องหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหน้าที่ชาวพุทธ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น

2.2 แผนการสอนตามคู่มือครู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใช้สอนนักเรียนในกลุ่มควบคุมเนื้อหาเดียวกับกลุ่มทดลอง

2.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน ตามเนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง เรื่องหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหน้าที่ชาวพุทธ โดยข้อสอบที่สร้างขึ้นเป็นแบบเลือกตอบชนิด 5 ตัวเลือก จำนวน 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .85 มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .21 - .83 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .22 - .77

2.4 แบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพระพุทธศาสนา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นข้อความให้ครอบคลุมเนื้อหาหลักธรรมทางพุทธศาสนาและหน้าที่ชาวพุทธ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ เกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อกำหนดน้ำหนักของตัวเลือกในแต่ละช่องเป็น 2, 1 และ 0 ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่เป็นทางบวกและทางลบ จำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น .85 และค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 1.98 - 9.79

3. การดำเนินการทดลอง

3.1 ทำการสอบก่อนการทดลองกับนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนาและแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพระพุทธศาสนา

3.2 ทักษะการสอนกลุ่มทดลองด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน กลุ่มควบคุมสอนตามคู่มือครู ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ทำการทดลองทั้งสองกลุ่มใช้เวลาในการทดลองสอนเท่ากัน คือ 16 คาบ คาบละ 50 นาที

3.3 หลังจากเสร็จสิ้นการทดลอง ทักษะทดสอบทั้งสองกลุ่มอีกครั้ง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในวิชาพระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 และแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นแบบทดสอบและแบบวัดชุดเดิม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้ t -test ในรูปของ Difference Score
2. เปรียบเทียบความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้ t -test แบบ Dependent Group

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษามูลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ผลการทดลองอภิปรายได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนกับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกตามคู่มือครู มีความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

ผลการวิจัยที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรม สร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน กับนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการฝึก ตามคู่มือครูแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยนักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา ด้วยการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนมีผลสัมฤทธิ์การเป็น พุทธศาสนิกชนและมีความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาด้วยการ ฝึกตามคู่มือครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุนทรี วัฒนพันธ์ (2535 : 92 - 93) ที่ได้ ท้าการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์ประเภททดลองกับ นักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความ สามารถในการตัดสินใจของนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปาริชาติ โชคพิพัฒน์ (2538 : 336 - 337) พบว่า การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคมกับการฝึกตามคู่มือครู และ การฝึกตามโครงการกับการฝึกตามคู่มือครู ทำให้ทักษะทางสังคมด้านความสามารถในการทำ งานกลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา นั้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอนงค์ สุวรรณกุล (2528 : 90 - 99) พบว่า วิธีสอนแบบใช้ชุดการเรียนการสอนให้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนาสูงกว่าวิธีสอน แบบไม่ใช้ชุดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้น ป.3 โรงเรียนพลร่มอนุสรณ์ จังหวัดลพบุรี และโรงเรียนจังหวัดทหารบก ลพบุรี ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล สัมภาษณ์ สมมติฐานของการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ นักเรียนกลุ่มที่ใช้ชุดการเรียน การสอนมีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนาด้านสติปัญญาสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้ ใช้ชุดการเรียนการสอน และมีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้สึก และทัศนคติเชิงบวกต่อพุทธศาสนากับ พฤติกรรมทางคุณธรรม ซึ่งเป็นผลของการเรียนรู้พุทธศาสนาในเชิงบวกสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ ไม่ได้ใช้ชุดการเรียนการสอนพุทธศาสนาด้วย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันชัย มิกกลาง (2530 : 78 - 79) พบว่า เจตคติ ความรู้ ความเข้าใจการปฏิบัติงาน และการได้รับการ ถ่ายทอดทางพุทธศาสนาจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กันทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับ

ชมพูท ศรีมุกดา (2530 : 59) ที่ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลของการทดลองพบว่า กลุ่มทดลอง ภายหลังจากทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และจากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้ผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชน และความรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาสูงกว่านักเรียนที่ฝึกตามคู่มือครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้เป็นผลมาจากการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรม สร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ที่มีขอบข่ายอิงหลักธรรมแกน ได้แก่ ไตรสิกขา โดยมีสัมมาทิฐิ เป็นตัวนำและนำหัวข้อธรรมจากอริยมรรคมาทำงานร่วมกับมงคลชีวิตที่ครอบคลุมเนื้อหาหลักธรรมทางพุทธศาสนาในวิชาพระพุทธศาสนา รหัสวิชา ส 019 และมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้สร้างเสริมลักษณะนิสัยด้วยการ สร้างความตระหนักด้วยกิจในอริยสัจ และทำความเข้าใจในความกระจ่างในคำนิยาม โดยการให้ตัวแบบจำแนก พฤติกรรม เพื่อปรับพฤติกรรม และควบคุมตนเอง ขั้นตอนเหล่านี้เป็นการเรียนการสอนที่สามารถปลูกฝัง สร้างเสริม และปรับลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งเป็นจริยธรรม แกนอันจะทำให้เกิดจริยธรรมย่อยอันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์เกิดพ่วงตามมาด้วย (พระธรรมปิฎก. 2538 : 1 - 23) และเป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน โดยใช้สร้างเสริม จริยธรรมแกนอื่น ๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสมกับวัยเป็นที่ พึงปรารถนาของสังคมไปพร้อมกับจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรนำวิธีสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริม ลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน มาใช้ในการเรียนการสอน เนื่องจากมีวิธีการฝึกนักเรียน โดยวิธีการผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติเข้าด้วยกัน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ คิดอย่างมี เหตุผล การเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้เรียนได้รู้จัก เข้าใจตนเอง สามารถแสวงหาแนวทางพัฒนาตนเอง มีการศึกษาติดตามและแก้ไขข้อบกพร่อง ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาตนเอง สังคม สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

2.1 ควรศึกษาวิจัยผลการฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับตัวแปรอื่น ๆ เช่น การมีฉันทะ หรือความรักในการทำงาน การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นต้น ตัวแปรเหล่านี้เป็นจริยธรรมแกนที่ทำให้เกิดคุณสมบัติที่พึงปรารถนา อันเป็นจริยธรรมย่อยจะตามมา เช่น ความมีวินัย ความอดทน ความรับผิดชอบ ความกระตือรือร้น ฯลฯ

2.2 การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน ต้องใช้เวลามาก แต่วิชาพระพุทธศาสนามีเวลาสอนจำกัด จึงควรศึกษาวิจัยโดยการปรับแก้เวลาให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน

2.3 ข้อจำกัดของวิชาพระพุทธศาสนา หลักสูตรกำหนดให้เรียนเพียงสัปดาห์ละ 2 คาบ การฝึกโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชนมีขั้นตอนการสอนที่ต่อเนื่องกันถึง 4 คาบ เมื่อสอนคาบต่อมาทำให้นักเรียนลืมเรื่องหรือกิจกรรมที่เรียนไปแล้วในคาบก่อน ทำให้ขาดความต่อเนื่อง ทำให้เสียเวลาบทวนใหม่

บรรณาธิการ

บรรณานุกรม

- โกวิท ประวาลพุกษ์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต. กรุงเทพฯ : ชุรุสภา, 2534.
- _____. "รูปแบบการสอน," การวิจัยทางการศึกษา. 20 : 10 - 18 ; เมษายน - มิถุนายน, 2533.
- _____. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535.
- โกศล มีคุณ. การวัดจริยธรรม. ราชบุรี : วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี, 2533.
- กระมล ทองธรรมชาติ. "คุณธรรมและจริยธรรมของพลเมืองไทย," วารสารเศรษฐศาสตร์. 7 : 80 - 82 ; มกราคม - มีนาคม 2529.
- กาญจนา เกียรติประวัติ. วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป.
- กิตติวรรณ สิทธิเวช. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความเข้าใจ กับการปฏิบัติทางพุทธศาสนา. ปริณิธานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.
- การศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. "แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม," ข่าวสารวิจัยการศึกษา. 16 : 3 - 20 ; สิงหาคม - กันยายน 2536.
- การศึกษาเอกชน, สำนักงานคณะกรรมการ. คู่มือพัฒนาตนเอง และการสอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ปรับปรุงจากกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา ระดับประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2536.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. กรอบและทิศทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 - 2539. ม.ป.ท., ม.ป.ป.,
- คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, สำนักราชมนตรี. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539). ม.ป.ท., 2535.

- งามตา วรินทร์านนท์. ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.
- ชนะ รุ่งแสง. "การสัมมนาทางวิชาการเรื่องปัญหาการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม," เอกสารประกอบการอภิปราย เรื่องการส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชน. 7 - 8 ; กันยายน 2524.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. สังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ชมพูนุท ศรีมุกดา. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติที่มีต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวน และโดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศ กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- ชัยวัฒน์ อัฒพันธ์. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- ชาญชัย ยมดิษฐ์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ตามคำรายงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. อัดสำเนา.
- ชาเลื่อง วุฒิจันทร์. คุณธรรมและจริยธรรม : หลักและวิธีการพัฒนาจริยธรรมในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.
- ชุติมา เขยชม. การปฏิบัติและแนวโน้มในการปฏิบัติจริยธรรมของครูภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามการรับรู้ของตนเอง. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา.
- ชัยพร วิชาวุธ. "ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม : ไคลเบิร์ก แบบดรา," จริยธรรมกับการศึกษา. หน้า 83 - 95. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ชัยพร วิชาวุธ และธีระพร อูวรรณโน. "แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม," วารสารครุศาสตร์. 11 : 20 - 24 ; กรกฎาคม - กันยายน 2525.

ชัยพร วิชาวุธ และธีระพร อูวรรณโน. "แนวคิดและการพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม," จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ชัยพร วิชาวุธ, ธีระพร อูวรรณโน และพรณทิพย์ ศิริวรรณยศย์. พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบันศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาทางสังคม. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. "ระบบสื่อการสอน," เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและการศึกษา หน่วยที่ 1 - 5. กรุงเทพฯ : ยูนิเค็ดโปรดักชั่น, 2523.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สีนสกุล. ระบบสื่อการสอน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

เชาวน์ มณีวงษ์. การบริหารกิจการนักเรียน. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2527.

ทัศนมา ระเบียบดี. ผลการใช้เทคนิค "แม่แบบ" โดยใช้สไลด์การ์ตูนเพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

จิณณ์พร สุภาพ. การวิเคราะห์กิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535. อัดสำเนา.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. "ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย : การวิจัยและประยุกต์," ในประมวลบทความวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์. หน้า 12 - 28. เอกสารฉบับพิเศษในวันครบรอบปีที่ 33 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2531.

_____. จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

_____. "จริยธรรมในทัศนะของนักพฤติกรรมศาสตร์," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2524.

_____. "วิทยาศาสตร์การพัฒนาจริยธรรมในเด็กและเยาวชน," ใน เอกสารสัมมนาทางวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม, 2534. อัดสำเนา.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. "นิคามาตาบลูกฟังทัศนคติและนิสัยให้เด็กอย่างไร,"

วารสารศสศาสตร. 24(4) : 34 - 44 ; ม.ป.ป.

_____. "แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษา,"

ใน แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน. หน้า 28 - 35.

2536.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่น ๆ. ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ

สุขภาพจิต การทำงาน และจริยธรรมของคนไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย

พฤติกรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

ดาราวรรณ ต๊ะบิณฑา. ผลของการใช้ตัวแบบในการลดความวิตกกังวลของนักศึกษา ก่อนการ

ศึกษาภาคปฏิบัติวิชาการพยาบาลจิตเวช. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. อัดสำเนา.

_____. การลดความวิตกกังวลของพยาบาลประจำการที่ดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ด้วยวิธีการ

ปรับเปลี่ยนความคิดร่วมกับการฝึกสติ. วิทยานิพนธ์ ค.ค. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534. อัดสำเนา.

ดุขฎิ สัตถวรารงค์. การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสัจจญาณในการสอน

เบญจศีลและพราวาสธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปรินิพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

ทศนา แหมมณี. "การแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองด้วย "ระบบคู่สัญญา", " วารสารศสศาสตร.

11 : 55 - 67 ; เมษายน - มิถุนายน 2526.

ธีระพร อรุณนไ. "การวัดทัศนคติ : ปัญหาในการใช้เครื่องมือทำนายพฤติกรรม,"

วารสารศสศาสตร. 14 : 133 - 160 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2528.

_____. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

_____. ทฤษฎีเจตคติที่ใช้ทำนายพฤติกรรม : ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน. ม.ป.ท.,

ม.ป.ป. อัดสำเนา.

_____. "แล้วเราจะเสริมสร้างจริยธรรมกับคนวัยใด," วารสารศสศาสตร

4 : 2 ; เมษายน - มิถุนายน 2526.

- นงเล็ก สุขถิ่นไทย. ทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน ต่อ พุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527. อัดสำเนา.
- นิพนธ์ สุขบริดี. เทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2525.
- นิรมล สดวณิ. "ชุดการเรียนรู้แบบเอกัตบุคลล่น่าจะมีบทบาทในมหาวิทยาลัยตลาดวิชา," รวมคำแหง. 1 : 138 - 145 ; พฤษภาคม 2526.
- นิเวศน์ ธรรมรักษ์. เอกสารประกอบการสอนวิชา กสส 522 เทคนิคการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนสังคมศึกษา. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.
- ประดิษฐ์ ชวนเจริญ. การบริหารการศึกษาว่าด้วยการบริหารกิจการนักเรียน. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2519.
- ประทีน อภินทสมิต. การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535. อัดสำเนา.
- ประทีป จินนี. การเปรียบเทียบผลของการเสริมแรงตนเองต่อพฤติกรรมตั้งใจเรียน และการเสริมแรงตนเองต่อผลการสอบย่อยต่อผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาภาษาไทยของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา.
- _____. "การวิเคราะห์พฤติกรรม," วารสารพฤติกรรมศาสตร์ 2. 57 - 64 ; พฤศจิกายน 2538.
- ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ประหยัด จิระวรพงษ์. หลักการและทฤษฎีเทคโนโลยีทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2525.
- ประเสริฐศรี เอื้อนครินทร์. การทดลองใช้เทคนิค "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์. ปรินฎานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

ปิ่น มุกกันท์. คำบรรยายพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2518.

ปรีดา วิทยากุล. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยกระบวนการของการทำค่านิยมให้กระจ่าง. ปรินญานินท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536. อัดสำเนา.

ปาริชาติ โชคพิพัฒน์. การเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการฝึกโดยชุดกิจกรรมฝึกทักษะทางสังคม การฝึกตามโครงการและการฝึกตามคู่มือครู. ปรินญานินท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2538. อัดสำเนา.

พยอม กล้ายาเณ. "วัยรุ่น : พระพยอมชี้ทางธรรม," เดลินิวส์. 10 มีนาคม 2539. หน้า 9.

พรเพ็ญ พิพัฒน์ธีรภาพ. "การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ," วารสารศึกษาศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. 4(12) : 1 - 4 ; มิถุนายน - กันยายน 2531.

พระเทพวิสุทธิเมธี. รักลูกต้องปลูกนิสัยที่ดี : วิธีสร้างลูกหลานให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พระธรรมปิฎก. "วินัย : เรื่องใหญ่กว่าที่คิด," วารสารพุทธธรรมศาสตร์ 2. 1 - 23 ; พฤศจิกายน 2538.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ บยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. หน้า 120 - 122. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2520.

_____. คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. ปาฐกถา ศาสตราจารย์ ท่านผู้หญิงพูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

_____. พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2532.

_____. ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา : ข้อพิจารณาเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา และจริยศึกษาในหลักสูตรการศึกษาของชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2533.

- เพ็ญแข ประจักษ์จันติก และอ้อมเดือน สดมณี. การยึดหลักทางศาสนาในการ
ดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง. รายงานการวิจัย
ฉบับที่ 34 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2529.
- พระราชธรรมนิเทศ. พระธรรมนาถวิไล. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา
แห่งประเทศไทย วัดบวรนิเวศวิหาร, 2531.
- ไพโรจน์ เบาใจ. คู่มือการเขียนบทเรียนโปรแกรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- ไพศาล อันประเสริฐ. การศึกษาพฤติกรรมของนิสิตปริญญาตรีสาขาประถมศึกษาที่ออก
ฝึกสอนต่อการแก้ปัญหาในชั้นเรียน และสร้างแบบจำลองของปัญหาเพื่อใช้ในการ
ฝึกสอนนิสิต นักศึกษาในการแก้ปัญหการฝึกสอน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.
- พุทธทาสภิกขุ. หลักพระพุทธศาสนาและธรรมบรรยายนิเทศก์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2511.
- เพ็ญแข ประจักษ์จันติก. พื้นฐานทางสังคมวิทยาของการศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบัน
วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.
- พระวิสุทธินโมลี (ประยูร ปยุตโต). "ศาสนาจำเป็นสำหรับหนุ่มสาว," วารสารสังคมศาสตร์
ปริทัศน์. 8 : 6 - 8 ; กันยายน - พฤศจิกายน 2513.
- พระราชวรมณี. "แนวทางพัฒนาจริยธรรมไทย," ใน เอกสารการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับ
จริยธรรมไทย. หน้า 9 - 10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2523.
- _____. คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ภรณ์ อินทร. ผลของการใช้วิธีควบคุมตนเองปรับพฤติกรรมตั้งใจเรียนในห้องเรียนของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2525. อัดสำเนา.
- มัลลิการ์ พงศ์ปริตร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพมนุษย์. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษา
นิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2527.

มลวิภา ทรงวุฒิสีล. จิตวิทยาเด็กและวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2526.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ :

อักษรเจริญทัศน์, 2525.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาวัดผลและการวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

ลัดดา ศุภปริดี. เทคโนโลยีทางการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2523.

วศิน อินทสระ (2526) พุทธศาสตร์กับการดำเนินชีวิตประจำวัน วารสารฟ้าราวม.

10(6) : 111 - 117 ; 2526.

วัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการ. วิทยากรกับการปลูกฝังและสร้างเสริมค่านิยม.

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2528.

"วัตถุประสงค์ นโยบาย และมาตรการในการพัฒนาการศึกษา ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)," วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 3 : 33 - 42;

กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2534.

วันชัย มีกลาง. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติงาน

และการได้รับการถ่ายทอดทางศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยใน

กรุงเทพมหานคร. ปรินต์ฉบับพิมพ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

วิชัย วงษ์ใหญ่. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ :

สุริยาสาส์น, 2537.

วัลลภ กันทรพัญ์. "จริยธรรมกับพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ," เอกสารประกอบการเรียน.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ม.ป.ป. อัดสำเนา

วิชาการ, กรม. แนวทางการพัฒนาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2533.

_____. แผนปฏิบัติงานส่งเสริมการเรียนการสอนพระพุทธรูปของกระทรวง

ศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2537.

_____. รายงานการวิจัยเรื่องการวิจัยสังเคราะห์ กระบวนการหลักสูตร หลักสูตร

มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา,

2532.

วิชาการ, กรม. คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2536.

_____. แนวการใช้รูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยของนักเรียนระดับประถมศึกษา ใน แนวทางการพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน.

หน้า 67 - 84. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เอ.ลิปวิ้ง จำกัด, 2533.

_____. "การใช้เครื่องมือมาตรฐานวัดจริยธรรม," เอกสารประกอบการเรียน.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ม.ป.ป. อัดสำเนา

_____. "ทิศทางและแนวโน้มของหลักสูตรไทยระดับมัธยมศึกษา," การวิจัยทาง

การศึกษา. 22 : 25 - 26 ; กรกฎาคม - กันยายน 2535.

_____. พัฒนาหลักสูตรและการสอน. ม.ป.ท., 2521.

วิจารณ์ เตโชชัยวุฒิ. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะกระบวนการทาง

วิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

แบบสืบเสาะหาความรู้กับการเรียนตามปกติ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.

วิศุทธิ์ แทนประเสริฐสุข. ผลของการใช้ตัวแบบภาพยนตร์ต่อพฤติกรรมการตั้งใจเรียนใน

ห้องเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท.

วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.

วิจัยทางการศึกษา, กพ. รายงานการวิจัยการจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และอาชีว

ศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.

กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.

ศักดิ์ศรี บาณะกุล. การใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพในการสอนวิชาพระพุทธศาสนานักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ปรินิพนธ์ กศ.ค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมสามัญศึกษา. การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม

ศึกษา เล่มที่ 1 หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังสร้างเสริมจริยธรรม. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2529.

_____. ชุดการสอนการปลูกฝังและสร้างค่านิยมพื้นฐาน เรื่อง การปฏิบัติตามคุณธรรมของ

พุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2529.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. คู่มือการจัดกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการในหลักสูตร
มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

สมคิด จันทอง. การสร้างชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพวิชาสังคมศึกษา ส 606 เรื่อง
"ศาสนาพุทธ" สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศาสนา 2524. ปริณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

สมชาย รัตนกุล. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : โครงการตำรามหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2526.

สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน. "จริยธรรม : พัฒนาการและการวัด," วารสารประชากร.
12: 4 - 7 ; กรกฎาคม 2522.

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการ
ศึกษา และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป.

_____. การวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษา
และจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป.

สมัญญา ศรีภณานนท์. การศึกษาความสามารถในการสร้างสิ่งประดิษฐ์และความคิด
สร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้ชุดกิจกรรม
สร้างสิ่งประดิษฐ์กับชุดกิจกรรมซ่อมแปลงสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์.
ปริณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2534. อัดสำเนา.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

_____. "หน่วยที่ 7 การพัฒนาจริยธรรม : การปรับพฤติกรรม," ใน เอกสารชุดวิชา
จริยศึกษา (Moral Education) หน่วยที่ 6 - 10. หน้า 379 - 438.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2528.

- สมศักดิ์ ชุมสาย. "ทัศนคติและความสนใจต่อพระพุทธศาสนาของเยาวชนที่ศาลพิพากษาว่า
กระทำผิด," ประมวลสรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชน
แห่งชาติ, ม.ป.ป.
- สืบบนท่ เกิดุฑ. "อนาคตของไทยและการศึกษาเพื่อปวงชนในอนาคต," ข่าวสารวิจัย
ทางการศึกษา. 15 : 3 - 16 ; กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2535.
- สาโรช บัวศรี. "จริยธรรมศึกษา," ในศาสตราจารย์ดร.สาโรช บัวศรีรำลึก.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.
- เสรีพรพงษ์ วรรณปก. "สอนทางนิพพาน," ไทยรัฐ. 15 มีนาคม 2530. หน้า 8.
- แสง จันทรงาม. "การเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสนา," ใน บทบาทของครูและ
การสอนจริยศึกษา. กรุงเทพฯ : สมาคมศาสนสัมพันธ์แห่งประเทศไทย, 2525.
- สันติ สันธพันธ์ประทุม. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเชื่อและการปฏิบัติตาม
พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้น ม.ศ.4 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร
และจังหวัดชัยภูมิ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523. อัดสำเนา.
- สุเมธ ตันติเวชกุล สารสาสน์. เสียงบลก. 50(19) : 2538.
- สามัญศึกษา, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้น
กระบวนการ วิชาสังคมศึกษา. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2533.
- _____. คู่มือการพัฒนาการเรียนการสอนตามหลักสูตร. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ
ศึกษา กรุงเทพฯ : บริษัทมิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ, 2535.
- _____. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการวิชาสังคมศึกษา.
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- _____. แนวการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ. กรุงเทพฯ :
หน่วยศึกษานิเทศก์ โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.
- สามัญศึกษา, กรม. คู่มือการปลูกฝังและเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องการปฏิบัติตาม
คุณธรรมศาสนา. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2538.

สามัญศึกษา, กรม. แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.

สามัญศึกษา, กรม หน่วยศึกษานิเทศก์. ชุดการสอนการปลูกฝังและสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่อง การปฏิบัติธรรมตามคุณธรรมของศาสนา. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2526.

"สาระสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7," สารสนเทศการศึกษา. 15(1) : 5 ; ตุลาคม - พฤศจิกายน 2533.

สาโรช บัวศรี. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.

สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิตการพิมพ์, ม.ป.ป.

สุโท เจริญสุข. จิตวิทยาวัยรุ่น, ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี : โอเดียนสโตร์, 2520.

สุนทร วัฒนพันธุ์. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการ ตัดสินใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมโครงการ วิทยาศาสตร์ประเภททดลองกับที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.

สมน อมรวิวัฒน์. "แนวคิดเรื่องพื้นฐานทางจริยธรรม," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรม ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา กระทรวงการศาสนา, 2522.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

สุดใจ ทศพร. "กิจกรรมนักเรียน," สารพัฒนาหลักสูตร. 22 - 30 พฤศจิกายน 2530.

โสภา ชูพิกุลชัย. "การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุที่วัยรุ่นระยะกลางในกรุงเทพฯ เห็นทาง ศาสนา," ประมวลสรุปผลงานวิจัยเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, ม.ป.ป.

อาภรณ์ หุกกะมาน. การศึกษาการสอนศีลธรรมเพื่อสร้างพุทธธรรมจริยาในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล, 2528.

อาคม จันทสุนทร. การสอนเพื่อตอบสนองสมรรถภาพมนุษย์. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2527.

- อรอนงค์ สุวรรณกุล. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนพุทธศาสนาตามเนื้อหา
ของหลักสูตรสำหรับนักเรียนชั้น ป.3 โดยเปรียบเทียบวิธีสอนแบบใช้ชุดการเรียน
การสอนกับไม่ใช้ชุดการเรียนการสอน. ปริฎฐานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.
- อานวย ทะพิงส์แก และชยันต์ วรรณพุกติ. "ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของ
นักการศึกษา," การศึกษาแห่งชาติ. 13(5) : 23 - 47 ; มิถุนายน -
กรกฎาคม 2522.
- Ajzen, Icek and Madden. "Prediction of Goal-Directed Behavior :
Attitudes, Intentions and Perceived Behavioral Control,"
Journal of Experimental Social Psychology. 22 : 453 - 474 ;
1986.
- Ajzen, Icek and Martin Fishbein. Belief, Attitude, Intention and
Behavior : An Introduction to Theory and Research.
Philippines : Addison - Wesley Publishing Company, Inc.,
1975.
- _____. Understanding Attitude and Predicting Social Behavior.
New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1980.
- Anderson, L.W. Assessing Affective Characteristics in School.
Boston : Allyn and Bacon, Inc., 1981.
- Bloom, Benjamin Samuel and others. Handbook on Formative and
Summative Evaluation of Student Learning. New York :
Mc Graw-Hill, 1971.
- Bloom, B.S., G.F. Madaus and J.T. Hastings. Evaluation to Improve
Learning. New York : Mc Graw-Hill Book Co., 1981.
- Cardarelli, Sally M. Individualized Instruction Programmed and
Material. New York : Englewood Cliffs, 1973.
- Cronbach, Lee J. Assential of Phychological Testing. New York :
Harper and Row Publisher, 1970.
- Dobson, K.S. Handbook of Cognitive - Behavioural Therapy. London :
Hutchinson, 1988.
- Dudley, L.D. and M.G. Dudley. "Transmission of religious
values from parents to adolescents," Review of Religious
Research. 28(1) : 3 - 15 ; 1986.
- Dryden, W. and W.L. Golden. Cognitive - Behavioural Approaches To
Psychotherapy. Cambridge : Hemisphere Publishing
Corporation, 1987.
- Fishbein, Martin. Reading in Attitude Theory and Theory and
Measurment. Urben, Illinois : 1967.

- Gagne, Robert M. The condition of Learning. New York : Half, Rinchat and Winston, Inc., 1965.
- Gagne, Robert Mills. The Conditions of Learning and Theories of Instruction. 4th ed. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1985.
- Gagne, Robert M. and Leslie J. Briggs. Principles of Instructional Design. New York : Rinehat and Winston, Inc., 1974.
- Havighurst, R.J. and H. Taba. Adolescent Character and Personality. Chapman & Hall, London, 1985.
- Kirk, J. "Cognition - Behavioural assessment" In Cognitive Behavior Therapy for Psychiatric Problems. Edited by Hawton, K. ; Salkovskis, P.M. ; Kirk, J. and Clark, D.M. Oxford : Oxford University Press, 1990.
- Krathwohl, D., B.S. Bloom and B.B. Masia. Tazongmy of Education Obiectives, Handbook II : Affective Domain. New York : David Mckay Company, 1964.
- Osgood, C.E., G.T. Suci and P.H. Tannenbaum. The Measurement of Meaning. Urbana, III : University of Ilkinois Press, 1957.
- Ozorak E.W. "Social and cognitive influences on the development of religious beliefs and commitment in adolescence," Journal for the Scientific Study of Religion. 28(4) : 448 - 463 ; 1989.
- Salkovskis, P.M. "Obsessional - Compulsive Problems : A Cognitive-Behavioral Analysis," Behavioral Research Therapy. 23 : 571 - 583 ; 1985.
- Scott, M. A Cognitive Behavioural Approach To Clients' Problem. London : Tavistock / Routledge, 1990.
- Scoot, William A and Michael Wertheimer. Introduction to Psychological Research. 4th ed. New York : John Wiley and Son, Inc., 1962.
- Sperber, B.M., M. Fishbien and I. Ajzen. "Predict and Understanding Women's Occupational Orientations : Factors Underlying Chioce Intentions," In Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior. p. 114 - 129. by Leck Ajzen and Martin Fishbien. Englewood Cliffs, N.J. : Pretice - Hall, 1980.
- Strayhorn, J.M., C.S. Weldman and D. Larson. "A measure of religiousness, and its relation to parent and child mental health," Journal of Community Psychology. 18(1) : 34 - 43 ; 1990

Willits, F.K. and D.M. Crider. "Church attendance and traditional religious beliefs in adolescences and young adulthood : A panel study," Review of Religious Research. 31(1) : 68 - 81 ; 1989.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

1. ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความยากมาตรฐาน (Δ) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนา (ส 019) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายชื่อของแบบวัดความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนา
3. คะแนนผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
4. คะแนนความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตาราง 5 ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) และค่าความยากมาตรฐาน (Δ)
 ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ความเป็นพุทธศาสนิกชนวิชาพระพุทธศาสนา (ส 019)
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ข้อที่	p	r	Δ
1	64	48	11.6
2	21	57	16.5
3	83	29	9.2
4	58	29	12.2
5	32	49	14.8
6	69	58	11.0
7	49	29	13.1
8	58	37	12.1
9	87	40	8.4
10	29	56	15.2
11	52	33	12.8
12	66	22	11.3
13	42	71	13.9
14	81	36	9.5
15	25	78	15.7
16	83	36	9.5
17	76	62	10.2
18	89	35	8.1
19	80	44	10.0
20	67	40	11.2

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อที่	p	r	Δ
21	58	37	12.1
22	60	25	12.0
23	65	43	11.4
24	73	39	10.5
25	80	44	10.8
26	57	49	12.3
27	51	37	15.2
28	58	29	12.2
29	59	53	12.1
30	46	29	13.4
31	50	36	13.0
32	71	43	10.7
33	67	49	11.2
34	52	32	12.8
35	65	35	11.5
36	73	29	10.6
37	63	47	11.7
38	29	43	15.3
39	65	43	11.4
40	52	48	11.2
41	64	48	11.6
42	61	50	11.9

ตาราง 5 (ต่อ)

ข้อที่	p	r	Δ
43	43	22	13.7
44	48	51	13.2
45	59	55	12.1
46	41	63	13.9
47	55	51	12.5
48	65	51	11.4
49	62	48	11.2
50	35	37	14.5

ตาราง 6' ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบวัดความรู้สึกที่มีต่อพหุศานา

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	X	S ²	X	S ²	
1	2.48	.25	2.12	.43	2.19
2	2.60	.24	2.04	.12	4.68
3	2.44	.25	1.92	.31	3.47
4	2.88	.11	2.04	.20	7.62
5	2.68	.22	2.32	.46	2.19
6	2.56	.25	2.08	.15	3.79
7	2.72	.20	2.40	.24	2.41
8	2.76	.18	2.36	.39	2.64
9	2.92	.07	2.32	.30	4.92
10	2.28	.20	1.84	.21	3.41
11	2.88	.11	2.28	.20	5.41
12	2.76	.18	2.08	.39	4.48
13	2.12	.19	1.72	.36	2.70
14	2.96	.04	1.88	.27	9.79
15	2.64	.36	2.20	.24	2.96
16	2.80	.16	2.24	.34	3.95
17	2.84	.13	2.16	.29	5.19
18	2.32	.54	2.72	.36	3.16
19	2.50	.25	2.16	.45	2.39
20	2.80	.24	2.40	.32	2.67

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อที่	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	X	S ²	X	S ²	
21	2.64	.23	1.96	.28	4.77
22	3.00	.00	2.4	.24	6.12
23	2.82	.16	2.36	.31	3.20
24	2.44	.33	1.96	.28	3.08
25	2.40	.24	2.00	.16	3.16
26	2.36	.31	1.80	.24	3.77
27	2.44	.25	1.96	.12	3.97
28	2.76	.18	2.12	.43	4.10
29	2.80	.16	2.24	.18	4.78
30	2.80	.16	2.08	.31	5.23

ค่าความเชื่อมั่น .85

ตาราง 7 คะแนนผลสัมฤทธิ์การเป็นพุทธศาสนิกชนของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง					กลุ่มควบคุม				
คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง		คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง	
1	12	19	7	49	1	25	36	11	121
2	22	29	7	49	2	25	25	0	0
3	21	25	4	16	3	26	29	3	9
4	22	39	17	289	4	24	38	14	196
5	25	35	10	100	5	21	32	11	121
6	24	37	13	169	6	23	35	12	144
7	26	29	3	9	7	25	34	9	81
8	32	44	12	144	8	21	30	9	81
9	28	36	8	64	9	19	35	16	256
10	24	39	15	225	10	18	29	11	121
11	25	38	13	169	11	25	28	3	9
12	25	44	19	361	12	21	29	8	64
13	26	44	18	324	13	26	26	0	0
14	24	39	15	225	14	25	24	-1	1
15	23	35	12	144	15	24	23	-1	1
16	27	38	11	121	16	23	23	0	0
17	19	28	9	81	17	28	22	-6	36
18	29	27	-2	4	18	25	25	0	0
19	25	35	10	100	19	21	26	5	25
20	32	32	0	0	20	19	25	6	36
21	35	36	1	1	21	17	22	5	25
22	24	31	7	49	22	18	24	6	36

ตาราง 7 (ต่อ)

กลุ่มทดลอง					กลุ่มควบคุม				
คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง		คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง	
23	31	35	4	16	23	16	28	12	144
24	32	38	6	36	24	25	19	-6	36
25	20	24	4	16	25	24	17	-7	49
26	20	25	5	25	26	23	25	2	4
27	25	21	-4	16	27	25	26	1	1
28	28	25	-3	9	28	28	28	0	0
29	27	20	-7	49	29	26	26	0	0
30	26	28	2	4	30	24	28	4	16
31	25	25	0	0	31	23	23	0	0
32	24	29	5	25	32	24	25	1	1
33	27	26	-1	1	33	25	26	1	1
34	24	27	3	9	34	23	28	5	25
35	25	28	3	9	35	25	26	1	1
36	24	24	0	0	36	24	25	1	1
37	26	29	3	9	37	25	25	0	0
38	28	29	1	1	38	23	25	2	4
39	24	28	4	16	39	25	25	0	0
40	25	39	14	196	40	25	26	1	1

ตาราง 8 คะแนนความรู้สึกรักที่มีต่อพุทธศาสนิกชนของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม			
คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง	คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง
1	22	39	17	1	26	32	6
2	12	39	27	2	24	31	7
3	23	36	13	3	25	30	5
4	25	35	10	4	25	31	6
5	21	38	17	5	28	36	8
6	24	37	13	6	29	34	5
7	16	36	20	7	27	33	6
8	18	32	14	8	26	36	10
9	19	31	12	9	28	32	4
10	24	29	5	10	29	32	3
11	23	28	5	11	27	32	5
12	25	27	2	12	26	32	6
13	27	39	12	13	28	32	4
14	21	25	4	14	27	32	5
15	26	39	13	15	29	32	3
16	23	28	5	16	28	32	4
17	25	38	13	17	35	35	0
18	28	37	9	18	36	37	1
19	29	45	16	19	32	30	-2
20	22	46	24	20	36	32	-4
21	33	51	18	21	25	29	4
22	35	52	17	22	32	35	3

ตาราง 8 (ต่อ)

กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม			
คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง	คนที่	ก่อนทดลอง	หลังทดลอง	ผลต่าง
23	35	51	16	23	28	26	-2
24	34	52	18	24	30	39	9
25	37	50	13	25	29	45	16
26	38	45	7	26	28	51	23
27	40	48	8	27	26	53	27
28	25	47	22	28	28	52	24
29	25	44	19	29	27	53	26
30	29	44	15	30	28	50	22
31	29	31	2	31	29	37	8
32	21	26	5	32	29	34	5
33	33	35	2	33	25	27	2
34	41	46	5	34	30	33	3
35	40	42	2	35	23	25	2
36	39	45	6	36	25	29	4
37	35	27	-8	37	35	37	2
38	29	45	16	38	34	38	4
39	38	22	-16	39	26	32	6
40	28	35	7	40	29	39	10

ภาคผนวก ข

1. แบบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา (ส 019)
2. แบบวัดความรู้สึกรักที่มีต่อพระพุทธศาสนา

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาพระพุทธศาสนา (ส 019)

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1. สมรึกกล่าวว่า "วันนี้ผมดีใจจริง ๆ ที่มีโอกาสทำชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติ แม่ของผมคงดีใจที่สุดที่ผมได้รับชัยชนะในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก" คำพูดดังกล่าวแสดงว่ามีคุณธรรมใด
 - ก. กตัญญู
 - ข. กตเวทิตะ
 - ค. ซื่อสัตย์
 - ง. เสียสละ
 - จ. ยุติธรรม
2. กตัญญูมีความหมายตรงกับพฤติกรรมใด. ^{๑/๑}
 - ก. ฝนไปกราบอวยพรปีใหม่คุณครูทุกปี
 - ข. กวางขยันและตั้งใจเรียนเพื่อคุณพ่อคุณแม่
 - ค. เทพขายรถให้เพื่อนในราคาเหมือนได้เปล่า
 - ง. ทนายบริจาคเงินให้สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าเป็นประจำ
 - จ. นุชรู้สึกลัวเขารอดตายได้เพราะเพื่อนของคุณพ่อ
3. นักเรียนจะต้องปฏิบัติและประพฤติตนเช่นไร ที่แสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อครู - อาจารย์
 - ก. เลี้ยงดูท่านยามแก่เฒ่า
 - ข. มอบสิ่งของใช้ที่จำเป็นให้
 - ค. เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน
 - ง. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุด
 - จ. เมื่อครูถามให้ตอบด้วยวาจาสุภาพ

4. การที่คนมีความกตัญญูทวดที่จะมีผลต่อประเทศชาติอย่างไร
 - ก. มีระบบการปกครองที่มั่นคง
 - ข. การทำงานที่มีประสิทธิภาพ
 - ค. มีความปลอดภัยในสังคม
 - ง. มีความสามัคคีระหว่างคนในชาติ
 - จ. มีกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ

5. "สวนหลวง ร. 9" ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง เกิดขึ้นเพื่อแสดง
 คุณธรรมใดของคนไทย
 - ก. เสียสละ
 - ข. การบริจาค
 - ค. กตัญญูทวด
 - ง. ความซื่อสัตย์
 - จ. ความรับผิดชอบต่อสังคม

6. ถ้าต้องการให้บุตรกับบิดามารดามีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันควรปลูกฝังจริยธรรมใด
 ให้แก่บุตร
 - ก. ความซื่อสัตย์สุจริต
 - ข. ความกตัญญูทวด
 - ค. ความขยันหมั่นเพียร
 - ง. การรู้จักประมาณตน
 - จ. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

7. กรณีใดเป็นความหมายของคำว่า "บุพการี" (4)
- ผู้ทำคุณแก่เรา
 - ผู้รับบุญคุณคน
 - ผู้ตอบแทนคุณ
 - ผู้อุปถัมภ์เรา
 - ผู้ที่สนับสนุนเรา
8. กรณีใดจัดเป็นการกระทำที่แสดงถึงการมี "กตเวทิต์" ของสมศรี
- ซื้อขนมฝากเพื่อนที่เคยช่วยทาแปลงผักในวันก่อน
 - คิดถึงแม่ทุกวันแต่ยังไม่มีโอกาสไปเยี่ยมเยียนเลย
 - สภักดิ์ในบุญคุณของผู้ที่ช่วยเหลือนาคขนส่งโรงพยาบาลตลอดเวลา
 - พูดสรรเสริญเจ้านายที่ช่วยฝากตนเข้าทำงานให้เพื่อนฟังทุกวัน
 - ไม่ได้เถียงเมื่อรู้ตัวว่าทำผิด
9. กรณีใดต่อไปนี้มีใช้ผลต่อการแสดงความกตัญญูต่อสิ่งแวดล้อม
- อากาศเป็นพิษชีวิตจะสั้น
 - ในน้ำมีปลาในนามีข้าว
 - สัตว์ป่าไร้ที่อยู่อาศัย
 - มีฝนตกต้องตามฤดูกาล
 - ดินมีความอุดมสมบูรณ์
10. การปฏิบัติตามหลักธรรมข้อใดมีสถิติสัมพัทธ์จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติอย่างไร (จ. ๓๐ ข)
- เป็นผู้ที่ได้รับยกย่อง
 - เป็นผู้อยู่ในสังคมอย่างสงบสุข
 - ทำให้รู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน
 - ทำให้มีฐานะที่มั่นคงและปลอดภัย
 - เป็นผู้ได้รับความสำเร็จในการทำงาน

11. ถ้าพบเพื่อนเล่นไพ่พนันเอาเงินกันอยู่นักเรียนควรปฏิบัติอย่างไร
 - ก. จดชื่อเพื่อนส่งครู
 - ข. ยึดไพ่ไปมอบให้ครู
 - ค. แจ้งตำรวจให้ตักเตือน
 - ง. ชี้แจงผลเสียของการพนัน
 - จ. บอกผู้ปกครองเพื่อนให้ตักเตือน

12. นักเรียนนาสมาธิใบใช้ในโอกาสใด (๑-๒-๓)
 - ก. ดูโทรทัศน์
 - ข. ทำงานบ้าน
 - ค. ทำการบ้าน
 - ง. พุดโทรศัพท์
 - จ. เรียนหนังสือ

13. ถ้านักเรียนต้องการมีเงินใช้อย่างไม่ขัดสนควรปฏิบัติตนอย่างไร
 - ก. สะสมเงิน 5 บาท ทุกวัน
 - ข. เลือกซื้ออาหารที่มีประโยชน์
 - ค. นำเงินฝากธนาคารทุกเดือน
 - ง. คิดอย่างรอบคอบก่อนใช้เงิน
 - จ. นำอาหารกลางวันจากบ้านมารับประทาน

14. "สุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี" ความสงบในคำกล่าวนี้หมายถึงอะไร
 - ก. ความสงบทางกาย
 - ข. ความสงบทางวาจา
 - ค. ความสงบทางจิตใจ
 - ง. ความสงบทางสังคม
 - จ. ความสงบในที่อยู่อาศัย

15. บริษัทวางแผนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพแสดงว่าบริษัทใช้ปัญญาลักษณะใด
- คิดไตร่ตรอง
 - คิดอย่างรอบคอบ
 - คิดอย่างมีเหตุผล
 - คิดอย่างมีจุดมุ่งหมาย
 - คิดตามลำดับขั้นตอน
16. "สติ" มีความหมายว่าอะไร (4ก)
- ความศรัทธา
 - ความระลึกได้
 - ความรอบรู้
 - ความมั่นใจ
 - ความเชื่อมั่น
17. สมบองประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ไม่บรรลุผลสำเร็จตามปรารถนาเป็นเพราะสิ่งใด
- ไม่กล้าทำ
 - ไม่มีความอดทน
 - ไม่มีความจริงใจ
 - ไม่มีการพิจารณา
 - ไม่มีความซื่อสัตย์
18. "น้ำขึ้นให้รีบตัก" คำกล่าวนี้ต้องการให้คนปฏิบัติเช่นไร
- ทำงานให้เสร็จทันเวลา
 - ทำงานตั้งแต่ยังหนุ่มสาว
 - เรียนให้จบแล้วหางานทำ
 - วัยเด็กรีบศึกษาหาความรู้
 - เรียนให้สูงเพื่อจะได้ทำงานดี ๆ

19. การปฏิบัติธรรมให้ไ้ผลต้องใช้สิ่งใดสนับสนุน

- ก. เวลา
- ข. ความอดทน
- ค. ความเสียสละ
- ง. ความพยายาม
- จ. ความสามารถของผู้ปฏิบัติ

20. การอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้มีความสุขควรปฏิบัติตนอย่างไร

- ก. อดทน
- ข. ข่มใจ
- ค. จริงใจ
- ง. อคถลั่น
- จ. เสียสละ

21. การเสียสละนำความสุขมาสู่ชีวิตเพราะเหตุใด

- ก. ผู้ให้ยอมได้รับชื่อเสียง
- ข. ผู้ให้ยอมเป็นที่รักของผู้รับ
- ค. ผู้ให้ยอมได้ชื่อว่าเป็นผู้ใจบุญ
- ง. ผู้ให้ยอมได้รับการตอบสนอง
- จ. ผู้ให้ยอมได้ชื่อว่าเป็นนักสังคมสงเคราะห์

22. การใช้จริยธรรมใดเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

- ก. ทำสิ่งใดก็ว่าใครไม่รู้
- ข. กายงามหรือจะสู้จิตใจงาม
- ค. ข่มใจทุกขณะจิตชีวิตจะราบรื่น
- ง. พุทธศาสนิกคิตส์ักหน้อยจึงค่อยทำ
- จ. จะดีหรือชั่วยอมอยู่ที่ตัวของผู้กระทำ

23. การบำเพ็ญทุกขกิริยาของพระพุทธเจ้าควรนำมาใช้ในกรณีใด
- การขยันก่อนสอบ
 - ขยันทำงานแบบฝึกหัด
 - ค้นคว้าด้วยตนเอง
 - ถามครูเมื่อมีข้อสงสัย
 - ทบทวนทุกครั้งหลังเรียน
24. การกระทำที่แสดงว่าเป็นคนรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่น้อยที่สุด
- ตื่นแต่เช้ารีบมาโรงเรียนให้ทัน
 - มาโรงเรียนทุกวันถึงแม้จะสายบ้าง
 - หน้าที่บางอย่างให้เพื่อนทำจะดีกว่า
 - ทำการบ้านให้เสร็จแม้ต้องลอกเพื่อน
 - ให้เพื่อนลอกการบ้านเพราะสงสารเพื่อน
25. การที่คนไทยขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่จะมีผลต่อเรื่องใดมากที่สุด
- การว่างงาน
 - ภาวะเงินเฟ้อ
 - การขึ้นราคาสินค้า
 - ความคิดขัดแย้งกัน
 - ประสิทธิภาพของการทำงาน
26. การปฏิบัติตามอิทธิบาท 4 ก่อให้เกิดผลเช่นไร
- ได้รับการยกย่องนับถือ
 - เป็นที่รักของผู้ร่วมงาน
 - ประสบความสำเร็จในชีวิต
 - ประสบความสำเร็จในอาชีพ
 - ได้รับเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชน

27. เมื่อถึงกำหนดส่งการบ้านที่ไร สุดาจะส่งช้ากว่าผู้อื่นจนครูต้องตักเตือนอยู่เสมอ ๆ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด
- ครูเป็นคนเจ้าระเบียบ
 - สุดาต้องทำงานให้ดีที่สุด
 - สุดาขาดความเอาใจใส่ในงาน
 - สุดามีความสามารถน้อยกว่าเพื่อน
 - ครูใช้เวลาในการทำการบ้านน้อย
28. อาจารย์ประจำชั้นได้มอบหมายงานให้นักเรียนทั้งห้องทำโดยไม่แบ่งว่าใครทำอะไร ถ้าเป็นนักเรียนควรปฏิบัติอย่างไร
- แบ่งงานให้เพื่อนรับผิดชอบ
 - เลือกงานที่ง่ายที่ตนชอบมาทำ
 - ช่วยทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ
 - รวบรวมผลงานที่เพื่อนทำเสร็จแล้วส่งครู
 - คอยดูแลงานที่เพื่อน ๆ ทำให้เรียบร้อย
29. คุณธรรมใดที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้มากที่สุด
- วินัย
 - อดทน
 - สันโดษ
 - สามาอาชีวะ
 - หิริ - โอตตัปปะ

30. ใครเป็นผู้ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยมีฉันทะเป็นหลัก
- ดวงใจเรียนสังคมเพราะสนใจวิชานี้
 - วิชัยเรียนสังคมเพราะคนทั่วไปสนใจวิชานี้
 - สุดาเรียนสังคมเพราะทำคะแนนวิชานี้ได้ดี
 - มานะเลือกเรียนวิชาสังคมเหมือนเพื่อนสนิท
 - อานวยส่งการบ้านวิชาสังคมที่ครูให้ทำทุกครั้ง
31. นักเรียนมีวิธีเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานให้เกิดความเพียรยิ่งขึ้นได้อย่างไร
- ให้อภัยตนเองเมื่อทำงานไม่ได้ตามเป้าหมาย
 - หาโอกาสเสนอผลงานของตนให้ผู้ร่วมงานทราบ
 - สำรวจปริมาณงานของผู้อื่นมาใช้เป็นเป้าหมายของตน
 - เปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำงานของตนในแต่ละวัน
 - เปรียบเทียบประสิทธิภาพของตนเองกับผู้ที่ทำงานน้อยกว่า
32. ถ้าทุกคนในชาติมีความขยันหมั่นเพียรน่าจะเกิดผลดีต่อเรื่องใดมากที่สุด
- คุณภาพของงานสูงขึ้น
 - เศรษฐกิจของชาติจะดีขึ้น
 - ปัญหาอาชญากรรมจะลดลง
 - เป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ
 - ความขัดแย้งทางด้านความคิดจะน้อยลง
33. การปฏิบัติตามอิทธิบาท 4 ก่อให้เกิดผลดีต่อเรื่องใดมากที่สุด
- การได้รับการยกย่องนับถือ
 - ประสบความสำเร็จในชีวิต
 - ประสบความสำเร็จในอาชีพ
 - ได้รับความไว้วางใจจากผู้ร่วมงาน
 - ญาติพี่น้องและวงศ์ตระกูลได้รับการสรรเสริญ

34. ข้อความใดที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักศาสนา
- ก. ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว
 - ข. เมตตาธรรมล้ำจนโลก
 - ค. สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี
 - ง. ปัญญาเป็นแสงสว่างส่องโลก
 - จ. คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร
35. "ทางสวรรค์" น่าจะหมายถึงสิ่งใด
- ก. ทางที่ปลอดภัย
 - ข. วิถีหาความสุขใส่ตน
 - ค. ทางไปสู่ความสำเร็จ
 - ง. วิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง
 - จ. ทางนำไปสู่ความก้าวหน้าในการทำงาน
36. เมื่อพบการแอบอ้างพระพุทธศาสนาเพื่อเรียกรับเงินควรปฏิบัติอย่างไร
- ก. แจ้งให้พ่อแม่ทราบ
 - ข. แจ้งตำรวจตรวจสอบ
 - ค. แจ้งให้ผู้ใหญ่ในบ้านทราบ
 - ง. สอบถามเหตุผลก่อนที่จะให้
 - จ. แจ้งให้กรรมการศาสนาทราบ
37. คนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตน่าจะมีลักษณะอย่างไร
- ก. มองโลกในแง่ดี
 - ข. มีความรับผิดชอบ
 - ค. กตัญญูรู้คุณผู้มีอุปการะ
 - ง. ทำงานด้วยความตั้งใจ
 - จ. ตรงไปตรงมาน่าเชื่อถือ

38. การปฏิบัติตนอย่างไรจึงได้ชื่อว่าเป็นการทักขุบำรุงพระพุทธศาสนา
- ให้ทาน
 - บูชาพระรัตนตรัย
 - บำรุงซ่อมแซมศาสนสถาน
 - ศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอน
 - เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา
39. ในการศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องใดที่นักเรียนควรนำไปปฏิบัติมากที่สุด
- หาความเพียร
 - ละเว้นจากกาม
 - ให้สิ่งที่ควรให้
 - รู้จักประมาณตน
 - รักษาศีล 5 ให้ครบ
40. ในวันหยุดตัวยมักจะไปเที่ยวยิงนกหรือตกปลาเป็นงานอดิเรกนักเรียนเห็นด้วยกับการกระทำของตัวยมหรือไม่
- เห็นด้วย เพราะนำมาทำอาหารได้
 - เห็นด้วย เพราะจะได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 - ไม่เห็นด้วย เพราะนกและปลาก็รักชีวิต
 - ไม่เห็นด้วย เพราะทำให้นกและปลาตาย
 - ไม่เห็นด้วย เพราะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

41. ถ้านักเรียนเห็นถือก้น้ำของโรงเรียนเปิดทิ้งไว้ นักเรียนจะปิดก้น้ำทันทีเพราะเหตุใด
- ครูจะโทษถ้าไม่ปิดน้ำ
 - เพื่อน ๆ ก็ทำเช่นเดียวกับนักเรียน
 - สมบัติของโรงเรียนนักเรียนทุกคนต้องดูแลรักษา
 - การเปิดน้ำทิ้งไว้เป็นการเสียหายต่อส่วนรวม
 - นักเรียนไม่ต้องการให้โรงเรียนเสียค่าบริการเพิ่ม
42. กรณีใดแสดงถึงความรับผิดชอบที่สอดคล้องกับหน้าที่
- แต่งเข็นรถที่จอดตายเพื่อได้รับค่าตอบแทน
 - ครูช่วยเหลือแนะนำการประท้วงเพื่อขอเพิ่มค่าแรงงาน
 - แพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคเด็กเปิดคลินิกเพื่อรักษาโรคทั่วไป
 - พืศยากจนจึงขโมยของเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินค่าเทอมลูก
 - ผู้อำนวยการโรงเรียนรับลูกของผู้มีพระคุณเข้าเรียนโดยไม่ต้องสอบ
43. การนับถือศาสนาที่ถูกต้องควรปฏิบัติอย่างไร
- นับถือตามบรรพบุรุษ
 - นับถือตามความเชื่อของตน
 - นับถือตามสังคม
 - นับถือเมื่อปฏิบัติแล้วเกิดผลดี
 - นับถือเมื่อเห็นผู้อื่นปฏิบัติแล้วได้ผล
44. สาเหตุใดจึงยึดธรรมะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
- ช่วยแก้ปัญหาชีวิต
 - ปฏิบัติได้ง่ายเห็นผลเร็ว
 - ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบผลสำเร็จ
 - ช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข
 - ช่วยให้รู้จักสิ่งถูกสิ่งผิด

45. พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติตนเช่นไร
- ก. รับศีล 5 ตามพิธีกรรม
 - ข. อุปสมบทในพุทธศาสนา
 - ค. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ
 - ง. ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา
 - จ. ยึดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง
46. ในทางศาสนาพิธีกรรมใดที่ชาวสาครกระทำได้เป็นประจำทุกวัน
- ก. ทอดกฐิน
 - ข. ทอดผ้าป่า
 - ค. เวียนเทียน
 - ง. ทานอุตุกบาตร
 - จ. รักษาอุโบสถศีล
47. ถ้าต้องการให้พระแสดงธรรมควรอาราธนาขึ้นต้นว่าอย่างไร
- ก. มยฺหิ ภนเด...
 - ข. พรมา จ โลก...
 - ค. วิปตติปิฎกาหาย...
 - ง. สัพเพ สัตตา อเวรา...
 - จ. พุทธ สรรณี คจฺฉามิ...
48. ลักษณะใดเป็นการให้ความสำคัญแก่พระสงฆ์น้อยที่สุด
- ก. นั่งบนพื้นเสมอพระ
 - ข. คู่กับพระด้วยความสรวม
 - ค. หลีกทางให้พระ เดินผ่านไปก่อน
 - ง. ตักอาหารถวายพระก่อนรับประทาน
 - จ. แสดงความเคารพเมื่อพบท่านครั้งแรก

49. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ร่างกายส่วนใดที่จรดพื้น
- มือ เข่า เท้า
 - หน้าผาก เท้า มือ
 - หน้าผาก มือ เข่า
 - หน้าผาก มือ ศอก
 - เท้า เข่า หน้าผาก
50. ถ้าท่านคิดจะจัดงานบวชนาคท่านควรมีแนวค่านิยมการอย่างใด ที่ทำให้เกิดการประหยัด และถูกต้องตามประเพณี
- จัดพิธีตามพุทธบัญญัติ
 - จัดตามฐานะตำแหน่งทางสังคมและความเชื่อถือ
 - จัดตามความเห็นชอบของบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่
 - จัดใหญ่โตเพราะญาติและแขกรับเชิญของบิดามารดามีมาก
 - จัดตามประเพณีของท้องถิ่นทุกอย่างเพราะเกรงถูกครหาว่าเป็นคนตระหนี่

แบบสอบถามวัดความรู้สึกที่มีต่อพระพุทธศาสนา

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามฉบับนี้ต้องการถามเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือความรู้สึกของนักเรียน โดยมีข้อความให้นักเรียนอ่าน เมื่ออ่านแล้วให้พิจารณาว่าข้อความนี้ตรงกับความคิดเห็นหรือความรู้สึกของนักเรียน ให้นักเรียนตอบให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด
2. แบบสอบถามฉบับนี้ไม่มีคำตอบใดถูกหรือผิด ดังนั้นขอให้นักเรียนตอบด้วยความจริงใจ ผลที่ได้จากคำตอบนี้จะนำไปใช้ในการวิจัยทางการศึกษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
3. วิธีตอบแบบสอบถาม กระทำดังนี้ ให้นักเรียนอ่านข้อความอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ภาเครื่องหมาย / ลงในช่องให้ตรงตามความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 3 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย เพียงข้อความละหนึ่งเครื่องหมายเท่านั้น ดังตัวอย่าง

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
0. ธรรมะในพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ ทำให้คนตื่นจากความโง่เขลา			
00. คำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้ ผู้ปฏิบัติเป็นคนใจคอคับแคบ			

จากข้อ 0 แสดงว่า นักเรียนเห็นด้วยกับข้อความธรรมะในพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่
ทำให้คนตื่นจากความโง่เขลา

จากข้อ 00 แสดงว่า นักเรียนไม่เห็นด้วยกับข้อความ คำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้
ผู้ปฏิบัติเป็นคนใจคอคับแคบ

ชื่อ.....ชั้น.....

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยให้ จิตใจสงบได้			
2. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยแก้ไข ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมได้			
3. คำสอนของศาสนาพุทธเป็นสิ่งที่ล้ำสมัย ไม่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน			
4. ศาสนาพุทธทำให้คนขาดความ กระตือรือร้น			
5. ผู้ยึดถือหลักคำสอนในพุทธศาสนา เป็นผู้มีจิตใจสะอาด			
6. หลักธรรมในพุทธศาสนาสามารถนำมา ใช้แก้ไขปัญหาวัดทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม			
7. พุทธศาสนาสอนให้บุคคลแสวงหา ความจริง			
8. หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะเป็น ประโยชน์แก่ผู้นำไปปฏิบัติ			
9. การนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาใช้ ในชีวิตประจำวันจะทำให้มีความสุข ในชีวิต			

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
10. การปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนาจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต 11. หลักธรรมในพุทธศาสนาไม่จำเป็นสำหรับผู้มี ความเชื่อมั่นในตนเอง 12. ผู้ที่ร่ำรวยไม่จำเป็นต้องยึดถือหรือปฏิบัติตามหลักธรรมใด ๆ ก็สามารถอยู่อย่างมีความสุขได้ 13. คำสั่งสอนของพุทธศาสนาช่วยหยุดยั้งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ได้ 14. หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องกีดขวางความก้าวหน้าของบุคคล 15. การนำหลักธรรมในพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งจำเป็น 16. หลักคำสอนในพุทธศาสนาสอนให้คนเกียจคร้านทำให้ประเทศไม่เจริญก้าวหน้า 17. "ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน" เป็นการสอนให้คนเห็นแก่ตัว 18. หลักธรรมในพุทธศาสนาสอนให้ใช้ชีวิตในทางที่ถูกต้อง 19. ถ้าคนไทยปฏิบัติตามโดยยึดหลักคำสอนของพุทธศาสนาจะทำให้บ้านเมืองสงบสุข			

ข้อความ	เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
20. พุทธศาสนาสอนให้คนเชื่อเรื่อง โชคลางมากกว่าการกระทำ			
21. คำสอนในศาสนาพุทธสามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้			
22. ศาสนาพุทธทำให้คนเกิดความมั่นใจ ในตนเอง			
23. ศาสนาพุทธช่วยวางแนวทางในการ ดำเนินชีวิตที่ดี			
24. ศาสนาพุทธทำให้เราเป็นคนไม่มี เหตุผล			
25. ศาสนาพุทธช่วยให้คนเราอยู่ร่วมกัน ได้อย่างเป็นสุข			
26. ศาสนาพุทธช่วยจรรโลงประเทศชาติ ให้มั่นคง			
27. ปัจจุบันชาวพุทธส่วนมากเน้นพัฒนา ด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ			
28. คำสอนในพุทธศาสนาปฏิบัติตามได้ยาก			
29. หลักคำสอนของศาสนาพุทธไม่เหมาะ กับสภาพการณ์ปัจจุบัน			
30. คนที่เคร่งในพุทธศาสนามักจะเป็น คนที่เข้ากับคนอื่นยาก			

ภาคผนวก ค

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

(กลุ่มทดลอง)

วิชา พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง บุพการี กตัญญูกตเวที และพุทธศาสนสุภาษิต

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

บุพการี เป็นผู้ที่อุปการะแก่บุคคลอื่นก่อนโดยมิหวังสิ่งตอบแทนอันเป็นตัวอย่างที่ดีแก่
พุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนิกชนควร เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นกระบวนการการกระจายในคำนิยาม)

1. นักเรียนสามารถ คิด วิเคราะห์ปัญหาจากเรื่องที่กำหนดให้ได้
2. นักเรียนสามารถบอกความรู้สึกภายในใจตน เรื่อง บุพการี และกตัญญูกตเวทีได้
3. นักเรียนสามารถยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างสมเหตุสมผลได้
4. นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตนตามหลักธรรมข้อบุพการีและกตัญญูกตเวทีได้

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นการปรับพฤติกรรม และขั้นการควบคุมตนเอง)

1. นักเรียนสามารถสำรวจพฤติกรรมที่ตนเองควรสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขในเรื่อง บุพการี และกตัญญูกตเวทีได้
2. นักเรียนสามารถกำหนดแผนการปฏิบัติตนในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมข้อบุพการีและกตัญญูกตเวทีได้
3. นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้

เนื้อหา

บุพการี กตัญญูกตเวที และพุทธศาสนสุภาษิต (บุพพจริยาติ วุจฺจเร)

สื่อการสอน

ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยชุดที่ 1

การดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นนำ ครูแจกชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย และอธิบายวิธีการเรียน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย เรื่อง บุพการี กตัญญูทเวทีและพุทธศาสนาสุภาสิต โดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 ให้นักเรียนศึกษา คำชี้แจง จุดประสงค์ เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม และเนื้อหา เรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา (บุพการี กตัญญูทเวทีและพุทธศาสนาสุภาสิต)
 - 2.2 ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม
3. ขั้นการวัดและประเมินผล
 - 3.1 การตอบคำถามจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 3.2 ตรวจแบบบันทึกการปฏิบัติ
 - 3.3 ตรวจแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

(กลุ่มทดลอง)

วิชา พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง สติสัมปชัญญะ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

สติเป็นความระลึกได้ถึงสิ่งที่ได้ทำ พูด หรือคิดไปแล้ว ส่วนสัมปชัญญะเป็นความรู้ตัวในขณะที่ทำ พูด หรือคิด ทั้งสติและสัมปชัญญะ จึงเป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนควรยึดเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

พุทธศาสนิกชนควรฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญา เพื่อควบคุมจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่านเมื่อมีการกระทบจากสังคมและสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นกระบวนการกระจำในค่านิยม)

1. นักเรียนสามารถ คิด วิเคราะห์ปัญหาจากเรื่องที่กำหนดให้ได้
2. นักเรียนสามารถบอกความรู้สึภายในใจตน เรื่อง สติสัมปชัญญะ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา
3. นักเรียนสามารถยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างสมเหตุสมผลได้
4. นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตนตามหลักธรรมข้อสติสัมปชัญญะ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นการปรับพฤติกรรม และขั้นการควบคุมตนเอง)

1. นักเรียนสามารถสำรวจพฤติกรรมที่ตนเองควรสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขในเรื่อง สติสัมปชัญญะ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา
2. นักเรียนสามารถกำหนดแผนการปฏิบัติตนในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมข้อสติสัมปชัญญะ การบริหารจัดการและการเจริญปัญญา
3. นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้

เนื้อหา

สถิติสัมพัทธ์ การบริหารจัดการและการเจริญปัญหา

สื่อการสอน

ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยชุดที่ 2

การดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นนำ ครูแจกชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย และอธิบายวิธีการเรียน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย เรื่อง สถิติสัมพัทธ์ การบริหารจัดการและการเจริญปัญหา โดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 ให้นักเรียนศึกษา คำชี้แจง จุดประสงค์ เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม และเนื้อหา เรื่อง หลักธรรมทางพุทธศาสนา (สถิติสัมพัทธ์ การบริหารจัดการและการเจริญปัญหา)
 - 2.2 ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม
3. ขั้นการวัดและประเมินผล
 - 3.1 การตอบคำถามจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 3.2 ตรวจแบบบันทึกการปฏิบัติ
 - 3.3 ตรวจแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย
(กลุ่มทดลอง)

วิชา พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง ขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท 4

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

ขันติและโสรัจจะเป็นธรรมที่พุทธศาสนิกชนจึงปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตและมารยาทอันดีงาม

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นกระบวนการกระจำในค่านิยม)

1. นักเรียนสามารถ คิด วิเคราะห์ปัญหาจากเรื่องที่กำหนดให้ได้
2. นักเรียนสามารถบอกความรู้สึภายในใจตน เรื่อง ขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท 4
3. นักเรียนสามารถยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างสมเหตุสมผลได้
4. นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตนตามหลักธรรมข้อขันติโสรัจจะและอิทธิบาท 4

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นการปรับพฤติกรรม และขั้นการควบคุมตนเอง)

1. นักเรียนสามารถสำรวจพฤติกรรมที่ตนเองควรสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขในเรื่อง ขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท 4
2. นักเรียนสามารถกำหนดแผนการปฏิบัติตนในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมข้อขันติโสรัจจะ และอิทธิบาท 4
3. นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้

เนื้อหา

ขันติ โสรัจจะ และอิทธิบาท

สื่อการสอน

ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยชุดที่ 3

การดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นนำ ครูแจกชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย และอธิบายวิธีการเรียน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย เรื่อง ขันติ ไสรัจจะ และอิทธิบาท โดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 ให้นักเรียนศึกษา คำชี้แจง จุดประสงค์ เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม และเนื้อหา เรื่อง ขันติ ไสรัจจะ และอิทธิบาท
 - 2.2 ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม
3. ขั้นการวัดและประเมินผล
 - 3.1 การตอบคำถามจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 3.2 ตรวจสอบบันทึกการปฏิบัติ
 - 3.3 ตรวจสอบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

แผนการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

(กลุ่มทดลอง)

วิชา พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

เรื่อง หน้าทีชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี

เวลา 4 คาบ

ความคิดรวบยอด

หน้าที่ของพุทธศาสนิกชนจะต้องปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีระเบียบปฏิบัติที่แสดงถึงมารยาทที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน ถูกต้องตามศาสนพิธี

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นกระบวนการการกระทำในค่านิยม)

1. นักเรียนสามารถ คิด วิเคราะห์ปัญหาจากเรื่องที่กำหนดให้ได้
2. นักเรียนสามารถบอกความรู้สึกลภายในใจตน เรื่อง หน้าทีชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี
3. นักเรียนสามารถยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างสมเหตุสมผลได้
4. นักเรียนสามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตนตามหลักธรรมข้อหน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี

จุดประสงค์การเรียนรู้ (ขั้นการปรับตัวพฤติกรรม และขั้นการควบคุมตนเอง)

1. นักเรียนสามารถสำรวจพฤติกรรมที่ตนเองควรสร้างเสริมหรือปรับปรุงแก้ไข ในเรื่อง หน้าทีชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี
2. นักเรียนสามารถกำหนดแผนการปฏิบัติตนในการปฏิบัติงานตามหลักธรรมข้อหน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี
3. นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ได้

เนื้อหา

1. หน้าทีชาวพุทธ
2. มารยาทชาวพุทธและศาสนพิธี

สื่อการสอน

ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยชุดที่ 4

การดำเนินกิจกรรม

1. ขั้นนำ ครูแจกชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย และอธิบายวิธีการเรียน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนในชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี โดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 ให้นักเรียนศึกษา คัมภีร์แจ้ง จุดประสงค์ เวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม และเนื้อหา เรื่อง หน้าที่ชาวพุทธ มารยาทชาวพุทธ และศาสนพิธี
 - 2.2 ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในกิจกรรม

ชุมนุมพุทธศาสนา และหมวดสังคมศึกษา

โรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี"

18 พฤศจิกายน 2539

เรียน ท่านผู้ปกครองนักเรียน

ชุมนุมพุทธศาสนา และหมวดสังคมศึกษาโรงเรียนโพธิทอง "จินตามณี" มีความประสงค์ที่จะจัดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัยความเป็นพุทธศาสนิกชน โดยมุ่งเสริมความรู้ความเข้าใจความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เป็นกิจนิสัยสมเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

ชุมนุมพุทธศาสนาและหมวดสังคมศึกษา จึงจัดให้นักเรียนได้มีโอกาสสร้างความสำเร็จในตนเองโดยใช้ "ชุดกิจกรรมสร้างเสริมลักษณะนิสัย" ผลจากการใช้ชุดกิจกรรมนี้คาดว่าจะเป็นอย่างดีในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของเยาวชนที่เป็นบุตรหลานสืบต่อไป

ครูผู้สอนจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดกรอกแบบบันทึกพฤติกรรมตามคำแนะนำในการบันทึกที่แนบมาด้วยแล้ว

ครูผู้สอนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าแก่การทดลองครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางนิรมล จาลอง)

อาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมและครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา

แบบบันทึกคุณธรรมของ.....

ลำดับที่	คุณธรรมที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์	พฤติกรรมที่แสดงว่ามีคุณธรรมนั้น ๆ

ลงชื่อ.....ผู้รายงาน

กลุ่มที่.....

แบบบันทึกคุณธรรมของ... เหมิง.....

ลำดับที่	คุณธรรมที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์	พฤติกรรมที่แสดงว่ามีคุณธรรมนั้น ๆ
1	- กตัญญูต่อเวที	- เชื่อฟังคำสอนของแม่ - ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
2	- บุพการี	- รับจ้างทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงลูก แม้จะมีวัยชรามาก

ลงชื่อ ประภาพรรณ.....ผู้รายงาน

กลุ่มที่...1...ม...1/4.....

แบบบันทึกคำสัญญา

ข้าพเจ้า..... ได้สำรวจตนเองแล้วพบว่าตนเองยังบกพร่อง
ในเรื่องต่อไปนี้คือ

1.

2.

3.

ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจในความบกพร่องของตน และขอให้สัญญาต่อเพื่อนชื่อ.....
.....ว่านับแต่บัดนี้เป็นต้นไป ข้าพเจ้าต้องไม่ประพฤติในเรื่องเหล่านี้อีก

หากข้าพเจ้าประพฤติผิดบกพร่องจะด้วยชาติสติ หรือด้วยเจตนาก็ตามขอให้.....
.....ช่วยทักท้วง หรือตักเตือนข้าพเจ้าด้วยเมตตาด้วยเถิด ถ้าข้าพเจ้า
ประพฤติบกพร่องจริง ข้าพเจ้ายินดีสารภาพผิดและพร้อมที่จะแก้ไขตามสัญญาที่เคยให้ไว้

ลงชื่อ.....ผู้ให้สัญญา

ลงชื่อ.....ผู้รับสัญญา

วันที่....เดือน.....พ.ศ.....

(เมื่อนักเรียนเขียนเสร็จ ให้ส่งใบสัญญานี้ให้แก่ครูผู้สอน)

แบบบันทึกพฤติกรรมและแผนการปฏิบัติตน

เรื่อง

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

วัน เดือน ปี	การกระทำเกี่ยวกับ	ผลที่ได้รับ	ความเห็นครูผู้สอน

ตัวอย่างที่ 1

แบบบันทึกพฤติกรรมและผลการปฏิบัติงานเรื่องหน้าที่ชาวพุทธ

ชื่อ.....เลขที่.....ชั้น.....

วัน เดือน ปี	การกระทำที่เกี่ยวกับ	ผลที่ได้รับ	ความเห็นครูผู้สอน
28 ม.ค. 40	-จัดแผนป้ายให้ความรู้ แก่เพื่อนนักเรียนเกี่ยวกับ วันมาฆบูชา -จัดอาหาร ไปถวายพระ	- ศาสดาว่าเพื่อนคง ให้ความรู้เกี่ยวกับ วันมาฆบูชา - มีความรู้สึกภูมิใจที่ ตนเองมีส่วนช่วย ในการดำรงสถาบัน ศาสนา	ให้ความร่วมมือใน กิจกรรมวันมาฆบูชา เป็นอย่างดี นิรมล 3 ม.ค. 40

หมายเหตุ

เกณฑ์ หมายถึง จำนวนหรือปริมาณของสิ่งที่นักเรียนจะปฏิบัติ ซึ่งการกำหนดให้ชัดเจน เช่น "แต่งกายให้เรียบร้อยทุกครั้งเมื่อเข้าไปในสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ ฯลฯ" คำว่า ทุกครั้ง คือ เกณฑ์ เป็นต้น

เงื่อนไข หมายถึง ข้อตกลงหรือสัญญาที่นักเรียนทำให้กับครูก่อนว่า ถ้านักเรียนปฏิบัติได้ตามแผนแล้ว ควรได้รับสิ่งตอบแทนอย่างไร (ไม่ควรเน้นด้านวัตถุ) เช่น ค่ำชมเชย การประกาศรายชื่อติดบอร์ด ได้คะแนนพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เป็นต้น ถ้าไม่ปฏิบัติตามแผนแล้วควรได้รับผลตอบแทนอย่างไร เช่น ให้อยู่ดูหนังสือตอนเย็นหลังเลิกเรียน ตัดคะแนนพฤติกรรม ให้ทำความสะอาดห้องเรียน เป็นต้น และทำสัญญาเงื่อนไขกับพ่อแม่ ผู้ปกครองและตนเอง การวางเงื่อนไขขึ้นอยู่กับความต้องการและพฤติกรรมของนักเรียน

.....
P
1521

[illegible]

ลำดับ	ผลการทดลองการ	ประจำเดือน.....เลขที่.....ชั้น.....	ผลที่ได้รับ	ความเหมาะสมของตัว
1.2	3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31			และผิดปกติ

คำแนะนําการบันทึกกรรม 1. ชื่อเลข ชน เพศ เปรียญ เลข และชื่อนามเรียงเอง

๒. พฤศจิกายน ๖๕๐๓ - แผนกการมหานกเรียนต้องการปรับปรุงตนเอง จากผลการสำรวจ

3. การบวก / ผลบวกของสมาชิกชุด X หมายถึง ไม่ได้อาจเป็นสมาชิกชุด 0 หมายถึง ไม่มีการบวกการบวก

ИМЕНА

4.1. ความเห็นของครูและผุ้ปกครอง สำหรับและผุ้ปกครอง บันทึกความคัดค้านและขอเสนอแนะ เมื่อนักเรียนส่งแบบบันทึก พฤติกรรมแก่ครู และผุ้ปกครอง (เป็นระยะ ๆ)

5. ความเหมาะสมของโครงสร้างและผลกระทบ
สำหรับประชากรและผลกระทบ
และผลกระทบเป็นระยะ ๆ

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางนิรมล ชื่อสกุล จาลอง

เกิดวันที่ 22 เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2499

สถานที่เกิด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 5 หมู่ 6 ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง 14120

สถานที่ทำงาน โรงเรียนโพธิ์ทอง "จินตามณี" อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง 14120

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2514 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเบรมะสิริอนุสรณ์

กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2516 จบประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา

จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

พ.ศ. 2518 จบประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง

จากวิทยาลัยครูพระนคร

พ.ศ. 2521 จบปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.บ.)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

พ.ศ. 2540 จบปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร